

Taivassalon kiinteät muinaisjännökset

Kertomus vuonna 2007 tehdystä

arkeologisesta inventoinnista

Laatinut Esa Laukkanen

Turun maakuntamuseo

Taivassalon kiinteät muinaisjäännökset

SISÄLLYS

Tiivistelmä	2
Esipuhe	3
Inventointialueen yleispiirteitä	3
Aiemmat tiedot Taivassalon muinaislöydöistä	4
Inventoinnin toteuttaminen	5
Taulukko 1: Taivassaloon liittyviä esinelöytöjä	7
Taulukko 2: Muinaisjäännökset inventointinumeroiden mukaisessa järjestyksessä	8
Kohdekuvaukset inventointinumeroittain (viimeisinä tentatiivikohteet, T1-T12)	10
Kiintojäännöksiä ilman inventointinumeroa	41
Tarkemmin paikantamattomia, epämääräisiä tai mahdollisesti hävinneitä kohteita	49
Alustavasti luonnonmuodostumaksi arvioitu kohde	56
Luonnonkivikoita	56
Yleiskartta	57
Karttaotteet	58
Piirroksot	74
Asemapiirroksot	77
Luettelo inventoinnin negatiiveista	79
Luettelo inventoinnin diapositiiveista	81
Valokuvaliite	82
Taulukko 3: Luettelo inventointinumeroille merkityistä kohteista peruskarttalehdittäin	88
Erillisenä vihkona tiedot maanomistuksesta	

Tiivistelmä

Taivassalon muinaisjäännösinventointi 2007:

Inventointi kuuluu osana käynnissä olevaan Turun lähikuntien kulttuurimaisemaa ja rakennettua ympäristöä selvittävään ns. VARAKUM-projektin B-osaan, jonka rahoitus tulee osaksi Lounais-Suomen ympäristökeskuksen myöntämästä ”Tavoite 2 -ohjelman” mukaisesta Euroopan aluekehitysrahasta, ja lisäksi alueen kuntien, Turun maakuntamuseon ja Varsinais-Suomen Liiton satsauksista. Inventoinnille, sen valmistelulle ja sen jälkitöille oli varattu työaika yhdelle hengelle kolme kuukautta.

Inventoinnin suorittaja: FK Esa Laukkanen.

Tässä inventoinnissa löytyi **yksi kiviröykkiö, joka on mahdollinen muinaisjäännös**, ajoitukseltaan epävarma (inv. tunnus T7). Joitakin kirjallisista lähteistä ilmeneviä historiallisen ajan muinaisjäännöksiä tarkastettiin nyt ensimmäistä kertaa.

Kaikki Taivassalosta tähän mennessä tarkastetut kohteet yhdistäen voidaan esittää seuraava asetelma:

Taivassalosta 17.12.2007 tunnetut varmojen ja mahdollisten muinaisjäännösten esiintymät tyypeittäin (tyyppimäärittelyn tai rauhoitustarpeen kannalta epävarmemmat kohteet on erotettu muista T-kirjaimella):

Muinaisjäännösryhmät: merkittävä historiallinen tielinja ja taistelupaikka (inv. tunnus 1)	1
Kulkuväylät (inv. tunnuksilla 4, T12)	1–2
Linnavuoret (inv. tunnus T9)	0–1
Kivirakenteet (varmemmat inv. tunnuksilla 5, T1, T3, T8; muut T2, T7, T11)	4–7
Maarakenteet (varmempi inv. tunnuksella T10, epävarmempi T6)	1–2
Muistomerkit, hakkaukset (inv. tunnuksilla 2, 6 ja 9)	3
Rakennuksen pohjat (inv. tunnus T4)	1
Kaivot (inv. tunnus T5)	1
Valmistuspaikat, (inv. tunnuksilla 3, 8)	2
Sotilasrakennelmat (ilmavalvontatornin paikka talvi- ja jatkosodan ajalta) (inv. tunnus 7)	1
Yhteensä	15–21

Inventoinnista ei ole maalöytöjä.

Tutkimusraportti (eli inventointikertomus): Esa Laukkanen 2007 Turun maakuntamuseon arkistossa. Kopioidaan Museoviraston AO:n topografiseen arkistoon ja Turun yliopiston Arkeologian arkistoon.

Esipuhe

INVENTOINTIALUEEN YLEISPIIRTEITÄ

Taivassalo, ruotsiksi Töfsala, sijaitsee Varsinais-Suomen maakunnassa, ja luetaan usein Vakka-Suomen alueeseen, joskaan historiallisilla syillä perustellun Vakka-Suomen aluekäsitteen piiriin ei Taivassalo kuulu. Etäisyyttä Turun kaupungin keskustasta Taivassalon kirkolle on linnuntietä karkeasti 40 kilometriä. Taivassalon kokonaispinta-ala on vuoden 1997 tiedon mukaan 137,39 km². Taivassalon ympärysraja kulkee osaksi Saaristomerellä, osaksi mantereella. Rantaviivan pituudeksi Taivassalossa on vuonna 1995 ilmoitettu noin 284 km, ja saarten luvuksi 180.

Taivassalolla on maa- ja vesirajaa Kustavin, Uudenkaupungin ja Vehmaan kanssa, ja vesirajaa Askaisten, Velkuan ja Mynämäen kanssa; vesiraja Mynämäen kanssa on tullut siitä, että Mietoisten kunta on hiljattain liitetty Mynämäkeen. Ajankohtaisista kuntaliitoshankkeista samoilla seuduilla on tätä kirjoittaessani tiedossa, että Askaisten alueen on määrä tulla osaksi perustettavaa liitoskuntaa.

Taivassalo kuuluu niihin kuntiin, joissa väkiluku on pitkällä aikajaksolla selvästi vähentynyt, ainakin mikäli runsaan lomamökkikannan käyttäjiä ei oteta tarkastelussa lukuun. Taivassalossa on esim. vuonna 1910 ollut 3013 läsnäolevaa kuntalaista kun vuosien 2004–2005 vaihteessa Taivassalon asukasluku on ollut 1762.

Taivassalon korkeimmat maastonkohdat ovat runsaat 40 metriä merenpintaa ylempänä. Matalia kallioisia mäkiä on runsaasti; karttakuvassa peltovainiot paljolti ulottuvat kallioalueitten lähistölle. Taivassalo ei ole erityisen metsävaltaista seutua, mutta metsiköitä kuitenkin on siksi runsaasti ja hajallaan, että nekin osaltaan antavat selvästi vaihtelua maisemille.

Taivassalossa viljellyt alueet ovat paljolti tasaisia. Vainiot ovat kooltaan osaksi laajahkoja, mutta toisaalta verraten pieniäkin on esim. mäkien välisissä kapeissa laaksoissa. Joitakin pikkujärviä on siellä täällä.

Kalastus, maatalous ja palvelut ovat tavallisia elinkeinoaloja Taivassalossa. Paljon merkitystä on myös rakennuskiven louhinnalla; pitäjässä on useita kallioalueita, joista louhitaan graniittia. Kesämökeiksi nimitettäviä loma-asumuksia Taivassalossa on vuoden 2005 tiedon mukaan 1829.

Taivassalosta ei ole toimitettu pitäjänhistoriaa. Niinpä Taivassalon asutuksen varhaisvaiheitten pääkohtia on haalittava koolle, sikäli kuin niitä on selvitetty, useammista saatavilla olevista lähteistä.

Taivassalon esihistoriallisista vaiheista tiedetään niukasti. Kumminkin Koivisto-nimisellä alueella, joka sijaitsee itään kuntakeskuksesta, on otaksuttu rautakaudella liikutun kaupankäynnin vuoksi. Professori Unto Salo on esittänyt, että Taivassalon Koivistossa olisi ollut mahdollinen viikinkiaikainen kauppapaikka, sinne oli verraten helppo tulla sekä mereltä että Vehmaan asutuksen suunnalta. Koiviston kauppapaikka olisi kuitenkin ollut silloin asumattomalla saarella (Unto Salo: Suomen kaupunkilaitoksen syntyjuuria ja varhaisvaiheita. Historiallinen Arkisto 78. Vammala 1982.). Siten ainakin pääosa nykyisen Taivassalon eteläpuoliskosta olisi asutettu vasta joskus tuosta ajanjaksosta lähtien tai sen jälkeen.

Varhaisimman asutuskehityksen yleispiirteitä on hieman sivunnut 1930-luvulla Helmi Salminen tutkielmassaan nimeltä ”Taivassalon pitäjän, kylien ja asumusten nimistä” (Käsikirjoitus, vuodelta 1933, Turun yliopisto, Suomen kielen laitoksen arkisto.). Sen mukaan paikkakunnan vanhimmat asutuskeskukset olisivat sijainneet Järppilän aukon ja Ihattulan lahden välisen salmen kummallakin puolella. Sille suunnalle kuuluva paikannimi Ketarsalmi on mainittu vuodelta 1326 säilyneessä asiakirjassa. Muita 1300-luvulla mainittuja Taivassalon paikannimiä ovat saman tutkielman mukaan Paltvuori, Sannainen, Vehas, Viainen, Lemponen, Helsinki, Hilloinen, Särkilä ja Kaustio. (Salminen, mt. s. 316–317.)

Särkilän suunnalla sijaitsevat Tammisto ja Vuorte eli Söderlax näyttävät tulleen mainituiksi tilusvaihtoa koskevassa asiakirjassa vuodelta 1449 (Historisk Tidskrift för Finland 1961, 138.). Taivassalon paikannimistä on 1400-luvulla edelleen mainittu seuraavia: Marjus, Järvenperä, Hakkenpää, Hurunkorpi, Hylkilä, Vähä-Särkilä, Koivisto, Järppilä, Santala, Kahiluoto, Uurna, Taipale, Rytsä,

Ristinkylä, Viiasten Onnikmaa, Karhula, Kouvoinen, Kurjala, Touppa, Tuomarainen ja Tuomoinen. Vuoden 1540 maakirjaan on ilmoitettu jo merkityn melkein kaikki nykyiset Taivassalon kylät ja kantatalot. (Salminen, mt. s. 317.)

Myöhemmät itsenäiset kunnat Iniö, Kustavi ja Velkua, ovat pitkään kuuluneet Taivassalon kirkkopitäjään. Kustavin seurakunta oli muodostettu vuonna 1783 Vartsalan ja Isoluodon aiemmista kirkkokunnista (Vuoteen 1897 Kustavin nimi oli Kivimaa.). Taivassalon emäkirkolla oli vuonna 1790 asukkaita 1788, samaan aikaan Kustavin kappelikunnassa oli 1125 asukasta ja Iniössä 366 (Åbo Tidningar -sanomalehdessä 9.9.1793 julkaistun Erik Lencqvistin pitäjänkuvauksen jatko-osan mukaan.).

Suomenmaa-teoksessa on ilmoitettu Taivassalon keskiaikaisiksi verokunniksi Torois, Marjus, Rautasalo, Gunnarsby, Varissalo ja Iniö (Suomenmaa Turun ja Porin lääni. H:ki 1921.). Gunnarsbyn, Varissalon ja Iniön verokunnat lienevät käsittäneet nykyisten Kustavin ja Iniön kuntien alueita. Kahdesta muusta verokunnasta toinen näyttäisi saaneen nimensä Koiviston itäpuolella sijaitsevasta Toroisista, toinen siitä muutama kilometri etelään sijaitsevasta Marjuksenrannasta. Tiedossani ei ole, missä Rautasalo-niminen paikka olisi sijainnut, mutta Rautasalon (Rawtsalo) verokunta on hopeaveroluettelon kylänimistä päätellen käsittänyt vuonna 1571 etupäässä nykyisen Taivassalon osia Hillostenukon ja Kolkanaikon ympäriltä ja niistä pohjoiseen sekä Kustavin puolelta vielä myös ainakin Rahinkorven ympäristöjä (Finlands sölfskattregister af år 1571. Första häftet. H:fors 1892.). Nykyisen Taivassalon pohjoisosasta kuului hajanaisia kappaleita tuolloin 1571 Vehmaan ja Mynämäen hallintopitäjiin.

Kalastuksen lisäksi muillakin mereen liittyvillä elinkeinoilla on vanhastaan ollut tärkeä merkitys Taivassalossa. Purjelaivoja on varustettu yhtiöosakkaiden yhteisvoimin. Taivassalon laivojen lukumääräksi on vuoden 1853 osalta ilmoitettu 20; huomattakoon kuitenkin, että Taivassalo oli silloin nykyistä laajempi alueeltaan, ja laivan kustantamista varten saattoi yhtiöosakkaita liittyä yhteen useammasta pitäjästä.

Turusta Pohjanlahdelle vieneen vanhan merireitin on Toivo T. Rinne ilmoittanut kulkeneen mm. Taivassalon Hakkenpään editse ja Kaitaisten ja Mussalon välisen salmen kautta (Varsinais-Suomen historia V, 5–6, s. 83–84.). Turun ja Tukholman yhdistävä vanha valtateiden ja merireittisuuksien yhdistelmä on kulkenut Taivassalon kautta, ja se tunnetaan nyt yleisesti nimellä Suuri Postitie.

Viimeistään 1600–1700-luvulla Taivassalo on kuulunut paikkakuntiin, joilla on pidetty maalaismarkkinoita. (Johannes Qvist: Finlands marknader och finska landsbygdens handelsplatser 1614–1772. H:fors 1909, karttaesitys siinä.). Taivassalon kirkon lähellä on tiedetty olleen markkinapaikka, johon tuli mm. sisämaasta tervakuormia.

AIEMMAT TIEDOT TAI VASSALON MUINAISLÖYDÖISTÄ

Ensimmäiset toimenpiteet muinaisjäännöksiä koskevan tiedon järjestelmälliseksi kokoamiseksi ovat Suomen alueella alkaneet jo 1600-luvulla siitä, kun vuonna 1666 annettiin kuninkaallinen plakaatti, jossa seurakuntien kirkkoherrat määrättiin laatimaan luettelo muinaisjäännöksistä omassa seurakunnassansa. Taivassalossa kirkkoherra A. Bergius suoritti tiedusteluja tällaista luetteloa varten, mutta muinaisjäännöksiä ei hänelle ilmoitettu itse emäseurakunnan alueelta. (K. A. Bomansson, Finska Presterskapets berättelser om Monumenter och Antiquiteter i Finland 1667 – 1674. Suomi 1858. 1 jakso XVIII.)

Arkeologiset kenttätyöt näyttävät Taivassalossa alkaneen vuonna 1869 siitä, että oli laadittu Inkerannan kylästä Inkerannanvuorelta tunnettua kivilatomusta esittävä piirros. Kymmenkunta vuotta myöhemmin, vuonna 1880 on Kustaa Killinen kiertänyt keräämässä muinaisjäännöksiin liittyviä tietoja Vehmaan kihlakunnan alueella. Hän on selostanut niin hankkimiaan tietoja Suomen Muinaismuistoyhdistyksen Aikakauskirjan vuonna 1885 julkaistussa VII osassa. Tekstissään hän mainitsi Inkerannanvuoren kivilatomuksen lisäksi hajatietoja Palvan ja Helsinginrannan taistelualueista ja Järppilän kartanoon liittyviä hajatietoja. Hänellä oli myös esitettävänään joitakin muistiinmerkintöjä väitetyistä muinaisjäännöksistä, joita oli sanottu olevan Ammevuorella, Perkiön vuorella ja Linnaluodossa (Kustaa Killinen: Muinaisjäännöksiä Vehmaan kihlakunnassa, s. 193, 199–202.). Näistä on vuonna 1931 ilmestyneessä Varsinais-Suomen esihistoriassa mainittu vain Ammevuoreen liittyvät tarinat (A. M. Tallgren, Esihistoria. Teoksessa Varsinais-Suomen historia, 183.).

Timo Miettinen on laatinut vuonna 1971 Taivassalon, Kustavin ja Lokalahden pitäjät käsittävän arkeologisen inventoinnin. Siinä Taivassalosta on esitelty Inkerannanvuoren kivivallille jälleen tarkastettuna, joittenkin Viiaisiin ym. liittyvien hajatietojen lisäksi. Varsinais-Suomen seutukaavaliiton julkaisussa nimeltä ”VARSINAIS-SUOMEN SUOJELUALUEET JA -KOHTEET/INVENTOINTIRAPORTTI 1977” on huomioitu viisi sellaista kohdetta Taivassalosta, jotka ovat

historiallisen ajan muinaisjäännöksiä tai jotka liittyvät niihin; nämä viisi kohdetta ovat vanha pappila, Järppilän kartano, Muntinsalmen kivisillat, Suuri Postitie ja siihen liittyvä kivilaituri.

Tietoa Taivassalon alueen luonnonmaiseman ja kulttuuriympäristön kohteista, myös muinaisjäännöksistä, sisältyy Turun yliopiston maantieteen laitokselle arkistoituun Anna Unhola–Vehmaksen tutkielmaan ”TAIVASSALON YMPÄRISTÖSUUNNITELMA”. Siinä olevat havainnot perustuvat 1980-luvulla tehtyihin kenttätöihin.

Suuren Postitien historian tekoon osallistunut työryhmä on inventoinut Suuren Postitien linjan kohteita. Heljä Brusila ja Jenny Katajisto ovat tarkastaneet 6.5.1999 Taivassalossa kallioalueita Helsingin ja Vainionperän rekisterikylissä. Heljä Brusila on tarkastanut Taivassalon kuntakeskuksen eteläpuolella olevan Vaunukallion kaava-alueen 30.8.2006. Muutamia yksittäisiä kohteita on tarkastettu erikseen.

Varmuudella Taivassalosta löydettyjä esihistoriallisia maalöytöjä ei tunneta. Historiallisen ajan maalöytöinä on silloin tällöin tallennettu reikäkiviä, joissa keskellä oleva reikä on yleensä suunnilleen lyijykynän läpileikkauksen laajuinen tai vain vähän laajempi, ja näitä voidaan pitää rautapuikolla puhkaistuinä; ne eivät välttämättä ole erityisen vanhoja, eikä niistä juurikaan tietoa saatane johdetuksi.

Arkeologisia tutkimuksia on historiallisten kivirakenteiden vuoksi tehty ainakin Kahiluodossa ja Järppilässä (Kari Uotila mm. vuonna 2005, Heljä Brusila vuonna 2002). Arkeologista kaivaustyömaa seurantatutkimusta on Taivassalon kirkon luona toimittanut Jukka Sipilä vuonna 2003.

INVENTOINNIN TOTEUTTAMINEN

Tämänkertainen muinaisjäännösinventointi eli arkeologinen inventointi kuuluu osana käynnissä olevaan Turun lähikuntien maisemahistoriaa, kulttuurimaisemaa ja rakennettua ympäristöä selvittävään ns. VARAKUM-projektin B-osaan, jonka rahoitus tulee osaksi Lounais-Suomen ympäristökeskuksen myöntämästä ”Tavoite 2 -ohjelman” mukaisesta Euroopan aluekehitysrahasta, ja lisäksi alueen kuntien, Turun maakuntamuseon ja Varsinais-Suomen Liiton satsauksista.

Toteutin inventoinnin tähän tehtävään Turun maakuntamuseolle palkattuna tilapäisenä tutkijana. Työaika inventoinnin pohjatietojen keräämiseen, maastotyöhön ja selonteon kirjoittamiseen oli varattu kolme kuukautta. Ensimmäinen kenttätööpäiväni oli 5.9.2007. Työtäni valvoi Turun maakuntamuseon puolesta tutkija Heljä Brusila.

Inventoinnissa tarvittavia pohjatietoja keräsin kirjallisuudesta ja useista arkistoista. Mm. Taivassalon kotiseutuarkistosta saamani tiedot auttoivat suuresti inventoinnin toteuttamista. Arkistoa hoitavan Kyllikki Fagerströmin avustuksella sain käyttööni mm. lehtileikkeitä ja muuta yleensä vaikeasti löydettävää käyttökelpoista aineistoa. Tietoja paikkakunnasta sain myös mm. Anssi Suinilalta ja monilta muilta Taivassalon seutujen tuntijoilta.

Kartalta on vaikeata eritellä Taivassalosta moniakaan sellaisia maastonkohtia, joilla vielä tuntemattomien esihistoriallisten muinaisjäännösten löytymisen todennäköisyys olisi perustellusti tavallista suurempi. Tällaisena maastonkohtana tarkastin Varevuori-nimisen mäkialueen sen mahdollisuuden varalta, että siellä saattaisi olla vareiksi nimettyjä hautaraunioita tai raunioitten jäännöksiä (inventointikohde T8). Korkeussuhteista näkyy, että Taivassalon alueella on ollut varhaisimpina esihistorian kausina rikkonaista saaristoa, siellä monet eristyneet pienet luodotkin olisivat jotenkin voineet olla muinaisen ihmistoiminnan piirissä, mistä olisi voinut jäädä maaperään rakenteitten jäännöksiä ja löytöjä. En ryhtynyt tekemään pistokokeita tällaisten löydösten varalta. Kiinnitin huomiota myös muutamiin laajempiin kivikaudella syntyneisiin luotoihin, mitkä oli merkitty pääosin avokallioiksi, ne eivät näyttäneet ollenkaan todennäköisiltä muinaisen asutuksen sijaintipaikoilta.

Maastotöihin käytin yhdeksän työpäivää; niihin liittyvä uusien kohteitten etsiskely oli nyt tavanomaista vähäisempää. Taivassalon kohteet osoittautuivat olevan paljolti sellaisia, joita koskevaa inventoinnin kannalta oleellista tietoa oli hankittavissa, ei niinkään aiempien vuosien arkeologisten kenttätöiden selonteista, vaan enemmänkin monenlaisista arkisto- ja kirjallisuuslähteistä. Paikallishistoriallisesta kirjallisuudesta ja muista lähteistä kokosin tarpeen mukaan yksittäisiä inventointikohteita koskevia taustatietoja, jotka auttoivat kohteitten tarkastamista ja täydentävät ja selkiyttävät niitten kuvauksia inventointikertomuksessa.

Inventoinnissa löytyi yksi kivilatomus, joka on mahdollinen aiemmin tuntematon muinaisjäännös. Muutamat nyt tarkastetuista muinaisjäännöksistä olivat aiemmin tarkastamattomia, vaikkakin niitä koskevia lyhyitä, usein viitteenomaisia, mainintoja oli esiintynyt kirjallisuudessa.

Inventoidessani en havainnut yhdenkään muinaisjäännöksen olevan välittömässä tuhoutumisvaarassa. Mainittavampaa muinaisjäännösten rakenteitten tai löytökerrosten tuhoutumista ei tullut tietooni.

Inventointikohteitten yhteydessä on maininta rauhoitusasteluokasta, milloin se on entuudestaan määritetty. Jako on seuraava:

- Luokka 1 koskee niitä muinaisjäännöksiä, joiden kohdalla pätee: ”Kohteet katsotaan valtakunnallisiksi muistomerkeiksi, jotka ovat niin arvokkaita, että niiden säilyminen on turvattava kaikissa olosuhteissa. Vaikka ne tutkittaisiinkin, ne pyritään entisöimään.”
- Luokkaan 2 kuuluvat ne, joihin pätee: ”Kohteiden arvoa ei voida selvittää ilman tarkempia tutkimuksia. Tutkimustulosten perustella ne siirretään joko I luokkaan tai tavallisimmin III luokkaan.”
- Luokkaan 3 kuuluvat ne, joihin pätee: ”Kohteet, joita riittävästi tutkittuina tai kokonaan hävinneinä ei ole enää tarpeen pitää rauhoitettuina.”

Maanomistusta koskevia tietoja sain tähän inventointikertomukseen pääasiassa internetissä olevasta kiinteistötietojärjestelmästä. Tähän inventointiin liittyviä muinaislöytöjä ei ole. Tämän inventoinnin yhteydessä koottua perustietoa Taivassalon muinaisjäännöskannasta on tarkoitus syöttää Turun maakuntamuseolla ylläpidettävään tietokantaan, jota on luotu VARAKUM-projektin yhteydessä. Inventoinnin valokuvat on luetteloitu Turun maakuntamuseon kokoelmiin tunnuksilla KF2007:1019 – :1058 ja KD2007:161 – :170.

Tässä yhteydessä haluan vielä kiittää kaikkia työtäni avustaneita tahoja.

Turussa 14.12.2007

Esa Laukkanen
Inventoinnin suorittaja

Taulukko 1: Taivassaloon liittyviä esinelöytöjä

KM = Kansallismuseon kokoelmat

TKHM = Turun Kaupungin Historiallinen Museo, myöhemmin Turun maakuntamuseo.

Löytönumero	Löytöpaikka	Löytölaji	Kylä
KM 10150:2	Ilmoitettu saadun Taivassalosta; löytöpaikka on voinut olla muuallakin.	Oikokirves	?
KM 32157	Puhjukka	Reikäkivi (historialliselta ajalta?)	..
TKHM	Kaitaisten saarelta Värkinpuhdin lahteen laskevan ojan varrelta noin 80 cm:n syvyydeltä savesta. Löytökohta: p = 6727 650, i = 3197 950, z = 2,5–5. (Muistiinmerkintä löytöä koskevasta ilmoituksesta Turun maakuntamuseolla.)	Reikäkivi (löytökorkeuden perusteella olisi ajoitukseltaan historiallinen, jos ei ole varhaisempina aikoina veteen uponnut)	Kaitainen
Numerotta (säilytetään Kaitaisissa)	Löytöpaikkaa ei tunneta	Reikäkivi (historialliselta ajalta?)	?
Numerotta (löytäjän hallussa)	Löytöpaikka on Kustaviin vievän tien pohjoispuolella oleva Koiviston kylään kuuluva Merilän tilan vainio (peruskarttalehden 1042 10 ruudussa 6729/3205). Nämä näytti niitten löytäjä Pekka Lehtonen, joka asuu Muntinsalmen kivisillan vieressä. (kivistä on valokuva tämän inventoinnin kuvissa)	Reikäkiviä (historialliselta ajalta?)	Koivisto

Myös numeroilla KM 5440:1–5 (hopeaa), 6432:1–4 (tauluja), 6627 (miekka) ja 7055 (raippa) on erinä Kansallismuseon kokoelmissa, kaikki ovat historialliselta ajalta.

Lahonneita ruuhen osia on löytynyt vuonna 1976 Järppilän aukolla sijaitsevalta Koirankarilta. Sen ruuhen laitalaudoista on havaittu merkkejä rautanauhojen jättämästä ruosteesta. Löydöksestä on valokuvia ja selostus Turun maakuntamuseon arkistossa (Tutkimusselonteko, Taivassalo Kivikota Ruuhilöytö 2.9.1976 Jorma Reilander – Leena Sivula – Anneli Sorvoja.).

Laivan osia on löytynyt rantaa ruopattaessa pohjamudasta Isosärkilän kylästä entisen talvisataman tienoilta (Uutinen Uudenkaupungin Sanomissa 11.4.1987. Ulla Kallbergin tarkastuslonteko päiväyksellä 20.5.1987.). Löytökohta Kaidanniemen etelärannalla peruskordinaatein sanottuna: 6719 63, 1538 060 (peruskarttalehti TAIVASSALO 1042 10). Löytöjen myöhempi sijoittamispaikka ei ole tiedossani.

Jokin pienen veneen kaari on löytynyt Kaitaisten saaren etelärannan tienoilta. Löydös on Paavo Tiihosen omistamalla loma-ajan asumuksella, joka sijaitsee Huurholmenniemen kärjessä. Rannassa samoilta tienoilta on löytynyt myös palanutta savea. Tarkastelin rantaa Paavo Tiihosen opastuksella inventoinnin aikana. Mitään kiinteään muinaisjäännökseen viittaavaa ei tullut ilmi. Rannassa olevan grillikatoksen luota löytyi joitakin tiilen paloilta näyttäviä siruja.

Vasikkaluodon myöhemmän venevajan alla olisi kertomusten mukaan ollut tammisen laivan pohja. (Uudenkaupungin Sanomat 30.1.1971.)

Lehtitiedon mukaan olisi Taivassalon vesiltä joskus löytynyt kalaverkkoon tarttunut tuliase, jota oli pidetty 1600-luvulle kuuluvana. Sen löytöpaikkaa oli tutkittu sukeltamalla vähin tuloksin, oli löytynyt vain pulloja, saappaan korkoja tai rautaesineitä. Löytöpaikkaa ei ole sanottu lehtikirjoituksessa, josta nämä tiedot ovat peräisin (Uudenkaupungin Sanomat 30.1.1971.).

Tykinkuulia on sanottu löytyneen perunapellostä Yönnistä. Mahdollisesti löytöpaikka on se pelto, joka näkyy vuoden 2001 peruskarttalehdellä TAIVASSALO 1042 10 erillisenä lohkona suunnilleen kohdassa 6724 900, 3207 280. Vesialueella aivan lähellä on sanottu olevan Kalman saaren ja Yöntinniemen välillä upoksissa jonkin laivanhyllyn (Sain tiedon näistä inventoinnin aikana.).

Taulukko 2: Muinajäännökset inventointinumeroiden mukaisessa järjestyksessä

MJREK	Inv. n:o 2007	PK-lehti n:o	Paikannimi	Tyyppi	Ajoitus	p	i	z	Aikaisemmat kenttätyöt, niiden johtajat tai selonteon kirjoittajat, tutkimusvuosi	Luokka
	1	1042 07 1042 08 1042 11	Suuri Postitie	muinajäännösryhmät: kulkuväylät – laiturit, sillat, sillanpaikat, kilometri- ja virstanpylväät; sotilaskohteet – taistelupaikat	historiallinen	6733 560	3196 820	yli 1	Anitta Lehtonen ja/tai Tapio Salminen ja/tai Mika Hakkarainen v.? Anna Unhola–Vehmas	
	2	1041 09	Rantalahti	taide, muistomerkit – hakkaukset	historiallinen	6722 070	3200 360	yli 5	Lillian Örn 1918? Olof Holmberg Kari Uotila? Anna Unhola–Vehmas	
	3	1042 07	Laivaranta	valmistuspaikat – laivanrakennuspaikat	historiallinen	6727 220	3199 550	5		
	4	1042 10	Muntinsalmi	kulkuväylät – sillat	historiallinen	6729 680	3206 110	n. 2	Anna Unhola–Vehmas	
	5	1042 11	Inkerannanvuori	kivirakenteet – latomukset	ajoittamaton	6732 770	3208 020	10–20	G. W. M. 1869 Kustaa Killinen 1880 Timo Miettinen 1971 Anna Unhola–Vehmas	
	6	1042 10	Marjustenranta	taide, muistomerkit – hakkaukset	historiallinen	6724 520	3207 260	0–5	Anna Unhola–Vehmas	
	7	1042 10	Hakalanvuori	puolustusvarustukset – sotilasrakennelmat	historiallinen	6722 370	3204 680	32,5		
	8	1042 10	Keriniemen vainio	valmistuspaikat – tiilenpolttouunit	historiallinen	6725 120	3202 610	2,5–5		

MJREK	Inv. n:o 2007	PK- lehti n:o	Paikannimi	Tyyppi	Ajoitus	p	i	z	Aikaisemmat kenttättyöt, niiden johtajat tai selonteon kirjoittajat, tutkimusvuosi	Luok- ka
	9	1042 10	Lemmetysten- luoto	taide, muisto- merkit – hakkaukset	historiallinen	6731 220	3203 030	n. 1	Anna Unhola–Vehmas	
833 00 0001	T1	1042 10	Vähäniemi	kivirakenteet – röykkiöt	esihisto- riallinen?	6722 780	3204 576	25	Heljä Brusila 1994	2
833 00 0002	T2	1044 01	Keräsaari	kivirakenteet – latomukset	ajoittamaton	6727 987	3211 717	10	Heljä Brusila 2001	2/3
	T3	1042 08	Pitäjänrajan mutka	kivirakenteet – rajamerkit	historiallinen	6736 700	3199 480	15	Heljä Brusila	
833 50 0001	T4	1042 08	Järppilän kartano	asuinpaikat – talonpohjat	historiallinen	6733 560	3200 010	5	Juhani Rinne ? Anna Unhola–Vehmas Kari Uotila Heljä Brusila 2002 Kari Uotila 2005	ei määritelty
	T5	1042 10	Pappilan vanha kaivo	kivirakenteet – kaivot	historiallinen	6729 320	3204 270	10–15	Eeva Mikola 1992	
833500002	T6	1042 10	Marjunen Kalmasaari	maarakenteet – kummut	historiallinen	6724 940	3208 040	n. 4	?	ei määritelty
	T7	1042 10	Ratimenvuori	kivirakenteet – röykkiöt	ajoittamaton	6725 520	3202 330	30		
	T8	1042 08	Varevuori	kivirakenteet – rajamerkit	historiallinen	6733 800	3198 670	25–27,5	Anna Unhola–Vehmas	
	T9	1042 10	Haaganvuori	puolustus- varustukset – linnavuoret	historial- linen?	6727 450	3204 900	27,5		
	T10	1042 11	Makkarvuori	maarakenteet – kuopat	historiallinen	6732 130	3205 730	7,5–10	Anna Unhola–Vehmas	
	T11	1044 01	Keräsaaren käräjäkivet	kivirakenteet – latomukset	ajoittamaton	6728 270	3211 610	15	Anna Unhola–Vehmas	
	T12	1042 10	Vuorila	kulkuväylät – merenkulun turvalaitteet	ajoittamaton	6722 330	3204 140	7,5	Jarmo Grönros 1984 Anna Unhola–Vehmas	

Kohdekuvaukset inventointinumeroittain (viimeisinä tentatiivikohteet T1-T12)

1 Suuri Postitie

Turun ja Tukholman välisen ns. Suuren Postitien itäisempiä osia on entuudestaan muinaisjäännösrekisterissä ainakin Nousiaisten kohdalla tunnuksella 1000 00 1504. Niitä on huomioitu myös Maskun muinaisjäännösinventoinnissa vuonna 2006.

Tämän osia on Taivassalon alueelta seutukaavan suojelukohteina kaksi, niistä toinen on lyhyt tiejakso Taivassalon Helsingin kylässä Tylpänniemestä Helsinginrantaan (seutukaavassa SU-kohde 665 nimellä Suuri Postitie), toinen on kivilaituri Tuomoisten rannassa (SU-kohde 664 nimellä kivilaituri, ks. alempana SP 09.5.02).

PERUSTIEDOT

MJ-tyyppi: muinaisjäännösryhmät:

kulkuväylät,

laiturit,

kilometri- ja virstanpylväät,

sillanpaikat

sotilaskohteet,

taistelupaikat

Ajoitus: historiallinen aika

Rauhoitusluokka: ei ole tiedossa, onko tämän Taivassalon kunnassa oleville osille määritetty rauhoitusluokkaa.

Lukumäärä: kulkuväyliä 1, jonka yhteydessä laitureita 4, virstanpylväitä 1, sillanpaikkoja 3, taistelupaikkoja 1.

Peruskartat: 1042 07 PARATTULA, 1042 08 VARTSAARI ja 1042 11 HILLEINEN (Ei ole erityisesti merkitty v:n 2001 peruskarttalehdille, yhä käytössä olevat tielinjan osat siinä kumminkin ovat näkyvillä.)

P = 6733 560, i = 3196 820, z = yli 1

Koordinaattiselite: koordinaatit osoittavat risteykseen, josta Turun ja Tukholman välinen postitie on mennyt etelään Tuomoisten rantaan.

Maastomerkitä: useanlaisia merkintöjä. Niin sanotun Suuren postitien linjalle yleensä on asetettu punaisia puupaaluja, jotka on varta vasten suunniteltu ja valmistettu siihen käyttöön. Tuomoisten rannassa olevaa entistettyä kivilaituria osoittaa puunrungossa oleva kalan muotoon veistetty kilpi, jossa sanat: "Vanha POSTILAITURI". Muitakin merkintöjä mahdollisesti tämän alueella on.

Pinta-ala: lähinnä tieuran ala

Etäisyystieto: Taivassalon kirkosta runsas 6–11 km luoteeseen.

ARKISTOTIEDOT

Anitta Lehtonen ja/tai

Tapio Salminen ja/tai

Mika Hakkarainen

inv. 1989

(Suuren Postitien
inventointi) inventointi-
lomakkeet Varsinais-
Suomen Seutukaavaliiton
arkistossa

INVENTOINTI 2007

Aika: 11.9.2007

Löydöt: –

Karttaotteet: n:o 1–3 (tielinjan kulkua ei ole osoitettu niillä, koska on vaikeata kohta kohdalta tietää, missä vanha tien paikka poikkeaa nykyisestä tiestä ja missä taas molemmat sattuvat yhteen.)

Kuvat: KF2007:1033 – :1037 ja :1055

LYHYT KOHDEKUVAUS

Vanha tielinja merenrannan ja Uudenkaupungin rajan välillä, siinä tie on yhä käytössä ja osittain päällystettynä.

TUTKIMUSKERTOMUS

Sijainti ja maasto:

Yksi tähän kuuluva Suuren Postitien jakso on Helsingin ja Järvenperän kylien välillä nykyisen tien n:o 12244 kohdalla ja kaiketi sen vierustoillakin, Järvenperässä postitien linjaus on kääntynyt ensin pohjoiseen, sitten koilliseen, ja sen paikkeille ovat tulleet nykyiset tiet n:o 196 ja n:o 1955. Järvenperän kylämän kohdalla on rakennettu hiljattain uusi tienjakso hieman entisen itäpuolelle, jolloin tien 196 linja on siinä oiennut. Tien n:o 12244 nykyinen linja vastaa paljolti venäläisissä topografikartoissa näkyvää; yksi oikaisu kuitenkin näyttäisi erottuvan verrattaessa topografikarttalehtiä vuoden 2001 peruskarttalehtiin: tietä on kaiketi oikaistu Järppilän kartanoon menevän tien suun koillispuolella; mahdollisen oikaisukohdan päätepisteet ovat karkeasti 6734 280, 3199 860 ja 6734 480, 3200 080, entistä tielinjaa näkyy niiden välillä osaksi vuoden 2001 peruskarttalehdellä kärrytienä. Karttoja vertailemalla ei täysin selvinnyt, onko tielinjaa muutettu lisäksi myös hieman idempänä, nimittäin juuri mainitun mahdollisen oikaisukohdan ja teiden n:o 12244 ja 196 risteuksen välillä.

Jaakko Masosen, Mika Hakkaraisen, Anitta Lehtosen ja Tapio Salmisen teoksessa ”Suuri Postitie Varsinais-Suomessa” on sivulla 34 mainittu tielinjan oikaisusta, joka on tiessä n:o 196 peruskarttalehtien rajalla ruudussa 6734/3201; siinä oleva entinen linja näkyy vuosien 2001 peruskarttalehdillä. Samassa teoksessa on huomioitu joitakin päätiehen liittyviä sivuteitä, ne näkyvät teoksen liitteenä tunnuksella 3.1 olevalla kartalla ”POSTITIE JA SEN SIVUTIET”. Tässä muinaisjäännösinventoinnissa nuo sivutiet kuitenkin voitaneen jättää huomiotta, koska perusteena tien lukemiseksi muinaisjäännöksiin on tavanmukaisesti pidetty tien merkitystä.

Tätä postitietä on nimetty ainakin Kustavin Kivimaan alueella Huovintieksi (Altti Holmroos: Kustavin Kuninkaantie. Painettu vuonna 2003.). Tapio Salminen on ilmoittanut saman seikan teoksessaan HUOVINTIE SATAKUNNASSA. Tiemuseon raportteja 4/1993. Satakuntaliitto Sarja A:210. Pori 1993. Alaviite sen sivulla 13.

Kohteen kuvaus:

Suuren Postitien uraa näyttäisi säilyneen alkuperäistä muistuttavassa kunnossa Taivassalon alueella pitempi osuus oikeastaan vain Tylpänniemen laiturin (SP 09.5.04) ja tien 12244 välillä; muualla otaksuttava vanha tielinjaus on vilkkaassa käytössä, ja tietä on sen mukaisesti päällystetty ja kaiketi muutenkin käsitelty.

Taivassalossa Suuren Postitien varrella oleville **laitureille** on mainitussa Suuren Postitien historioteoksessa annettu tunnukset **SP 09.5.01**, **SP 09.5.02**, **SP 09.5.03** ja **SP 09.5.04**. Niistä **SP 09.5.01** on suurehkojen kiven ryhmä ja sijaitsee Kaustion rantaan menevän tien jatkona kaislikkoisella rannalla. Kiviä on tiiviissä rykelmässä, joka on noin 10 metrin pituinen ja ehkä vajaan neljän metrin levyinen. Kivet olivat hieman kulmikkaita ja yleensä noin 0,5 metrin läpimittaisia. Nykyinen vainion yli rantaan tuleva heinittynyt kulku-ura sivuaa näitä kiviä niitten länsipuolelta. Jokin pienempi ryhmä kiviä, jotka ovat samaa kokoluokkaa kuin mainitut, on isomman kiviryhmän lähellä heti mainitun kulku-uran länsipuolella. Näitten länsipuolella on rannassa hieman ehkä pienempiä kiviä jonkin verran hajallaan.

Kaustion rannan lähellä Postitien linja on ollut Päivärinnan pihaa nyt ympäröivien rakennusten itäpuolella, kertoi Päivärinnan tilaa viljelevä Jorma Järvelä. Hän näytti samalla vanhan kauan sitten hävinneen asumuksen paikan postitien linjan itäsvululta. Asumuksen paikka on kohdassa 6733 210, 3201 390.

Järvenperän kylän ja Kaustion rannan välisen vanhan tieosuuden on arvioitu kuuluvan Suuren Postitien todennäköisesti vanhimpaan linjaukseen. Vuoden 1650 kartalle on postitien merkitty päättyvän Kaustioon. (Yllä mainittu Suuren Postitien historia, s. 34.).

Päivärinnan asuinrakennuksen lounaispuolella kohdassa 6733 230, 3201 340 on pellon ja pihamaan rajalla jokin kylmämuurattu järeä muurimainen kivirakenne; se näytti siltä, kuin sillä olisi haluttu pitää paikoillaan pihan laitaaan liittyvää terassimaista maapengertä. Tämän kivirakenteen sijaintikorkeus on ehkä 2,5–5 m mpy.

Tunnuksella **SP 09.5.02** on TVL:n entistämä kivilaituri, joka sijaitsee Tuomoisten rannassa. Tämä laituri paikka on seutukaavassa SU-kohde 664 nimellä kivilaituri. Tuomoisten isojakokartan mukaan Postitie on kulkenut Tuomoisten rantaan, ja karttaan on piirretty sinne kivilaituri. Kartta on vuodelta 1785 (Yllä mainittu Suuren Postitien historia, s. 50.). Entistetty laituri on sijainnissa p = 6732 550, i = 3196 650, z = 0 (karttalehdellä n:o 1042 07). Sen kivikossa en erottanut missään poranreikien jälkiä. Yhteen laiturin kivien väliseen sementtisaumaan on piirretty vuosiluku 1978 ennen sen kuivumista. Näitten laiturin kivirakenteitten vierellä kasvoi suuria puita.

SP 09.5.03 Helsinginrannassa lähellä tien n:o 12244 päätekohtaa on laiturin paikka, jossa 1930-luvulla rakennetun lossilaiturin alle on tietyvästi jäänyt vanhempi laiturin. Kävin inventoidessani vain tämän lossilaiturin lähellä, en tarkastellut sitä.

SP 09.5.04 on Postitien laiturin jäännös Työpänniemessä. Työpänniemen laiturin jäännös on karttalehdellä n:o 1042 08 sijainnissa $p = 6734\ 200$, $i = 3195\ 140$, $z = 0$.

Työpänniemessä olevia laiturikiviä ei ole laastilla kiinnitetty toisiinsa. Laiturin länsisivuna on 17,2 metrin pituinen kivirivi, jonka pohjoispää liittyy avokallion laitaan, itäisivuna on osapuilleen yhtä pitkä kivirivi. Näitten laitoina olevien samansuuntaisten kivirivien meren puoleisia päitä yhdistää suorakaiteen muotoinen yhtenäinen kiveys, mutta sitä ei ole läheskään näitten kivirivien koko pituudelta. Laiturin leveys itä-länsi-suunnassa on 6–7 metriä. Laituriin käytettyjen suurehkojen kivien väliin näytti asetetun pienempiä tilkkeeksi. Ainakin paikoin kiviä näytti olevan kaksi kerrosta päällekkäin. Kivikon päällyspinta ei ollut kovinkaan tasainen. Useat kivistä olivat melkoisen pyöristyneitä; mitään kiiloilla lohkaistamisen jäljiltä jääneitä poranreikäsarjoja en huomannut. Monet kivistä olivat kuitenkin sen muotoisia, että ne oli ehkä lohkaistu kivirakennetta varten.

Työpänniemeä on sanottu maihinnousupaikaksi Suomen sodassa käydyn Helsinginrannan maihinnousutaistelun ajalta. Tiedossani ei ole, ilmoitetaanko jossakin aikalaislähteessä nimenomaan, että maihinnousu olisi tapahtunut Työpänniemessä. Kumminkin jo 1930-luvulla on kerrottu, että maihinnousujoukot olisivat perääntyessään menneet laivoihin Työpänniemen rannassa (TAIVASSALON MAAMIESSURAN JUHLAJULKAISU 50-VUOTISPÄIVÄNÄ 1935. Turku 1935. Sivu 11.). Veikko Paasion kirjoittamassa Lokalahden historiassa sivulla 73 on maininta Työpänniemestä maihinnousupaikkana. Työpänniemen länsiranta on Anssi Suinulan kertoman mukaan syvä.

Laiturista ylös tultaessa on ensimmäisellä matalalla mäen laella kiviäitaa ja asumuksen jäännökset. Kuulin maanomistajalta, että siitä hävinnyt asumus oli aikoinaan kuulunut Työpän Mantaksi sanotulle naiselle.

Suuren postitien varrella näyttäisi Taivassalossa olevan Vainionperän pihan laidassa yksi välimatkapylväs, joka ei liity kilometrijakoon, sitä on merkitty tunnuksella **SP 09.2.09**; se näyttäisi sijaitsevan tasaisten suomenvirstan matkojen etäisyyksillä venäläisten topografikarttojen osoittamista virstanpylväitten paikoista. Kilometripylväitä on tietyvästi asetettu Suomessa virstanpylväiden paikalle vuodesta 1889 lähtien (Viertola, Suomen teiden historia I, s. 259.). Vainionperän välimatkapylvästä voidaankin pitää ennen vuotta 1889 paikoilleen asetettuna **virstanpylväänä**. Tämä välimatkapylväs on pituuteensa nähden ohut kiiloilla lohkaistu kivi, johon on uurrettu kaksi numeroa. Numeroita ei ollut helppoa hahmottaa, minusta pylvään lännen tai lounaan puoleisella sivulla näytti olevan numero 13 ja idän tai kaakon puolella numero 25 (Aiemminkin ne on luettu numeroiksi 13 ja 25; tiedossani ei ole, onko niitten merkityksestä tietoa. Mahdollisesti kannattaisi tarkastaa, tarkoittaako idän puolen merkintä matkaa suomenvirstoina Vehmaan Vinkkilässä sijainneeseen erikoisen vanhaan postikonttoriin, jonne on matkaa nykyistä tietä myöten GT-kartalta mitattuna 25 kilometriä eli runsas 23 suomenvirstaa. Numero 25 voisi tarkoittaa myös välimatkaa peninkulmina Helsinkiin, mikäli tarkoitettuun reittiin olisi kuulunut runsaasti kuljettavaa reittiä pidentäviä mutkia). Tämä välimatkapylväs on tuuhean pihlajan peitossa tien ja vanhan talon päädyn välillä, sanotun talon tien osoitenumeroiksi oli merkitty 629. Pyykin sijaintikohta on: $p = 6733\ 960$, $i = 3196\ 640$, $z = 7,5$. Siitä vain noin 130 metriä länteen on kilometripylväs tien vierellä kohdassa $p = 6734\ 060$, $i = 3196\ 570$. (**SP 09.2.10**). Tässä kilometripylväessä oli lännen puolella numero 20 ja idän puolella numero 44.

Kilometripylväitä (Taivassalossakin ne ovat mahdollisesti etupäässä vuoden 1926 ohjeiden mukaan tehtyjä? Ks. Masosen, Hakkaraisen, Lehtosen ja Salmisen yllä mainittu tutkimus, s. 47.) Suuren Postitien vierellä osapuilleen seuraavissa kohdissa:

$p = 6734\ 890$, $i = 3201\ 130$, $z = 10$. (**SP 09.2.02**, Nummilanvuoren pohjoispuolisella vainiolla)

$p = 6734\ 640$, $i = 3200\ 340$, $z = 5$. (**SP 09.2.03** Järppilän kartanon tien suusta koilliseen)

$p = 6734\ 050$, $i = 3199\ 640$, $z = 10$. (**SP 09.2.04** Järppilän kartanon tien suusta lounaaseen.

Kirjallisuudessa on ilmoitettu tässä pyykissä (SP 09.2.04) olevan kaiverrettuna kyrillisiä kirjaimia. (Anna Unhola-Vehmas TAIVASSALON YMPÄRISTÖSUUNNITELMA. Laudatur-tutkielma 1990.

Käsikirjoitus Turun yliopiston maantieteen laitoksen arkistossa. Sivu 118.). Tarkastelin tätä pyykkiä 25.10.2007, en havainnut siinä kaiveruksia; pyykin tavanomaiset numeromerkinnät olivat tehdyt maalilla pyykin yläosassa oleviin tasaisiin kohtiin.

$p = 6733\ 500$, $i = 3198\ 920$, $z = 15$. (**SP 09.2.05** Varevuoren etelärinteessä)

$p = 6733\ 450$, $i = 3198\ 000$, $z = 5$. (**SP 09.2.06** Isotalon pihamaasta heti länteen)

$p = 6733\ 690$, $i = 3197\ 140$, $z = 5-10$. (**SP 09.2.07** Kotovuoren pohjoisrinteessä)

$p = 6734\ 710$, $i = 3195\ 970$, $z = 5-10$. (**SP 09.2.11** Helsinki)

Taivassalossa Suuren Postitien varrella oleville **siltarakenteille** on Suuren Postitien inventoinnissa annettu tunnukset **SP 09.1.01**, **SP 09.1.02** ja **SP 09.1.03**. Järvenperän kylässä on vanha silta Ruonanojan ylitse kohdalla, josta tie n:o 196 on siirretty hieman idemmäksi vain noin 20 vuotta sitten (**SP 09.1.01**). Tämän sillan sijaintipaikan koordinaatit ovat: p = 6735 250, i = 3201 750, z = 5–10. Tämä silta on noin viiden metrin levyinen ja holvaamaton, siihen näyttää kuuluvan sementtirumpu. Rakenteissa oli kiiloilla lohkaistuja kiviä.

Sillat **SP 09.1.02** ja **SP 09.1.03** sijaitsevat aivan lähellä toisiaan. Ne on tehty yli puron tai ojan, joka laskee alempana Tuomoisten rantaan. Niistä **SP 09.1.02** on kivinen holvisilta kohdassa: p = 6733 860, i = 3196 560, z = 5–10 (valokuva KF2007:1033). Toinen silta, **SP 09.1.03**, on holvaamaton ja sijaitsee kohdassa: p = 6733 980, i = 3196 610, z = 5–10.

Suuren Postitien varrella on **Suomen sodan aikainen taistelupaikka**, joka liittyy Ruotsin joukkojen yrityksiin nousta syksyllä 1808 maihin tuolloin venäläisten hallussa olleeseen Lounais-Suomeen. Postitien varren taistelupaikkaa tunnetaan etupäässä kirjallisuuden perusteella ja osaksi säilyneen perimätiedon ja maalöytöjen valossa.

Kirjallisuudessa joitakin keskeisimpiä julkaisuja ovat esim. seuraavat:

- Tapani Mattila: Meri maamme turvana. Jyväskylä 1983. (Siinä on yksityiskohtainen kuvaus Helsinginrannan maihinnousutaistelusta, joskaan tietojen lähdeviitteitä ei ole samalla esitetty.)
- Jussi T. Lappalainen & Lars Ericson Wolke & Ali Pyllkkänen: Sota Suomesta. Hämeenlinna 2007. (Tässä teoksessa on tiivis kuvaus taistelusta, ja sivulla 246 on julkaistu vanha kartta Helsinginrannan maihinnousun taistelualueesta.)
- Suchtelen, Paul van: Kriget emellan Sverige och Ryssland åren 1808 och 1809. Stockholm 1835. (Suppea kuvaus, jossa venäläinen näkökulma, mihin julkaistaessa on liitetty alaviitteinä ruotsalaisten näkemysten mukaisia aikalaisten vastaviitteitä.)
- Montgomery, Gust.: Historia öfver kriget emellan Sverige och Ryssland åren 1808 och 1809. Örebro 1842. (Yksityiskohtainen kuvaus, jossa on julkaistu tietoja tappioista taistelun eri vaiheitten aikana toisia lähteitä tarkemmin.)
- Mankell, Julius: Anteckningar rörande finska arméens och Finlands krigshistoria. Andra delen. Stockholm 1870. (Yksityiskohtainen kuvaus.)
- Paavo Pensikkala: Sota Lokalahdella 1808–1809. Laitila 1978. (Siinä on mainintoja taisteluihin liittyvistä maalöydöistä ja paikallistarinoista, etupäässä Lokalahden alueelta.)

Kirjallisuudessa on runsaasti tietoa mm. taisteluun osallistuneista joukko-osastojen vahvuuksista ja muusta tapauksen historiaan liittyvästä. Seuraavaan muinaisjäännöksen esittelyyn olen valikoinut käsillä olleista kirjallisuustiedoista vain sellaista ainesta, millä arvioin olevan merkitystä tämän taistelukentän Taivassalon puolella olevan osan ylimalkaisen arkeologisen inventoimisen kannalta. (Pensikkalan julkaisun ja muiden lähteiden perusteella olisi ollut mahdollista esitellä myös saman taistelukentän Uudenkaupungin ja Vehmaan puolella olevia pohjoisosia, mutta katson asianmukaiseksi rajoittua tässä tarkastelemaan tätä muinaisjäännöstä vain Taivassalon osalta.) Erityistä tarkkaa asemapiirrosta ei tähän tarvittane, koskapa taistelualueet Taivassalossa ovat helposti sanallisesti määritettävissä siltä osin kuin niitten sijaintia tunnetaan; taisteluita on lähteitten mukaan käyty nimenomaan Suuren Postitien varrella (karttaotteet n:o 1–3). Helsinginrannan maihinnousutaisteluun liittyviä tarkasti määritettäviä maalöytöpaikkoja en tätä kirjoittaessani tunne Taivassalon alueelta, joten löytöpaikkojen tarkempaa sijaintia osoittamaan ei toistaiseksi tarvita erityistä karttaesitystä.

Yllä mainitussa Mankellin teoksessa on kerrottu sivuilla 259–260, että **Järvenperässä** oli taisteltu **16.9.1808**. Stjernstam-nimisen majurin johtama 300 miehen joukko oli siirtynyt veneillä ensin Kustavin Viherlahdesta (Grönviks landet) Taivassalon Kirkonmaahan (Töfsala-landet), josta sen oli ollut tarkoitus mennä yli salmen mantereelle sillan kautta (Salmen ylityspaikaksi sanottu ”Kettisunds bro”, tarkoittanee Ketarsalmen lähellä olevan Muntinsalmen ylityspaikkaa.). Mattilan teoksen mukaan tämän joukon oli määrä karkottaa Helsingin kylän eteläpuolelta viholliset (Mattila, mt, s. 291.).

Stjernstamin joukon tehtävä liittyi siihen, että tuolloin oli tarkoitus nousta suuremmalla joukolla maihin nimenomaan Helsinginrannassa. Suunnitelma kuitenkin muuttui kun tuli tietoon, että venäläisten saaristolaivasto oli lähestymässä vahvoin voimin; oli arvioitu niin ollen liian uskalletuksi viedä joukkoja Helsingin luona olevaan salmeen, ja tekeillä ollut maihinnousu oli päätetty toteuttaa Lokalahden Varanpäässä. Stjernstamille lähti paluukäskey, mutta sen saapuessa perille hänen joukkonsa oli ehtinyt salmen sillalle, ja vihollinen oli sen huomannut. Tämän jälkeen Stjernstamin joukko hyökkäsi kuitenkin Järvenperään, josta ajoi 200 venäläistä pakoan. Venäläisille tuli apuvoimia, ja Stjernstamin joukko palasi samaa tietä, mitä oli tullutkin. Järvenperässä oli otettu 34 venäläistä vangiksi; venäläisiä on ilmoitettu ..

siellä kaatuneen kaksi upseeria, yksi aliupseeri ja noin 50 miestä; ruotsalaisten puolelta oli kaatunut yksi mies. (Mankell, mt. 259–260; Montgomery, mt. 50–51, siinä taistelupaikan nimi on Järvenpää, kun se Mankellin teoksessa on Järvenperä; Mattila, 291.). Varanpään maihinnousua seurasi tunnettu taistelu Lokalahden kirkolla. Venäläisten kannalta asioita tunteva van Suchtelen on maininnut lyhyesti **Ketarsalmella** (Kettarsund) ja **Helsingissä** (Helsinge) syyskuun 16. päivänä tapahtuneen väkivaltaisen tiedustelun (en forcerad rekognosering), jonka todettuaan hän siirtyi heti Lokalahden maihinnousun kuvaukseen, ja mainitsee ruotsalaisten hyökänneen samalla myös Vinkilään (van Suchtelen, mt. 142, siihen liittyvät kommentit sivuilla 50–51 sisältävät osaksi sanasta sanaan Montgomeryn aiemmin ilmestynyttä tekstiä ”Järvenpään” taistelusta.)

Epäonnistuneen Lokalahden maihinnousun jälkeen Ruotsin joukkoja nousi maihin 26.9.1808 Taivassalon **Helsinginrannassa Lagerbring**-nimisen everstiluutnantin johdolla. Näissä joukoissa on ilmoitettu silloin olleen noin **3600 miestä**, maihin nousi myös **ratsujoukkoja**; **kenttätykkeitä** oli käytettävissä kaksitoista (Mankell, 256, 266. Mattila, 295.). (Vrt. edellä kohteen SP 09.5.04 selostus Tylpänniemen osalta.) Pääosa maihinnousseista eteni samana päivänä, osa postitietä myöten, osa muuta kautta samaan suuntaan kulkien, Järvenperän kylän luokse lähelle Taivassalon ja Vehmaan rajaa. Näitä reittejä ei ole kirjallisuudessa tarkemmin selostettu; postitietä on tarkoitettu mainitsemalla Helsingistä Turkuun vievä tie, joka vei ennen Järvenperää kaakkoon ja itään, ja kääntyi Järvenperästä pohjoiseen kohti Viiaista ja Himoista. Sen rinnalla meni pohjoisempi samansuuntainen tie Järvenperään Kuoste ja Urna-nimisten paikkojen kautta (Mankell, mt. s. 267.). Urna on yhä tunnettu kylännimi, ja Kuosteella on varmaankin tarkoitettu Kouvoista, jonka nimi on vanhalla kartalla *Kouvste* (Kartta teoksessa Sota Suomesta sivulla 246.).

Maihinnousupäivänä oli Järvenperässä ollut noin 300–400 miehen vahvuinen venäläisten joukko. Sillä oli kaksi tykkiä, se piti puoliaan maihinnousseita vastaan ensin, mutta perääntyi sitten kohti Vehmaan puolella olevaa Viiaista. Montgomery on selostanut tämän **Järvenperän valtauksen** tappioita ruotsalaisten osalta niin, että hän sanoo yhden upseerin ja kahden jääkärin haavoittuneen, lisäksi yksi oli haavoittunut kuolettavasti. Venäläisten puolella oli hänen tietämysä mukaan tullut kaatumisia ja haavoittumisia niin, että tappiot näyttivät merkittävilä (Mankell, mt. s. 268; Montgomery, mt. 54–55.). Järvenperän taistelualue on merkittynä karttaotteelle n:o 3 sillä tarkkuudella kuin on mahdollista.

Taistelussa vallatun Järvenperän kylämäen tienoilla on nyt pihamaata kallioisen metsäisen mäki-alueen ja peltovainion rajoilla. Niillä tienoin on asuinrakennuksia ja myös talusrakennustenkin ryhmiä. Tienrakennuksessa on siirretty maantien n:o 196 linjaa hieman idemmäksi vanhan kylämäen kohdalta.

Taivassalon ja Kustavin rajoilla lähellä **Kahiluotoa** oli **26.9.–2.10.1808** **meritaisteluita**, jotka olivat Ruotsille menestyksellisiä niin, että venäläisen saaristolaivaston alukset eivät sitä kautta päässeet maihinnousurannikon lähelle (ks. karttaote n:o 16 ja piirros 1.). Maalla taisteltiin syyskuun 27. päivänä **Järvenperän ja Viiaisten välillä** ja Lokalahden puolella Ahmasvedestä mereen laskevan **Raumanojan sillan tienoilla**. (Mankell, mt., 268–269; Mattila, mt., 295.) Järvenperän ja Viiaisten välillä 27. päivänä taisteltaessa kaatui Montgomeryn mukaan miehiä molemmilta puolilta, ja Ruotsin puolella kaatuneitten määrä oli kymmenen; seuraavan päivän taistelujen aiheuttamia tappioita hän ei ole eritellyt, eikä vastaavaa tietoa ole ollut muissakaan käyttämässäni lähteissä.

Lagerbring luovutti johtotehtävänsä 27. ja 28. päivän välisenä yönä Viiaisisa sinne saapuneelle **G. Boye**-nimiselle everstille. Samana yönä venäläisten puolella saapui paikan päälle taistelua johtamaan ruhtinas **Bagratiön**. Syyskuun 28:nä tiedetään taistellun aluksi **Ahmasveden itärannalla ja Viiaisten ja Puotilan välillä**. (Mankell, mt., 269–273; Montgomery mt., 55–59; Mattila, mt., 295.)

Taistelua selostaessaan on van Suchtelen ilmoittanut siihen osallistuneen 4000 venäläisten puolella; ruotsalaisten kertomusten mukaan venäläisiä olisi ollutkin 7000–8000. Tapani Mattilan teoksessa on sanottu venäläisten vastahyökkäykseen osallistuneen **4000** miestä. Venäläisillä oli van Suchtelenin ilmoituksen mukaan **seitsemän kenttätykkiä ja ratsujoukkoja** kolme eskadroonaa husaareita ja lisäksi kasakoita (van Suchtelen, 148, 55. Mattila, 295–296.).

Ruotsalaisten perääntyminen alkoi 28.9. iltapäivällä. **Järvenperässä** käytiin jälleen taistelua (Mankell, mt., 273.). Tuolloinen taistelualue on paikannettu mäen korkean pohjoisrinteen vaiheille (Sota Suomesta, kartta sivulla 246.) kohtaan, jonka luona nyt peltovainio rajoittuu mäellä kasvavaan metsään (karttaote n:o 3). Niillä tienoilla ei ole tapahtunut varmaankaan suuria maisemanmuutoksia sitten Suomen sodan aikojen, peltoa on ehkä raivattu niitystä ja hieman muutenkin laajennettu, ja taistelualueen lähellä on ollut ainakin 1800-luvun lopulla pieni torppa.

Järvenperästä perääntyminen jatkui samana päivänä **Helsinginrantaan**, missä käytiin vielä taistelua, ja miehiä ja kalustoa siirrettiin kiireellä laivoihin siinä määrin, kuin mahdollista oli (Montgomery, mt. 56; Mankell, mt. 273; Kartta teoksessa Sota Suomesta sivulla 246.).

Helsinginrannan **kylä paloi** taistelun loppuvaiheessa jostakin syystä (palon kolmelle talolle aiheuttamista vahingoista on merkintöjä Turun maakunta-arkistossa säilytettävissä Vehmaan

kihlakunnanoikeuden pöytäkirjoissa vuodelta 1810 signumilla Ko a 9.). Helsingin kylän palosta kirjoitti Åbo Tidning tuoreeltaan, että ruotsalaiset olisivat sen syyttäneet peittääkseen vetäytymistään ("för att betäcka sin retraite") (Åbo Tidning 1.10.1808), huomattava on, että se lehti oli tuolloin venäläisten hallussa (esim. "Sota Suomesta", s. 241.). Toisen väittämän mukaan tulipalon Helsinkiin olivat syyttäneet ruotsalaisia takaa ajaessaan venäläiset (Esim. Mankell, mt. sivu 275.). Kylässä syttyneestä palosta oli ainakin ajateltu olevan uhka laivoille, mikä käy ilmi selostettaessa, kuinka Helsingin lähelle Lehmänkurkkuun saapunut Ruotsin kuningas olisi halunnut käskää joukkonsa kääntymään takaisin Helsinginrantaan. Voimakas tuuli oli kuitenkin puhaltanut niin, että tulen oli arveltu voivan tarttua laivoihin (Montgomery, mt. sivu 65 ja sen alaviite.).

Helsinginrannan maihinnousutaistelun kokonaistappioista on tietoja Tapani Mattilan mainitussa teoksessa. **Ruotsalaisten tappioksi kokonaisuudessaan** on siinä mainittu 23 upseeria ja 643 miestä, mihin lukuihin sisältyvät myös vangeiksi jääneet, joita oli 11 upseeria ja noin 300 miestä. **Venäläisten tappioluvut** ilman vankeja olivat 19 upseeria ja 453 miestä. Vankeja jäi ruotsalaisillekin, 52, ja ne mukaan lukien venäläisten tappiot näyttävät olleen yli 500. Käytettävissä olleissa lähteissä ei ole erikseen ilmoitettu kaatuneitten määrää kokonaisuudessaan, ellei oteta huomioon Suchtelenin teoksen mainintaa lähes tuhannesta kaatuneesta (van Suchtelen, mt. 147–148.).

Taistelussa kaatuneitten hautoihin viittaavia tietoja näyttää olevan edellä mainitussa Paavo Pensikkalan teoksessa, niissä ei kuitenkaan ole selvästi Taivassalon aluetta tarkoittavia. Kaatuneitten hautaamiseen kuuluvia hajatietoja on Taivassalon kirkonkirjoissakin vuodelta 1808, niissä on maininta, että pitäjässä oli syksyllä 1808 haudattu kolme Helsingin rannasta ammuttuna tavattua ruotsalaista. Myöhemmin samana syksynä oli vielä haudattu yksi Helsingin kylän rannasta hukkuneena tavattu ruotsalainen sotilas.

Kustaa Killisen mukaan Järvenperän kylästä olisi ollut tiedossa **sotaväen hautoja**. Killinen ei ole samalla maininnut, oliko kyse kuolleitten haudoista vai muuhun tarkoitukseen, esim. teltanpohjia varten kaivetuista. Liioin hän ei maininnut niitten tarkemmasta sijainnista (Kustaa Killinen: Muinaisjäännöksiä Vehmaan kihlakunnasta. Suomen Muinaismuisto-Yhdistyksen aikakauskirja VII, sivu 202.).

Mistään Suomen sotaan liittyvistä puolustusvarustusten jäännöksistä Helsingin kylän seudulla en saanut tietoa. Historiallisten lähteitten mukaan jonkin Helsinginrannassa aloitetun patterinrakennustyön oli Ruotsin saaristolaivasto siellä estänyt ammuskelullansa myöhäsyksyllä 1808 (Sota Suomesta, 241.).

Taivassalon museossa tiettävästi on maasta poimittuja pienenpuoleisia rautapalloja, joitten tarkkoja löytöpaikkoja ei ole tiedossa. Ne ovat ehkä peräisin postitien suunnassa ampuneitten kenttätykkien raehaulilatauksista.

Perimätietoa taistelujen tapahtumapaikoista tiesi Järvenperän Alakylän talossa mv., vanha isäntä Pentti Ranta. Hän oli kuullut lapsuudessaan kerrottavan, että lähellä sijaitsevassa **Hankkilanmäessä oli taisteltu**. Hankkilanmäen hän osoitti olevan siinä, missä Vartsaaren menevästä tiestä haarautuu Puotilaan menevä (Hankkilanmäki on siten p-koordinaattilinjojen 6735 ja 6736 välillä Hilleisten karttalehden n:o 1042 11 länsilaidassa, ehkä hieman viereisenkin karttalehden puolella.). Peruskartalla on Hankkilanoja lähistöllä.

Paavo Pensikkalan teoksessa "Sota Lokalahdella" on sivulla 69 myös mainittu Hankkilan mäki taistelupaikkana. Hänen tietämänsä mukaan Hankkilan mäen vaiheilla Kaimaisten pellon laidassa olisi vielä vuoden 1880 aikoihin ollut jäänteitä puisesta aidasta, siinä perimätieto oli väittänyt olevan upseerien hautapaikan. (Kaimaisten maarekisterikylä on Lokalahden puolella lähellä Taivassalon rajaa.)

Yllä mainitussa teoksessa "Sota Suomesta" olevalla kartalla on taistelupaikkaa osoittava merkki ja päivämäärä 28.9.1808 juuri tätä Hankkilan mäkeä esittävällä alueella, aivan Postitien ja Kyrön taloon menevän tien risteyksen länsipuolella.

Luokitus ehdotus: –

Lisäyksiä:

Mainitusta Hankkilanmäestä pohjoiseen sijaitsevasta Isokaimasen pellostä oli 1940-luvulla löytynyt noin 10 cm:n läpimittainen tykin luodiksi katsottu esine, joka on sittemmin ollut hukassa. Tästä löydöksestä kertoneen Pentti Rannan piirroksen mukaan se oli ollut kärjestä kapeneva, vastakkaisen tasaisen pään lähellä oli ollut kapea rengas, muutoin esine oli ollut lieriömäinen. (Ampumatarvikkeiden tuntijan antaman tiedon mukaan sellainen ammusta ympäröivä rengas on johtorengas, ja se jo yksin osoittaa ammuksen 1900-luvulta olevaksi.)

Kahiluotoon on 1990-luvulla rakennettu meritaistelun muistomerkki. Tylpänniemeen on suunniteltu sijoitettavan taistelun muistomerkki.

2 Rantalahti

Ei liene ollut muinaisjäännösrekisterissä.

PERUSTIEDOT

MJ-tyyppi: taide, muistomerkit – hakkaukset

Ajoitus: historiallinen

Rauhoitusluokka: ei liene määritetty entuudestaan

Lukumäärä: yhtenäisellä alueella joukko kivihakkauksia

Peruskartat: 1041 09 LAUPUNEN (ei merkitty v:n 1968 peruskarttalehdelle)

P = 6722 070, i = 3200 360, z = yli 5

Koordinaattiselite: koordinaatit luettu peruskartalta.

Maastomerkit: ei merkintää

Pinta-ala: ei tarkoin selvillä, mutta kivihakkauksia on ryhminä, joista reunimmaisten etäisyys toisistaan on useita kymmeniä metrejä.

Etäisyystieto: Taivassalon kirkosta runsas 8 km etelälounaaseen.

ARKISTOTIEDOT

Lillian Örn tark. 1918? ?

Anna Unhola–Vehmas tark.

INVENTOINTI 2007

Aika: 10.9.2007

Löydöt: –

Karttaotteet: n:o 12, piirros n:o 2, asemapiirros n:o 2

Kuvat: KF2007:1022–1032 ja KD2007:161–163

LYHYT KOHDEKUVAUS

Kallioinen matala mäki soratien vierellä meren rannan vainion ympäröimänä.

TUTKIMUSKERTOMUS

Sijainti ja maasto:

Sijaitsee runsaat 100 metriä kaakkoon risteyksestä, josta tiestä 12241 haarautuu toinen tie Humholmiin ja Kräänän niemeen. Merenlahti on noin 200 metrin päässä. Lähiympäristössä on laajahkoja korkeita kallioisia mäkiä ja pienempiä matalia kalliopaljastumia vainioiden välissä. Aivan lähellä on historiallinen Kahiluodon kartano.

Kohteen kuvaus:

Vainion keskellä olevalla kallioisella mäellä on tuulimylly, jonka lähetyvillä erottuu kallioista osaksi heikosti, osaksi paremmin, siihen hakattuja kirjaimia, numeroita ja muita kuvioita. Nämä ovat olleet pitkään tiedossa, niitä on jäljennettykin tietävästi jo vuonna 1918 (Alla mainituista lehtikirjoituksista aiemmassa on mainittu, että Lillian Örnin tekemiä jäljennöksiä näistä hakkauksista olisi julkaistu kartanoita ja suurtiloja esittelevässä teoksessa.)

Näitten kalliohakkausten kuvioita tutkinut lääninarkkitehti Olof Holmberg on pohdiskellut niistä vanhimpien olevan ehkä 1500-luvulta. Yksi epäselvä vuosilukumerkintä tarkoittanee vuotta 1598; muuan toinen merkintä lienee luettavissa ”Ao. 1664”. Kalliosta on valokuvattu liidulla selvennettyinä näitten lisäksi mm. kolme vaakunan (ellei sinetin?) kuvaa, joista yhdessä näkyy vaakunamaisen kehyksen sisässä haarniskoitu käsivarsi, yhdessä kolme kolmikärkistä esinettä, ja yhdessä kirjaimia ja puumerkin näköinen kuvio. Kivipintaan on hakattu myös kirkon kuva ja sen lähelle ryhmä pieniä kuoppia. Tuulimyllyn vieressä pitäisi olla vuosiluku 1901 ja muita hakkauksia. (Vakka-Suomen Sanomat 12.1.2007.)

Kräänään menevän ajotien vierellä avokalliossa erottui selvästi kaksi hakkausta. Toinen niistä oli pienen tammen alla noin metrin päässä avokallion länsilaidasta ja noin 5 metrin päässä ajotiestä; siihen oli hakattu vuosilukuna pidettävä numero 1803 ja kolme kirjainta. Siitä noin 8–9 metriä Kahiluodon pihalle päin oli samassa kallion laidassa toinen hakkaus, jossa myös oli luku 1803 ja kirjaimia.

Yksi kivihakkausryhmä oli 15 metrin päässä tuulimyllyn seinästä luoteeseen avokallion länsilaidalla aivan sen läntisimmällä näkyvällä kohdalla osaksi sammalen peitossa. Tuulimyllystä koilliseen tai pohjoiseen 28,25 metrin päässä erottui kallioista siihen hakattu kirkon kuva. Sen lähellä oli kalliosta pienten hakattujen kupprien ryhmä (asemapiirros n:o 2). Hakatut kupit olivat suustansa selvästi pienempiä kuin uhrikupit ovat yleensä. Suun laajuuteen katsoen nämä kupit olivat suhteessa enemmän syvänlaisia kuin matalia. Näitten hakkausten itäpuolella noin metrin päässä niistä on pienen sammalikon pohjoispää, se sammalikko oli kallion korkeimpien nokkien pohjoispuolella laajahkossa kallion painanteessa, jossa kasvoi myös kolme pientä mäntyä ja heinikkoa.

Luokitusehdotus: –**Lisäyksiä:**

Tässä kalliassa olevat kupit poikkeavat kooltaan kiviin ja kallioihin hakatuista tavanomaisista uhrikupeista. Jos tämän kokoeron katsotaan voivan merkitä eroja käyttötarkoituksissa, näitä kirkon kuvan viereen hakattuja kuppeja ehkä kannattaa verrata Saksasta ja muualta tunnettuihin pikku kuoppiin, joita on koverrettu rakennusten tiiliin ja kiviin ja pyhimysten patsaisiin; ne on ainakin osaksi yhdistetty kansanlääkinnässä käytetyn kivijauheen hankkimiseen. (Esim. Encyclopædia of Religion and Ethics, Vol. 11, sivu 867; Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens Bd VII, 991–992; William Brockpähler: Steinkreuze in Westfalen. Westfalen 1963.)

Rantalahden kivihakkauksista on mainintoja painetussa tekstissä:

- Anna Unhola–Vehmas TAIVASSALON YMPÄRISTÖSUUNNITELMA. (Laudatur-tutkielma 1990. Käsikirjoitus Turun yliopiston maantieteen laitoksen arkistossa. Sivut 114–115.)
- Olof Holmberg: Kahiluodon kalliopiirokset, Vakka-Suomen Sanomat 12.1.2007.
- Olof Holmberg: Kahiluodon kalliopiiroksista, Vakka-Suomen Sanomat 5.7.2007.

Vertailukohta kallioon hakatulle kirkon kuvalle on ainakin yhdessä Nakkilan ja Uvilan rajalta havaitussa kivessä. Siitä on mahdollisesti olemassa julkaisu, tiedossani on kuitenkin vain sitä koskeva lehtikirjoitus, joka on ilmestynyt Turun Sanomissa 7.4.1984 sivulla 6.

3 Laivaranta

Ei ole ollut entuudestaan muinaisjäännösrekisterissä.

PERUSTIEDOT

MJ-tyyppi: valmistuspaikat – laivanrakennuspaikat

Ajoitus: historiallinen

Rauhoitusluokka: ei ole määritetty entuudestaan

Lukumäärä: 1

Peruskartat: 1042 07 PARATTULA (ei merkitty v:n 2001 peruskarttalehdelle)

P = 6727 220, i = 3199 550, z = 5

Koordinaattiselite: koordinaatit osoittavat mäenrinteessä olevaa maaleikkausta, joka on siihen kaivettu laivan rungon rakentamista varten.

Maastomerkintä: ei merkintää

Pinta-ala: ei tarkoin selvillä; tämän alaan ainakin kuuluneen arviolta noin 8 X 16 metrin laajuinen maaleikkaus ympäristöineen, pajan pohja siitä noin 60 metrin päässä sekä varastorakennuksen pohja lähellä pajaa.

Etäisyystieto: Taivassalon kirkosta 5,5 km länsilounaaseen.

ARKISTOTIEDOT

Tätä ei tiettävästi ole aiemmin tarkastettu arkeologisenä kohteena, joten arkistotietoja ei ole sitä kautta syntyneet. Tietoja on historiallisissa arkistolähteissä.

INVENTOINTI 2007

Aika: 24.9.2007

Löydöt: –

Karttaotteet: n:o 8

Kuvat: KF2007:1045

LYHYT KOHDEKUVAUS

Rakentamatonta metsäistä osaksi jyrkästi kaltevaa merenrantaa.

TUTKIMUSKERTOMUS

Sijainti ja maasto:

Sijaitsee 500 metriä etelään Kaitaisten sillan lounaispäästä.

Kohteen kuvaus:

Vuoden 2001 peruskarttalehdelle on merkitty pitkänomainen lähes itä–länsi-suuntainen pieni ja kapea avokallionharjanne, jonka itäpään ja merenrannan välistä menee peruskarttalehdelle merkitty polku. Laivan rakentamista varten on rantaan sanotun avokallion etelälaidan viereen tehty noin 8 metriä leveä maaleikkaus, joka ulottuu sanotusta polusta noin 18 metrin päähän ylärinteeseen. Polun ja rantaveden väliltä en erottanut jatkoa polun yläpuoliselle maaleikkaukselle. Laivantekopaikkaan liittyneen pajan jäännökset ovat sanotun polun eteläpuolella siten, että kivijalka ulottuu noin metrin päähän polusta. Pajan sijaintipaikalta on noin 60 metriä maaleikkauksen meren puoleiseen päähän polkua pitkin kulkien.

Pajan jäännöksiin kuuluvan ahjon kivireunuksen korkeus näytti olevan arviolta noin 80 cm:n luokkaa; mittasin ahjon leveydeksi 2,2 metriä ja pituudeksi 3,3 metriä. Polun vierellä näkyvästä kivijalan jäännöksestä päätellen pajarakennuksen seinän pituus olisi ollut viiden metrin luokkaa. Pajan ahjon vieressä oli maaperässä painanne. Ahjon päälleystää peitti paksu turve, sen sivulta oli turpeen alta näkyvissä hieman kahta ahjon reunuskiveä. (Pajan paikasta on kuva Altti Holmroosin teoksessa ”Saariston salaisuuksia” sivulla 28. Samalla on mainittu että siinä rakennuspaikalla oli rakennettu parkkilaiva nimeltä Kaitainen.)

Tiedustelllessani tämän laivanrakennuspaikan tarkkaa sijaintia Kaitaisista kuulin samalla Antti Aromaalta, että tällä laivanrakennuspaikalla oli rakennettu vain yksi laiva, jonka rakentaminen olisi alkanut 1864. Aroma kertoi, että isomasto oli saatu laivaa varten Kankaanpäästä. Laivaa rakentamassa oli tiettävästi ollut Pohjanmaalta tulleita laivanrakennuksen taitajia sen ohella, että lähiseuduilta oli rakentajia työssä. Parkki Kaitaisen rakentamisvuodeksi on annettu vuosi 1866 (Ismo Heervä & Timo Joutsamo, Kustavin historia, liite 5.) ja 1867 (Taivassalon maamiesseuran juhlijulkaisu 50-vuotispäivänä 1935.).

Luokitusehdotus: –

Lisäyksiä: Koordinaattien osoittamassa paikassa tapahtunut laivanrakennus on ollut aiheksellisesti Volter Kilven romaanissa ”Alastalon salissa”, juuri tämän laivan suunnittelua Volter Kilven teos kuvannee (Kaitaisten talonväkeen kuulunut Josefina Österman oli ollut kotoisin Kustavin Alastalosta.).

4 Muntinsalmi

Ei ehkä ole ollut entuudestaan muinaisjäännösrekisterissä.

Seutukaavassa suojelukohde SU-kohde 660 nimellä Muntinsalmen kivisillat.

PERUSTIEDOT

MJ-tyyppi: kulkuväylät – sillat

Ajoitus: historiallinen

Rauhoitusluokka: ei tiedossa

Lukumäärä: 1

Peruskartat: 1042 10 TAIVASSALO (ei merkitty v:n 2001 peruskarttalehdelle)

P = 6729 680, i = 3206 110, z = n. 2

Koordinaattiselite: koordinaatit luettu peruskartalta.

Maastomerkintä: Sijainti osoitettu liikennemerkein. Tekstillinen opastaulu.

Pinta-ala: siltarakenteiden ala

Etäisyystieto: Taivassalon kirkosta 1,6 km koilliseen.

ARKISTOTIEDOT

Ei tiedossa, onko TVL:n toimesta joskus kuvailtu.

Anna Unhola-Vehmas tark.

INVENTOINTI 2007

Aika: 24.9.2007

Löydöt: –

Karttaotteet: n:o 9

Kuvat: KF2007:1044 ja FD2007:165–167

LYHYT KOHDEKuvaus

Vanha kivisilta kapean salmen ylitse nykyisen Kustaviin vievän asfalttitien vieressä.

TUTKIMUSKERTOMUS

Sijainti ja maasto:

Sijaitsee lähellä kohtaa, jossa Muntinsalmi jakautuu kahdeksi ojamaiseksi haarakkeeksi. Vieressä pitäisi olla suojeltu lehtoalue. Pihoja on lähellä. Silta on kohdassa, jossa salmi on noin kuuden metrin levyinen.

Kohteen kuvaus:

Sillan korvassa olevassa opasviitassa on teksti:

”MUNTIN SILTA, TAIVASSALO

Muntin silta sijaitsee syrjään jääneen tieosan Turku-Taivassalo-maantien varrella. Yksiaukkoinen pieni kiviholvisilta rakennettiin vuonna 1850 yhdistämään Koiviston kylä Taivassaloon. Silta hyväksyttiin museosillaksi 1982.”

Koordinaattien osoittamassa paikassa on noin 25 metriä pitkä kivisilta, jonka leveys on runsas neljä metriä. Sillan päällä on ruohoa kasvava maapinta. Lähitalossa asuva Pekka Lehtonen kertoi tällä sillalla olleen aiemmin puiset kaiteet. Hän osoitti puukaiteita sitoneita kiinnitysrautoja; niitä näkyi olevan vielä jäljellä ainakin kaksi, yksi irtaallaan ja yksi kiinni kivirakenteessa. Nämä raudat olivat pitäneet kiinni noin viiden tuuman läpimittaisia pystyparruja, joitten varassa oli ollut kaiteet.

Muntinsalmella on ollut toinen silta, joka on purettu ja korvattu uudella kun se silta ei ollut kestänyt liikennettä. Purettu silta on ollut kohdassa 6729 600, 3206 150. Vuonna 1977 painettu Jorma Reilanderin laatima inventointiraportti mainitsee Muntinsalmelta vain yhden vanhan sillan (VARSINAIS-SUOMEN HISTORIALLISEN TIEVERKOSTON SUOJELU. Julkaissut Varsinais-Suomen seutukaavaliitto.).

Luokitus ehdotus: –

Lisäyksiä: Vuonna 1995 painetun ”Suomen matkailuoppaan” mukaan Taivassalon Muntinsilta olisi rakennettu jo vuonna 1791 (Ks. em. opastaulussa oleva jäljellä olevan sillan ajoitus!) ja se kuuluisi valtakunnalliseen tiemuseoon.

5 Inkerannanvuori

Ei näytä olleen muinaisjäänösrekisterissä.

PERUSTIEDOT

MJ-tyyppi: kivirakenteet – latomukset

Ajoitus: ajoittamaton

Rauhoitusluokka: ei liene määritetty entuudestaan

Lukumäärä: 1

Peruskartat: 1042 11 HILLEINEN (ei merkitty v:n 2001 peruskarttalehdelle)

P = 6732 770, i = 3208 020, z = 10–20.

Koordinaattiselite: koordinaatit maastohavainnon perusteella vallin eteläpäähän.

Maastomerkintä: ei merkintää

Pinta-ala: latomuksen ala

Etäisyystieto: Taivassalon kirkosta 5 km koilliseen.

ARKISTOTIEDOT

”G. W. M.”

kartoitus 1869 ?

(silloinen asema-
piirros on julkaistu
Suomen Muinaismuisto-
Yhdistyksen aikakaus-
kirjassa VII)

Kustaa Killinen

inv. 1880

–

Timo Miettinen

inv. 1970

–

Anna Unhola–Vehmas

tark. 1980-luvulla

INVENTOINTI 2007

Aika: 19.9.2007

Löydöt: –

Karttaotteet: n:o 4 ja 14, asemapiirros n:o 1

Kuvat: KF2007:1038–1040

LYHYT KOHDEKuvaus

Kivivalli korkean vuoren pohjoiseen laskevalla metsäisellä rinteellä lähellä vainiota, rinteeseen louhittua hiekkasäiliötä ja siihen liittyvää tietä.

TUTKIMUSKERTOMUS

Sijainti ja maasto:

Vuonna 1869 tehdylle asemapiirrokselle on merkitty kivitetty turvettunut tie kiertämään vuoren pohjoisrinteen jyrkänteen alaosaan, ja tämän tien päähän liittyväksi on merkitty kivivalli vuoren pohjoisosaan kahden kallionharjanteen väliin.

Vallin sijainti näkyy karttaotteilla ja sen yleispiirteinen muoto asemapiirroksessa. Vallille on helppo lyhyt kulkureitti ylös mäenrinnettä, lähellä kohtaa, jossa hiekkasäiliön ovelle menevä tie on vuoren rinteeseen louhitussa syvennyksessä (tämä tie ja vuoren laelle menevä toinen tie näkyvät vuoden 2001 peruskarttalehdellä). Louhitun kohdan reunalla olevan verkkoaidan päästä on vain noin 26 metriä vallille. Puusto vallin ympäristössä on havumetsää, ei kaikkialla kovin tiheää. Pihlajia näytti jonkin verran kasvavan myös. Sammalkerros on muodostunut paksuksi vallin ympäristössä ja ehkä sen matalimpien osien päälläkin. Vuoren päällä on laaja tasanne, jolta rekka-autot voivat täyttää vuoreen louhittua hiekkasiiltoa). Yhdeltä kohtaa rinteiltä oli näköjään hakattu metsää muutamia vuosia sitten.

Kohteen kuvaus:

Vuoden 1869 karttapiirroksessa vallin ylärinteen puoleinen kaksijatkoinen eteläpuolisko on merkitty selvästi leveämmäksi kuin sen pohjoispuolisko, joka on kuvattu yhtäjaksoisena. Vallin eteläpuolisko on paikan päällä selvästi näkyvissä osaksi kalliopaljastuman laidalla, osaksi maapohjalla. Pohjoispuoliskon täytynee olla sammalen alla, se vaikutti erottuvan sammalikon pinnan kohoumina ainakin katkonaisena sillä kohtaa, jolle se oli merkitty. Muutamat kivet lonksahelivat sillä kohtaa jalan alla.

Timo Miettinen on katsonut Inkerannanvuoren pohjoisrinteen latomuksen kiviaidaksi. Hän on ilmoittanut sen olleen pituudeltaan 23 metriä. Inventoidessani mittasin Inkerannanvuoren latomuksen leveämmän pituudeksi noin 23 metriä, jolloin luin mittaan mukaan vallin kuuluvan aukonkin. Kapeamman osan tarkkaa pituutta en voinut sammalilta hahmottaa, mutta se lienee 22–24 metrin luokkaa. Miettinen on kaikesti ottanut lukuun vain latomuksen leveämmän osan, kun hän on ilmoittanut tämän

kohteen pituuden olevan puolta lyhyempi sitä mittaa, mikä sillä on Killisen kirjassa olevassa G. W. M:n piirroksessa (Julkaistun G. W. M:n karttakuvan yhteydessä olevassa pienemmässä piirroksessa näkyy kivivalli, jonka mittakaavaksi on ilmoitettu 50 kyynärää kymmenystuumassa, mikä merkitsisi mittakaavaa 1:1000 (kymmenystuumaa on 1/10 suomalaista jalkaa eli 2,97 cm; kaksi jalkaa on kyynärä). Jos ilmoitettu pienemmän piirroksen mittakaava pitäisi paikkansa, niin vallin leveämmän osan ääripäätt olisivat 37 metrin etäisyydellä toisistaan; havaintojeni mukaan tämä etäisyys on 20½ metrin luokkaa. (Vallin kaarevuudesta johtuen sen ääripäiden välimatka on lyhyempi kuin vallin koko pituus.)

Inkerannan latomuksen kohdalla mäenrinne viettää paitsi pohjoiseen, myös hieman itäänkin. Vallin länsipuolella on tasaista avokalliota joka on kauttaaltaan kai hieman vallin sijaintikohtaa ylempänä. Vallin itäpuolella rinne laskee loivasti kohti verkkoaitaa, joka on rinteeseen louhitun ajoväylän reunalla. Vallin eteläpää ulottune kiinni matalaan kallioseinämään, paksu sammal peitti niitä kohtia, missä arvelin vallin ja kallion liittymäkohdan olevan. Entisessä piirroksessa näkyvä vallin aukko on selvä 2 metrin katkos muutoin yhtenäisessä kivilatomuksessa (Miettisen mukaan aukko olisi metrin levyinen.). Aukon pohjoislaidasta alkaa yhtenäinen vallin jakso, ja siinä alkukohdassa on muusta vallista selvästi korkeammaksi kohoava suurempi kivi. Valliin näyttää valitun yleensä melko pyörityneitä suurenpuoleisia kiviä, ja niitä on ladottu paljolti kahta rinnan. Leveys on harvassa kohtaa yli yhden metrin. Kivikerroksia vallissa erottuu usein kaksi, ja missä on ollut tarpeen, päällyskivien alle on asetettu pienempiä kiviä kiilaksi. Kivikoko vaihtelee tällaiset kiilakivetkin huomioiden yleensä arviolta rajoissa 0,1–0,5 metriä. Vallin ulkosivut, huolella ladottuina, ovat yleensä selvästi hahmotettavissa, ja valli hahmottuu hyvin siksikin, että ympäristössä ei ole kovin paljoa yksittäisiä näkyviä lohkaraita.

Paikan päällä pohdin, oliko vuoden 1869 asemapiirroksen selityksessä tarkoitettu kivitetyllä tiellä mahdollisesti jotakin sellaista uraa, joka oli raivattu vapaaksi kivistä, vai jotakin uraa, joka oli päällystetty kivillä. Kivitetylle tielle merkityllä kohdalla oli kapea polku, joka vei käytössä olevalle ajotielle, joka näkyy jo vuoden 1869 kartalla. Mitään laaja-alaisempaa kivilatomusta en havainnut tämän polun paikkeilta. Sen lähettyvillä oli jossakin kohtaa ladon tms. peruskiviä, joitten vieressä oli syvennys. Toisaalla kaksi tai kolme muutaman kiven ryhmää erottui toistensa lähellä polun linjan tuntumassa, ne olivat ehkä olleet pitämässä joitakin aidanseipäitä pystyssä. Vuonna 1970 ei Timo Miettinen ollut havainnut Inkerannan vuorelta tiestä jälkeäkään. Anna Unhola–Vehmas on myöhemmin maininnut kiveystä olevan turvettuneen maanpinnan lähellä Inkerannan vuoren luoteiskulmaa kiertävästä peltotiestä ylärinteeseen (Unhola–Vehmas, alla mainittava tutkimus, s. 115.).

Timo Miettinen on maininnut inventointikertomuksessaan kiviaidan olevan Inkerannan vuoren kaakkoispuolella kahden pellon välissä. Tämä kiviaita on koordinaatein sanottuna osapuulle sijainnissa p = 6732 650, i = 3208 230, z = 10. Aita on pitkä ja hyvin ladottu ja näyttäisi peruskartan mukaan olevan tilusrajalla.

Luokitusehdotus: 2

Lisäyksiä:

Vuoren pohjoisrinteen latomus ei satu tilusrajalle, joten ajatus raja-aidasta ei näytä siinä todennäköiseltä, ja tätä latomusta on vaikeata selittää muuksikaan aidan rakenteeksi, koska se on ladottu osaksi jyrkästi kaartuvaksi, mikä olisi vaikeuttanut puurakenteitten liittämistä kiviin. Kaarros on ladottu melko tasaiselle kalliopohjalle.

Inkerannanvuoren pohjoisrinteen latomuksen rakentamistarkoitusta ei tunnettane. Sille voidaan joka tapauksessa etsiskellä mahdollisia vastineita. Ahustavasti vastineiksi ajateltavilta kivilatomuksilta voisi edellyttää ainakin sijaintia mäenrinteellä, ei kuitenkaan linnavuoreksi oletetulla, ja samalla olisi voitava sulkea pois kivien kuulumisen aitojen rakenteisiin. Näin väljin rajoituksin onkin helposti löydettävissä vastineita: niihin kuuluvat ainakin Mietoisten Kivivuoren (inv. n:o 19/1996) sekä Nousiaisten Riitamaan (inv. tunnus T17/2003) kivirakenteet, sekä Ilkka Mäntylän laatimassa Vehmaan inventointikertomuksessa sivulla 13 mainitut kivirivit. (Kaikkia linnavuortenkaan kivirakenteita ei välttämättä pidetä varustusten osina; siitä ainakin Henrik Asplundin artikkelissa ”Hirdens borg eller hägnade berg”, lehdessä ”Arkeologia NYT!” 1/2007.)

Jokin maastonkohta tämän Inkerannanvuoren tienoilta tai mahdollisesti juuri Inkerannanvuori on luettu perimätiedon tai paikannimen perusteella oletettuihin vartiotuli-vuoriin vuonna 1979 tehdyllä kartalla (VARSINAIS-SUOMEN SUOJELUALUEET JA KOHTEET Vaihesetukaava 1 Salon seutukaavan muutos 1979, kartta.)

Inkerannan kivilatomuksesta on myös kuvaus Anna Unhola–Vehmaksen tutkielmassa ”TAIVASSALON YMPÄRISTÖSUUNNITELMA” sivulla 115. (Anna Unhola–Vehmas TAIVASSALON YMPÄRISTÖSUUNNITELMA. Laudatur-tutkielma 1990. Käsikirjoitus Turun yliopiston maantieteen laitoksen arkistossa.)

6 Marjustenranta

Ei ole ollut muinaisjäännösrekisterissä.

PERUSTIEDOT

MJ-tyyppi: taide, muistomerkit – hakkaukset

Ajoitus: historiallinen

Rauhoitusluokka: ei ole määritetty entuudestaan

Lukumäärä: 1

Peruskartat: 1042 10 TAIVASSALO (ei merkitty v:n 2001 peruskarttalehdelle)

P = 6724 520, i = 3207 260, z = 0–5

Koordinaattiselite: koordinaatit on luettu peruskarttalehdeltä.

Maastomerkintä: ei merkintää

Pinta-ala: kalliossa on ehkä yli kymmenen metrin läpimittaisella alueella siellä täällä kalliohakkauksia.

Etäisyystieto: Taivassalon kirkosta runsas 5 km eteläkaakkoon.

ARKISTOTIEDOT

Tätä ei tiettävästi ole aiemmin tarkastettu arkeologisena kohteena, joten arkistotietoja ei ole sitä kautta syntynyt, mutta tämä on huomioitu maantieteellisessä tutkimuksessa.

Anna Unhola–Vehmas

tark.

INVENTOINTI 2007

Aika: 25.10.2007

Löydöt: –

Karttaotteet: n:o 11

Kuvat: KF2007:1056

LYHYT KOHDEKUVAUS

Kivihakkauksia niemimäisessä rantakalliossa harmaan vanhan suola-aitan vieressä.

TUTKIMUSKERTOMUS

Sijainti ja maasto:

Sijaitsee kohdassa, jossa ajotie Valkamalahden pohjoispuolella laskeutuu Marjuksenrantaan.

Kohteen kuvaus:

Tässä kallioon tehdyt kivihakkaukset erottuvat yleensä hyvin selvästi sen vuoksi, että kallion pinnassa on ohutta väriltään punertavaa pintakerrosta, joka on hakkausten kohdalla puhkaistu niin, että hakkaukset erottuvat vaaleina punertavasta taustasta. Hakkausten vieressä on vanha pienehkö maalaamaton peltikattoinen hirsirakennus, jota on käytetty suola-aittana eli -makasiinina. Jotkut hakkauksista ovat vain muutaman vuosikymmenen ikäisiä. Useita yksinkertaisia piirroksia erottui, mm. kaukoputken kuva. Marjustenrannassa pitäisi olla vanha nuottaluomapaikka. Anna Unhola–Vehmaksen mukaan joitakin näistä kalliohakkauksista olisi pidetty 1600-luvulta juontuvina, ja vanhin erottuva vuosiluku olisi 1829. (Anna Unhola–Vehmas TAIVASSALON YMPÄRISTÖSUUNNITELMA. Laudatur-tutkielma 1990. Käsikirjoitus Turun yliopiston maantieteen laitoksen arkistossa. Sivu 114.)

Luokitusehdotus: 2

Lisäyksiä: Ainakin yhteen Marjustenrannan hakkauksista on liitetty tarina: on kerrottu suutarin mustasukkaisuuden vuoksi surmaamasta räätälistä, ja muistoksi surmatyöstä kallioon olisi hakattu sakset ja surmatyön tapahtuma-aika (Uudenkaupungin Sanomat 21.7.1983: Aimo Kynnäräinen: ”Taivassalossa tutkitaan ympäristöä”). Kalliossa erottuu suolamakasiinin seinustalla sakset ja niiden alla päivämäärä, jonka hahmotin olevan 18¹⁵/748; päivämäärän alla oli ”J. F W”. Tarinan todenperäisyyttä ei ole varmistettu asiakirjalähteistä.

7 Hakalanvuori

Ei ole ollut vielä muinaisjäännösrekisterissä.

PERUSTIEDOT

MJ-tyyppi: puolustusvarustukset – sotilasrakennelmat

Ajoitus: historiallinen

Rauhoitusluokka: ei ole määritetty entuudestaan

Lukumäärä: 1

Peruskartat: 1042 10 TAIVASSALO (ei merkitty v:n 2001 peruskarttalehdelle)

P = 6722 370, i = 3204 680, z = 32,5

Koordinaattiselite: koordinaatit luettu peruskartalta.

Maastomerkintä: ei merkintää

Pinta-ala: ei tarkoin tiedossa

Etäisyystieto: Taivassalon kirkosta vajaa 7 km etelään.

ARKISTOTIEDOT

Tätä ei tiettävästi ole aiemmin tarkastettu arkeologisenä kohteena, joten arkistotietoja ei ole sitä kautta syntynyt. Tietoja on historiallisissa arkistolähteissä.

INVENTOINTI 2007

Aika: 9.10.2007

Löydöt: Ei tallennettuja löytöjä.

Karttaotteet: n:o 13

Kuvat: –

LYHYT KOHDEKUVAUS

Avointa kallioaluetta itä-länsi-suuntaisen metsäisen rakentamattoman korkean mäenharjan länsipäässä.

TUTKIMUSKERTOMUS

Sijainti ja maasto:

Sijaitsee 350 metriä koilliseen Hakkenpään sahasta.

Kohteen kuvaus:

Hakkenpäässä kerrottiin viime sotien aikaisen ilmavalvontatornin olleen Hakalanvuoren korkeimmalla kohdalla, ja kaksi lottaa siellä kerrallaan olleen tähyttämässä ilmatilaa. Taivassalon kotiseutuarkistolla on valokuvia, jotka esittävät Hakalanvuoren ilmavalvontapaikan tornia ja ihmisiä sen ympärillä. Kuvissa näkyy muutaman metrin korkuisten pystypaalujen varaan rakennettu lautainen koju, johon kuuluu parvekemainen uloke. Seinästä lähtee johto kaikei Hakkenpään sahan suuntaan.

Hakkenpäässä on ollut kirjallisuuden mukaan ilmavalvontaa sekä talvi- että jatkosodan aikana (Antti Honkala: MIKKOLANMÄKI – UITTAMO – RUOHONPÄÄ SIAMILAISTYKKIPATTERIT TURUSSA Turun ilmatorjunta talvi- ja jatkosodan aikana. Uusikaupunki 2000. ISBN 951-595-063-5, siinä Hakkenpään valvontapaikkaan liittyviä tietoja on ainakin sivuilla 49, 269, 270 ja sivun 354 kartalla. Lähteessä on mainittu Hakkenpään ohella erikseen ilmavalvontapaikkana myös Taivassalo. Tiedossani ei ole, onko Taivassalossa ollut kaksikin ilmavalvontatornia, vai oliko ilmavalvontaa myös jossakin muussa rakennuksessa.).

Paikan päällä Hakalanvuorella havaitsin mäen laajimmalta yli 32,5 metrin käyrän ylittävältä huipulta alueen, jossa oli paikoin hiiltä, tasolasin paloja, fajanssin ja pullolasin kappaleita. Yksi keltaiseksi maalattu rautalenkki oli niillä tienoilla kalliiossa. Rakenteita ei ole siellä jäljellä.

Luokitusohdotus: 2

Lisäyksiä:

Hakalanvuoren tienoilla tai heti siitä itään, on Timo Havian (karttaesityksen) mukaan ollut tulenpitoon viittava paikannimi Kokonvuori tai Kohovuori (Timo Havia: ”Varsinais-Suomen merellinen vartiointi- ja hälytysjärjestelmä esihistoriallisen ajan lopussa ja keskiajalla. Suomen historian pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto. Huhtikuu 1981”).

8 Keriniemen vainio

Ei liene ollut muinaisjäännösrekisterissä.

PERUSTIEDOT

MJ-tyyppi: valmistuspaikat – tiilenpolttuunit

Ajoitus: historiallinen

Rauhoitusluokka: ei määritetty entuudestaan

Lukumäärä: 1

Peruskartat: 1042 10 TAIVASSALO (ei merkitty v:n 2001 peruskarttalehdelle)

P = 6725 120, i = 3202 610, z = 2,5–5

Koordinaattiselite: koordinaatit luettu peruskartalta.

Maastomerkinä: ei merkintää

Pinta-ala: noin 30 X 50 metriä

Etäisyystieto: Taivassalon kirkosta 4,4 km lounaaseen.

ARKISTOTIEDOT

Tätä ei varmaankaan ole aiemmin tarkastettu arkeologisena kohteena, joten arkistotietoja ei ole siten syntynyt. Tietoja on historiallisissa arkistolähteissä.

INVENTOINTI 2007

Aika: 17.10.2007

Löydöt: –

Karttaotteet: n:o 10 ja 16

Kuvat: –

LYHYT KOHDEKUVAUS

Mäen etelärinteessä on epäsäännöllisen muotoisia kuoppia tiheikön alla; lähellä on tie ja pihoja.

TUTKIMUSKERTOMUS

Sijainti ja maasto:

Sijaitsee Leikluodon venesataman koillispuolisessa rinteessä kohdassa, jossa viljelemätöntä aluetta rajoittuu ajotien molempiin laitoihin.

Kohteen kuvaus:

Isonjaon aikoihin on tiiliuuneja ollut yllä olevien koordinaattien tarkoittamassa kohdassa. (Tietolähteenä Turun maakuntamuseolla valmistettu päällepiirros, jossa historiallisen kartan kuvioita on sijoitettu nykyiselle peruskarttapohjalle, sekä Turun maakuntamuseolle arkistoidut vanhan rakennuskannan inventointitiedot.) Nimi Keriniemen vainio on peräisin samalta päällepiirrokselta.

Etelään laskeutuvassa rinteessä on syviä epäsäännöllisen muotoisia laajahkoja kuoppia, jotka rajoittuvat toisiinsa tai liittyvät yhteen. Kuoppien ympärillä on tiheikköä. Maassa on runsaasti tiilensiruja. Yhdessä kohtaa erottui sellaisiakin hukkatiiiliä, jotka olivat sattuneet uunissa palamaan kiinni toisiinsa suureksi möykyksi.

Luokitusehdotus: 2

Lisäyksiä:

Leikluodon tiilenvalmistus on mainittu vuonna 1793 Åbo Tidningar -lehdessä julkaistuissa pitäjänkuvauksen tiedoissa. Leikluodon tiiliuuneissa poltettiin myös kalkkia Korppoosta haetusta kalkkikivistä. Sekä tiilten että kalkin valmistusta on sanottu jo vuonna 1793 harjoitetun Leikluodossa ikimuistoisista ajoista. Kalkkikivet asetettiin poltettaessa uuniin lähemmäksi tulta ja poltettavat tiilet tulivat päälle. Ainakin tiiliä valmistettiin Leikluodossa myyntiin (Åbo Tidningar 1793, n:ot 31 & 46.).

Toivo T. Rinne on maininnut Varsinais-Suomen elinkeinoja 1500-luvulla käsittelevässä teoksessaan kalkkia polttaneitten pitäjien joukossa mm. Taivassalon (Rinne, Toivo T.: Varsinais-Suomen talonpoikaiskauppa, kalastus ja teolliset elinkeinot 1500-luvulla, 119. Teoksessa: Varsinais-Suomen historia V, 5–6.). Samalla hän on todennut kalkkia poltetun pienissä mauuuneissa.

Taivassalon kuntakeskuksen lähellä on Koiviston kylän maihin kuuluva mäki, jolla on ollut nimenä Tiiliuuninmäki (Turun yliopisto, Suomen kielen laitos: sanaliput/paikannimet/Taivassalo.).

Koiviston Tiiliuuninmäen päällys on suunnilleen sijainnissa: 6728 670, 3206 700 karttalehdellä 1042 10.

9 Lemmetyistenluoto

Ei liene ollut muinaisjäännösrekisterissä.

PERUSTIEDOT

MJ-tyyppi: taide, muistomerkit – hakkaukset

Ajoitus: historiallinen

Rauhoitusluokka: ei ole määritetty entuudestaan

Lukumäärä: 1

Peruskartat: 1042 10 TAIVASSALO (ei merkitty v:n 2001 peruskarttalehdelle)

P = 6731 220, i = 3203 030, z = n. 1

Koordinaattiselite: koordinaatit luettu peruskartalta.

Maastomerkintä: ei merkintää

Pinta-ala: hakkauksen ala

Etäisyystieto: Taivassalon kirkosta runsas 2,5 km luoteeseen.

ARKISTOTIEDOT

Tätä ei tiettävästi ole aiemmin tarkastettu arkeologisenä kohteena, joten arkistotietoja ei ole sitä kautta syntynyt, mutta tämä on huomioitu maantieteellisessä tutkimuksessa.

Anna Unhola–Vehmas

tark.

INVENTOINTI 2007

Aika: 16.10.2007

Löydöt: –

Karttaotteet: n:o 5

Kuvat: –

LYHYT KOHDEKUVAUS

Kivihakkaus kalliassa rakentamattomalla merenrannalla.

TUTKIMUSKERTOMUS

Sijainti ja maasto:

Sijaitsee harvassa rantametsässä aivan merenrantakaislikon vieressä.

Kohteen kuvaus:

Kivihakkaus on kalliassa Kolkanaukon etelärannalla hieman luoteeseen peruskartalla näkyvästä pienestä erillisestä vainiosta. Kolkanaukon eteläisimmällä rannalla ei ole rakennuksia. Kaislikon rajalla olevan pienen kallionnukan on jyrkähkөөn matalaan länsisivuun on hakattu kookkain kirjaimin

”Berndt Sandberg
1833”.

Tämä kivihakkaus erottuu hieman hankalasti, mutta on kuitenkin löydettävissä etsimällä aivan sen vieressä oleva, selvästi näkyvä, poranreikään kiinnitetty rautatappi n:o 83, jonka ympärille on hakattu ympyränkehä ja siihen kaksi ympyränsädetä (Rautatappi ja sitä ympäröivät hakkaukset ovat epäilemättä 1900-luvulta, ja ne osoittavat vesien rajalinjaa.). Kalliosta en havainnut muita hakkausmerkkejä kuin mainitut. Internetissä olevat kirkonkirjat ym. lähteet mainitsevat esim. vuonna 1844 Taivassalossa asuneen Berndt Sandberg -nimisen kanttori–urkurin. Lemmetyistenluodon kivihakkauksen tekijä on todennäköisesti ollut juuri hän.

Luokitusehdotus: 2

Lisäyksiä:

Tästä on myös kuvaus Anna Unhola–Vehmaksen tutkielmassa ”TAIVASSALON YMPÄRISTÖSUUNNITELMA” sivulla 113. (Anna Unhola–Vehmas TAIVASSALON YMPÄRISTÖSUUNNITELMA. Laudatur-tutkielma 1990. Käsikirjoitus Turun yliopiston maantieteen laitoksen arkistossa.)

T1 Vähäniemi

Muinaisjäännösrekisterissä 833 00 0001 Vähäniemi.

PERUSTIEDOT

MJ-tyyppi: kivirakenteet – röykkiöt

Ajoitus: esihistoriallinen?

Rauhoitusluokka: 2

Lukumäärä: 3–4

Peruskartat: 1042 10 TAIVASSALO (ei merkitty v:n 2001 peruskarttalehdelle)

P = 6722 780, i = 3204 576, z = 25

Koordinaattiselite: koordinaatit muinaisjäännösrekisteristä.

Maastomerkintä: ei merkintää

Pinta-ala: röykkiöitten ala

Etäisyystieto: Taivassalon kirkosta 6,4 km etelään.

ARKISTOTIEDOT

Heljä Brusila

tark. 1994

–

INVENTOINTI 2007

Aika: 5.9.2007

Löydöt: –

Kartaotteet: n:o 13

Kuvat: KF2007:1019–1021

LYHYT KOHDEKUVAUS

Kolmen kiviröykkiön ryhmä kallioisella rakentamattomalla metsäalueella. Ajotie menee läheltä.

TUTKIMUSKERTOMUS

Sijainti ja maasto:

Lähellä kasvaa matalahkoa, harvaa männikköä, metsän halki menee ajotie rantaan. Aivan lähellä ei ole rakennuksia. Ajotien länsipuolella tämän kohteen lähellä on tasaista kalliota verraten laajalti, selvää korkeinta kohtaa siitä ei ole helppoa määrittää; suurimman kiviröykkiön sijaintikohta on kuitenkin korkeimpia lähistöllä olevista kallionkohdista.

Kohteen kuvaus:

Tämä on tullut tietoon Markku Lehtosen tiedonannosta, jonka olivat välittäneet Turun maakuntamuseolle Rauni Nummelin ja Unto Raikunen. Seuraavassa kohteen osat on eroteltu tunnuksilla A, B ja C.

A. Tasaisella avokalliolla on matala kiviryhmä, jossa kiviä on etupäässä tiiviisti vierekkäin yhdessä kerroksessa; kiviryhmän reunoilla kiviä on enemmän hajallaan. Pohja-ala on itä–länsi-suunnassa pitkänomainen, keskeltä kapeampi, vaikutelmaksi jäi, että siinä olisi alun perin ollut kaksi lähekkäistä pyöreähköä kiviröykkiötä, molemmat suunnilleen yhtä suuria; ne olisivat kiviä joskus pengottaessa osaksi yhdistyneet toisiinsa; kahta röykkiötä on saatettu purkaa lähinnä niiden keskiosista. Kokonaisuuden suurin pituus on 9,0–9,9 metriä sen mukaan, missä ulkolaidan katsotaan kulkevan (Aiempi merkintä kokonaispituudesta, 8,9 metriä, oli lähellä mittaamaani pituuden minimimittaa.). Suurimmaksi leveydeksi mittasin A:n länsipuoliskossa 4,3–5,2 metriä. Itäpuoliskon leveys olisi 4,2 metrin luokkaa, ellei huomioida joitakin kalliolla olevia ehkä valuneita kiviä (Aiemmin oli 4,2 metriä mitattu leveydeksi tämän itäpuoliskon kohdalta.). Kivikon joukosta en erottanut mitään sen sisäisiä rakenteen jäännöksiä. A:ssa kivet ovat yleensä melkoisen pyöristyneitä, yleensä niiden suurin läpimitta on rajoissa 0,2–0,5 metriä; yksi noin metrin pituinen kivilaatta on kyljellään muun kivikon joukossa röykkiön A itäpäässä. Kivien pinnoissa näkyi hieman jäkälää, ja niiden väleissä paikoin jäkälää ja sammalta. Lähellä tätä A:ta ei kasva muita puita kuin pieni tyvekäs mänty.

B. Röykkiö koillis-lounais-suuntaisella kallionharjanteella olevassa syvänteessä; röykkiön koillis- ja lounaislaita liittyvät harjanteen kahteen korkeimpaan kohtaan. Kivikertoja hahmotin vain yhden; röykkiön korkeus on jokseenkin 20 cm:n luokkaa. Röykkiön pituus koillis-lounais-suunnassa on 7,6 metriä, ja leveys noin 3,0 metriä. Ulkoreuna ei ole kovin ehyt. Kauimpana kaakossa on noin 20–25 kiven ryhmä, joka on kuin röykkiön laitaan liittyvä erillinen lisäke; siitä hieman itään tai koilliseen erottui noin 15 kiveä omana ryhmänään. Mitään selviä purkamisjälkiä en havainnut. Röykkiön keskikohdan lounaispuolella ehkä röykkiön yläpinta kaartuu hieman alaspäin, ehkä sillä kohtaa kalliossakin on matala syvennys. Kivet ovat enimmäkseen pyöristyneitä, läpimitaltaan 0,05–0,6 metriä; kolme ohutta hiekkakivilaattaa näkyi muun kivikon seassa. Sammalta ei juuri ollut kivien pinnoissa.

C. Kiviä noin 3 metrin läpimittaisen ja ehkä noin 50 cm:n syvyisen kallion painanteen kohdalla ja sen reunoilla. Kivet ovat tavallisesti 0,1–0,5 metrin läpimittaisia ja pyöristyneitä; ne ovat ehkä keskimäärin suurempia kuin A:ssa ja B:ssä. Kivien pinnoissa ei yleensä ollut erityisen paljon sammalta tai jäkälää, siitä syntyi vaikutelma, että nämä kivet näyttävät tulleen pengotuiksi. Penkomisen jäljet ovat olleet havaittavissa jo 1994. Tämä C sijaitsee kalliolla noin 6–10 m:n päässä ajotien sisäkaarteesta. Läheltä C:tä voi ajotieltä nähdä yhdeltä ja samalta kohdalta sekä A:n, B:n ja C:n; niistä A on eri puolella tietä kuin toiset.

Luokitusehdotus: 2

Lisäyksiä:

Osan B sijoittuminen niin, että sen vastakkaiset laidat yhdistyvät kallion kahteen korkeimpaan kohtaan, näyttää erikoiselta; sille on lähiseudulta kuitenkin vastine Rymättylän inventointikohteessa n:o 41.

T2 Keräsaari

Muinaisjäännösrekisterissä 833 00 0002 Keräsaari.

PERUSTIEDOT

MJ-tyyppi: kivirakenteet – latomukset

Ajoitus: ajoittamaton

Rauhoitusluokka: 2/3

Lukumäärä: 2

Peruskartat: 1044 01 ASKAINEN (ei merkitty v:n 1995 peruskarttalehdelle)

P = 6727 987, i = 3211 717, z = 10

Koordinaattiselite: koordinaatit muinaisjäännösrekisteristä.

Maastomerkintä:

Pinta-ala: ei tiedossa

Etäisyystieto: Taivassalon kirkosta 7 km itään.

ARKISTOTIEDOT

Heljä Brusila

tark. 2001

–

INVENTOINTI 2007

Aika: En käynyt tässä, tarkastus oli tapahtunut vain kuusi vuotta aiemmin.

Löydöt: –

Karttaotteet: n:o 7

Kuvat: –

LYHYT KOHDEKUVAUS

Kaksi kiviröykkiötä kalliolla.

TUTKIMUSKERTOMUS

Tullut tietoon Elina Vaahteran ilmoituksen perusteella. (Kuvaus alla perustuu aiempaan selontekoon.)

Sijainti ja maasto:

Matalalla kalliokumpareella metsässä. Peltovainio ei ole kaukana.

Kohteen kuvaus:

Vuonna 2001 on ollut näkyvissä kiviladelmä matalan kalliokumpareen lounaispäässä ja saman kallion koillisosassa toinen ladelmä tai röykkiö. Niistä lounaisempi on sijoitettu kallion korkeimmalle kohdalle. Siinä kivet ovat olleet vuonna 2001 osaksi hajallaan, osaksi ne ovat olleet suorakulman muotoisessa rakenteessa. Kokonaisuuden alaksi on todettu noin 2,5 X 2,8 metriä; mainittu suorakulman muotoinen rakenne on laajuudeltaan noin 1,3 X 1,8 metriä. Sammal ja jäkälä ovat peittäneet ladelmaa osaksi.

Koillisempi kiviryhmä on pyöreä, halkaisijaltaan 1,3 metriä. Tämä, kuten edellinenkin on katsottu rakennetuksi.

Luokitusehdotus: –

Lisäyksiä: Keräsaari-nimestä on J. A. Lopmeren päätelmä hänen teoksessaan ”VANHAN VEHMAAN KIHlakunnan Pitäjien ja Kylien Nimet II” (H:ki 1947). Keräsaari liittyy sen mukaan murrenanaan *kerejä*, *’käräjät’* (sivu 59, m.t.). (Lähellä latomuksia on sanottu olleen käräjäkiviä, mutta ne oli todettu vuonna 2001 luonnonmuodostumaksi.)

T3 Pitäjänrajan mutka

Ei ole tainnut olla muinaisjäännösrekisterissä.

PERUSTIEDOT

MJ-tyyppi: kivirakenteet – rajamerkit

Ajoitus: historiallinen

Rauhoitusluokka: ei liene määritetty

Lukumäärä: 2

Peruskartat: 1042 08 VARTSAARI (ei merkitty v:n 2001 peruskarttalehdelle muuna kuin pitäjänrajan polvekkeena)

P = 6736 700, i = 3199 480, z = 15

Koordinaattiselite: koordinaatit luettu peruskartalta.

Maastomerkinä: ei merkintää

Pinta-ala: latomusten ala

Etäisyystieto: Taivassalon kirkosta 9 km luoteeseen.

ARKISTOTIEDOT

Heljä Brusila

tark. v. ?

–

INVENTOINTI 2007

Aika: 19.9.2007

Löydöt: –

Karttaotteet: n:o 2, piirros n:o 3

Kuvat: KF2007:1041–42 ja KD2007:164

LYHYT KOHDEKUVAUS

Kaksi aluskiville asetettua paksua noin 1½ metrin läpimittaista paatta metsän keskellä olevalla avokallioalueella.

TUTKIMUSKERTOMUS

Sijainti ja maasto:

Sijaitsee Kuutniemenaukon itärannasta vajaa kilometri itään pitäjänrajan lähes 90 asteen kulmassa olevassa polvekkeessa, Pyölin, Pinipajun ja Mierlan kylien yhteisessä rajapisteessä.

Kohteen kuvaus:

Kivilatomukset ovat aivan vierekkäin tasaisella laajahkolla avokalliolla. Toisessa latomuksessa on vaakasuoraan kolmen aluskiven varaan asetettu paasi, joka on noin 40 cm:n paksuinen, pyöreähkö ja noin 140 cm:n läpimittainen. Siinä paadessa en erottanut hakkauksia.

Vain muutaman metrin päässä sanotusta latomuksesta itään on pyöreähkö noin 130 cm:n läpimittainen 30 cm:n paksuinen paasi pikkukivien päällä. Aluskiviä on runsas määrä; ne ovat särmikkäitä. Paaden yläpinnassa erottui siihen uurrettu noin 160 mm:n läpimittainen ympyräkuvio, jonka keskelle oli hakattu piste. Ympyrän vierestä erotin hakkauksen ”24.”. Muita hakkauksia en havainnut. Paaden reunan lähetyvillä on pienten kivien joukossa kalliolla kaksi noin 50 cm:n läpimittaista pyöritynyttä kiveä, lisäksi toisen vieressä on noin metrin pituinen pitkänomainen paasi.

Luokitusehdotus:

Lisäyksiä:

Näitä latomuksia koskevaa tietoa saattaa olla vanhojen rajankäyntiasiakirjojen pyykkiselityksissä, en ole etsinyt niistä tietoa rajapaikan iästä. – Tämän rajapaikan kohdalla ei näytä olleen kumminkaan hallintopitäjän rajaa vuoden 1571 kohdalla: sillä niin Pyöli, Pinipaju kuin Mierlakin ovat silloin kuuluneet kaikki Vehmaan hallintopitäjään. (Finlands sölfskattregister af år 1571. Första häftet. H:fors 1892, siinä ovat sivulla 56, Bööll, Pimiäpaiw ja Mierlax.) Vanhojen hallintopitäjien rajat on myös kahdessa julkaistussa karttaselityksessä piirretty niin, että Vehmaan hallintopitäjästä ulottuu näillä tienoin kieleke Tuomoisten rantaan (Kartat Matleena Tornbergin artikkelissa ”Varsinais-Suomen kirkko- ja hallintopitäjät sekä niiden väliset aluesiirrot 1500-luvulta 1900-luvulle”, joka on sarjassa Turun historiallinen arkisto, osassa XXVII.).

Lähin muu nykyisen kunnanrajan käänne on kohdassa 6736 580, 3199 400 samalla kalliioalueella siten, että näitten rajapaikkojen välinen etäisyys on noin 140 metriä. Eteläisemmässä kunnanrajan käänneessä on pienehkö nelikulmaisen latomuksen keskelle pystyyn sijoitettu paasi, johon on hakattu hieman kruunua muistuttava kuvio (piirros n:o 3).

Suurehkot aluskiville lappeelleen asetetut rajakivet ovat, sikäli kuin sellaisia tiedän, vanhoille kylän- ja pitäjänrajoille kuuluvia. Muutamia kilometrejä näistä kivipöydistä itään pitäisi olla Vehmaan alueella **Kaistenmäellä** aluskiville kutakuinkin vaakasuoraan asetettu kivipaasi. Sen pitäisi peruskoordinaatein sanottuna olla sijainnissa 6725 62, 1536 58 (Arkeologisen kohteen tarkastuslomake. Tarkastanut Heljä Brusila 29.12.1989.), sillä kohdalla näyttäisi olevan peruskartasta katsoen kahden Vehmaaseen kuuluvan kylän välisen rajan loiva polveke.

Vehmaan pitäjän rajalla on ainakin yhdessä hallinto- ja kirkkopitäjän rajan käänteessä vaakasuora paasi, se on Suuren Postitien varrella Korvensuusta länteen olevassa **Mynämäen ja Vehmaan pitäjänrajan käänteessä**; mahdollisesti vanhoista pyykkiselityksistä voisi selvittää, onko siinä ollut lappeelleen aluskivien varaan asetettu kivi, vai onko tavanomainen sammaskivi vain kaatunut. Siihenkin rajakiveen on hakattu rengaskuvio. Myös **Kuhankuonon** tunnettu rajamerkki nykyisen Turun kaupungin alueen pohjoisessa kärjessä on ollut aikoinaan (ennen vuotta 1606) vaakasuorassa aluskivien varassa (Aulis Oja: Keskiajan ja 1500-luvun Maaria. Teoksessa: Maarian pitäjän historia, osa I. Tampere 1944, sivut 154–155.).

Yläneen ja Mynämäen välillä olevalla vanhalla rajapaikalla ehkä myös on tai ehkä on ollut aluskiville vaakasuoraan asetettu paasi. Tämän rajapaikan nimitys on vuoden 1773 rajankäynnin pöytäkirjan mukaan **”Sanct Henrics bord”**, sen rajamerkistä on sanottu ”Se pöytä on vähä iso kalliopaasi ja siin on kiviset kontit” (Martti Haavio: Piispa Henrik ja Lalli, s. 227–229.).

T4 Järppilän kartano

Muinaisjäännösrekisterissä 833 50 0001 Järppilän kartano.

Seutukaavassa suojelukohde SU:2-alue 441 nimellä Järppilän kartano.

PERUSTIEDOT

MJ-tyyppi: Asuinpaikat – talonpohjat

Ajoitus: ajoittamaton

Rauhoitusluokka: ei määritelty

Lukumäärä: 2? (yksi kolmesta rakennuksen perustuksesta kuuluneeseen käytössä olevaan rakennukseen)

Peruskartat: 1042 08 VARTSAARI (ei merkitty v:n 2001 peruskarttalehdelle)

P = 6733 560, i = 3200 010, z = 5

Koordinaattiselite: koordinaatit luettu peruskartalta.

Maastomerkintä: ei tiedossani, onko sitä

Pinta-ala: ei tarkoin tiedossa

Etäisyystieto: Taivassalon kirkosta runsas 6 km luoteeseen.

ARKISTOTIEDOT

Juhani Rinne?	?	?
Heljä Brusila	2002	koekaivaus
Kari Uotila	2005	kaivauksia

INVENTOINTI 2007

Aika: En käynyt tässä inventoinnin aikana.

Löydöt: –

Karttaotteet: n:o 2

Kuvat: –

LYHYT KOHDEKUVAUS

Kellarin jäännös ja useita rakennusten kivijalkoja historiallisen kartanon piha-alueella.

TUTKIMUSKERTOMUS

Sijainti ja maasto:

Järppilän historiallisen kartanon läheisyydessä merenlahden rannalla.

Kohteen kuvaus:

Järppilän raunioista on asemapiirroksia ja selostusta Juhani Rinteen kirjoittamassa artikkelissa ”Katsaus Varsinais-Suomen kartanolinnoihin”, joka on julkaistu Lännetär-sarjan ns. uudessa jaksossa sen II osassa vuonna 1914 sivuilla 192–212. Rinteen asemapiirroksen mukaan yksi rakennuksen perustus sijaitsi noin 15 metriä lounaaseen Järppilän kartanon kivisestä viljamakasiinista, ja toinen rakennuksen perustus olisi muutamia metrejä luoteeseen samasta viljamakasiinista, joka on rakennettu harmaakivestä. Mainitun artikkelin mukaan Järppilän kolme kivirakennusta olisivat olleet autioina ja katottomina jo vuonna 1684, ne on samassa artikkelissa ajoitettu 1500-luvun lopulle–1600-luvun alkupuolelle.

Luokitusehdotus: –

Lisäyksiä:

Historiallinen Arkisto -sarjassa on vuoden 1916 osassa numerolla 6 Järppilää esittelevä Juhani Rinteen artikkeli.

T5 Pappilan vanha kaivo

Ei ole ollut muinaisjäännösrekisterissä.

PERUSTIEDOT

MJ-tyyppi: kivirakenteet – kaivot

Ajoitus: historiallinen

Rauhoitusluokka: ei ole määritetty entuudestaan

Lukumäärä: 1

Peruskartat: 1042 10 TAIVASSALO (ei merkitty v:n 2001 peruskarttalehdelle)

P = 6729 320, i = 3204 270, z = 10–15

Koordinaattiselite: koordinaatit luettu peruskartalta.

Maastomerkintä: ei merkintää

Pinta-ala: kaivonreunuksen rajaama ala

Etäisyystieto: Taivassalon kirkosta 400 m luoteeseen.

ARKISTOTIEDOT

Eeva Mikola

tark.

–

INVENTOINTI 2007

Aika: 24.9.2007

Löydöt: –

Karttaotteet: n:o 9

Kuvat: –

LYHYT KOHDEKUVAUS

Kallioseinämän juurella on kivistä muurattu kaivon kehys pappilan pihan luona.

TUTKIMUSKERTOMUS

Sijainti ja maasto:

Tämä on pappilan pihan länsilaitaa kulkevan ajotien ja korkean kallioseinämän välillä. Tästä noin 50 metriä länteen on koulurakennus. Pappilan pihan ja koulun pihan välillä on kallioinen mäki, jolla sekalaista puustoa.

Kohteen kuvaus:

Tämän oli ilmoittanut valokuvaaja O. Welin, ja Eeva Mikola Turun maakuntamuseosta on tarkastanut tämän 6.5.1992. Tarkastuksesta on muistiinmerkitöjä Turun maakuntamuseon käyttämällä löytöilmoituslomakkeella.

Ilmoitetussa paikassa on pystysuoran kallioseinämän juurella kivillä reunustettu kaivo tai lähde. Sille oli kivistä ladottu 3–4 m:n läpimittainen reunus, jonka korkeus ei täydellisesti selvinnyt. Mitään kantta ei ollut tämän lähteen tai kaivon suulla. Vesipinnan taso oli nyt metrin verran reunuksen ylälaitaa alempana. Vesi vaikutti verraten kirkkaalta. Vettä oli arviolta yli puolen metrin syvyydeltä; siihen oli uponnut roskia kerrokseksi, joka esti näkemästä tämän kaivon tai lähteen pohjaa. Reunus on niin lähellä ajotietä, että ajotien ojaan liittyvä maavalli ulottui kiinni tähän reunukseen.

Luokitusehdotus: –

Lisäyksiä:

T6 Marjunen Kalmasaari

Muinaisjäännösrekisterissä 833 50 000 Marjunen Kalmasaari.

PERUSTIEDOT

MJ-tyyppi: maarakenteet – kummut

Ajoitus: historiallinen

Rauhoitusluokka: ei määritelty

Lukumäärä: ?

Peruskartat: 1042 10 TAIVASSALO (Kalmasaari on merkitty v:n 2001 peruskarttalehdelle, mutta sillä ei ole muinaisjäännöksen merkkiä.)

P = 6724 940, i = 3208 040, z = n. 4

Koordinaattiselite: Koordinaatit tarkoittavat kohtaa, jossa maanomistajan ilmoituksen mukaan on kaksi hiekkakuoppaa ja niiden lähellä pieni kohouma.

Maastomerkintä:

Pinta-ala: ei tarkoin tiedossa

Etäisyystieto: Taivassalon kirkosta runsas 5 km kaakkoon.

ARKISTOTIEDOT

Muinaisjäännösrekisterin mukaan tätä koskevia muistiinpanoa olisi jossakin keruuarkistossa.

INVENTOINTI 2007

Aika: En käynyt tässä inventoidessani.

Löydöt: –

Karttaotteet: n:o 11

Kuvat: –

LYHYT KOHDEKUVAUS

Pieni paljolti kallioinen saari, jolla kahden kesämökkitontin pihat.

TUTKIMUSKERTOMUS

Sijainti ja maasto:

Sijaitsee Rouhunaukossa Marjuksenrannan ja Taivassalon itärajan välillä.

Kohteen kuvaus:

Muinaisjäännösrekisteriin on kirjattu maininta, että Kalmasaaren hiekkaisessa maaperässä olisi joskus erottunut kumpuja, ja siellä oli arveltu olleen hautapaikan. Keruuarkiston mukaan oli epäilty Kalmasaareen haudatun joskus mustan surman uhreja, ja oli myös sanottu siellä olevan pakanoitten hautoja.

Peruskartalla on Kalma-niminen saari ja sen lähellä Kalmanhohde, molemmat ovat lähellä Marjuksenrantaa. Kalma on pinta-alaltaan vain noin kaksi hehtaaria, sen alueella on useita rakennuksia. Tiedustelin tästä saaresta 16.10. maanomistajilta; otin heistä yhteyttä Seppo ja Maija Pohjarantaan. Pyynnöstäni Seppo Pohjaranta merkitsi suurennetulle karttaotteelle saaresta havaitut kaksi hiekkakuoppaa ja maakummun. Yllä olevat koordinaatit osoittavat molempien hiekkakuoppien väliin ja kummun viereen, kaiketi sen pohjoispuolelle. Seppo Pohjaranta sanoi toisen kuopista olleen kallion vieressä ja toisen keskemällä saarta. Maanomistajat eivät ole havainneet saaresta mitään historiallisia löytöjä. Tästä saaresta on haettu hiekkaa, jolloin kuoppiakin on syntynyt. Kuoppien vierestä havaittu kumpu voisi olla hiekanotossa syntyneitten turvekasojen jäännös, epäili Seppo Pohjaranta. Peruskartalle saareen merkityistä rakennuksista yhtä, kartalle eteläisimmäksi merkittyä, ei ole, kerrottiin, olemassakaan, vaan rakennuksen merkki on tullut piirretyksi kartalle ehkä rakennusluvan perusteella (Kyse on vuoden 2001 peruskarttalehdestä.).

Luokitusehdotus:

Luokkaa 3 ei voitane perustella, koskapa tämä tutkimaton kohde ei ehkä ole täysin tuhoutunut. Koska ainoat muinaisjäännöksiin kohtuudella yhdistettävät seikat ovat tässä paikannimi Kalma ja siihen liittyvät epämääräiset paikallistarinat, niin eipä luokkaa 2 juuri voitane perustella muutoin kuin suurin varauksin. Jos tämä kohde tarvitsee luokkaa, se voisi mielestäni olla ennemmin 2 kuin 3.

Lisäyksiä: Tietävästi ainakin joillakin seuduilla myös eläinten hautausmaita on sanottu kalmistoiksi.

T7 Ratimenvuori

Ei ole ollut muinaisjäännösrekisterissä.

PERUSTIEDOT

MJ-tyyppi: kivirakenteet – röykkiöt

Ajoitus: ajoittamaton

Rauhoitusluokka: ei ole määritelty entuudestaan

Lukumäärä: 1

Peruskartat: 1042 10 TAIVASSALO (ei merkitty v:n 2001 peruskarttalehdelle)

P = 6725 520, i = 3202 330, z = 30

Koordinaattiselite: koordinaatit luettu peruskartalta.

Maastomerkinä: ei merkintää

Pinta-ala: röykkiön ala

Etäisyystieto: Taivassalon kirkosta runsas 4 km lounaaseen.

ARKISTOTIEDOT

Ei ole?

INVENTOINTI 2007

Aika: 17.10.2007

Löydöt: –

Karttaotteet: n:o 10

Kuvat: KF2007:1051–1054 ja KD2007:168–170

LYHYT KOHDEKUVAUS

Rengasmainen kivikasa korkealla sileällä kalliolla, metsään hakatun sähkölinjan aukon luona.

TUTKIMUSKERTOMUS

Sijainti ja maasto:

Tämä kiviröykkiö sijaitsee sata metriä kaakkoon vuoden 2001 peruskartalle merkitystä kolmiomittauspaikasta ja muutamia metrejä sähkölinjasta pohjoiseen. Röykkiö on kallionhuipulla, sen länsipuolella kallio laskeutuu loivasti, röykkiön alapuolella on muilla suunnilla melkein pä pystysuorat kallionseinämät. Yksi kalliolle kiinnitetty sähkölinjapylväs on vain muutamien metrien päässä tämän röykkiön etelälaidasta etelään; röykkiön ja paalun välillä on syvä muutamien kymmenien senttimetrien levyinen kallionhalkeama. Halkeaman itäpään reunalla kasvoi kitulias mänty. Paalun lähellä oli yksi käytöstä pois jäänyt haruksen kiinnityslenkki.

Kohteen kuvaus:

Löysin tämän inventoinnissa. Kiviä on kallion huipulla rykelmänä, jonka ulkolaita kaartuu melkoisen säännöllisenä; pohja-alan muoto on soikiomainen, sen läpimitta pohjois–etelä-suunnassa on 3,0 metriä ja itä–länsi-suunnassa 2,6 metriä. Röykkiön keskikohta on laajalti kivetöntä, siinä kallio pilkotti pienten sammaltuppaitten ja jäkälätuppaitten välistä. Siten tämä röykkiö on tavallaan rengasmainen; ehkä sen kivetön keskikohta johtuu purkamisesta. Kivet röykkiössä olivat läpimitaltaan suunnilleen rajoissa 5–35 senttimetriä, vain pienimmät niistä näyttivät olevan kulmikkaita, muut olivat melkoisen pyöreitä, ja niissä oli laajojakin jäkälärenkaita. Jäkälien määrästä päätellen näitä kiviä ei ollut aikoihin liikuteltu; suurimpiin jäkälärenkaisiin kuului yksi 24 cm:n läpimittainenkin kiven pohjoissivulla. Kivissä ei näyttänyt olevan tulen aiheuttamaa haurastumista; jotkut rapakiven kappaleet olivat murentuneet, mutta varmaankin vain kivilajinsa vuoksi. Röykkiön keskeltä en havainnut mitään merkkejä hiilen paloista sen paremmin kuin palaneen luun siruistakaan.

Röykkiön ulkopuolella on samalla kallionkohoumalla vain kaksi irrallaan olevaa lohkareta. Joitakin pyörityneitä kiviä näytti olevan röykkiön vierellä olevassa kallionhalkeamassa. Röykkiöstä noin 2,5 metriä itään on pystysuora kallioseinämä, jonka alla on hieman itään kalteva tasainen kalliopinta. Sillä kalliopinnalla oli noin 20 kiveä, jotka olivat samaa kokoluokkaa kuin röykkiön suurimmat kivet, ne olivat loivan itään päin aukeavan kaaren muodossa (valokuva), ne saattavat olla sanotusta röykkiöstä purettuja kiviä.

Luokitusehdotus: 2

Lisäyksiä: Näitten kallionhuipun kivien en otaksu olleen sähkölinjan paalun tukikivinä, sillä paalujen kiinnitystä ei tässä avokalliolla ole kai yritetty vahvistaa tukikivin vaan haruksin ja poranreikiin kiinnitetyn raudoin. Näitä kiviä en pidä merenjäiden kasaamina, eivätkä ne sovi peltoraunioksi.

Yksi selitysmahdollisuus olisi, että kartoittajat olisivat kiinnittäneet näillä kivillä kalliolle jonkinlaisen merkiseipään. (Ajatus mahdollisesta maanmittarien merkkiseipään tukikivikosta on ollut

esillä ainakin seuraavassa lähteessä: SMYA VIII: ”Muinaismuistoja Mynämäen kihlakunnasta”, siinä Merimaskun ja Rymättylän esihistorian osuuden lopussa.) Kiviä Leikluodon kalliolla on kasassansa kuitenkin siksi monia, että niitten määrä vaikuttaa ehkä liian suurelta oikeuttamaan tällaista selitystä.

Selitysmahdollisuuksia tälle saattaisi löytyä Kustaa Killisen muistiin merkitsemistä tiedoista, jotka koskevat joitakin Lounais-Suomen rannikolla rakennettuja kivikasoja. Kustaa Killinen on kirjoittanut laatimassaan Vehmaan kihlakunnankertomuksessa: ”Meren rannoilla, sekä saarilla että mantereella, on lukemattomia *kivipanoksia* n.k. ,pyröjä’, joita on rakennettu kalan pyydysten tahti jonkun tapaturmaisen kuolemapaikan merkiksi, ynnä muita tarkoituksia varten.” (MUNAISJÄÄNNÖKSIÄ VEHMAAN KIHlakUNNASSA. H:ki 1885. Siinä otsikkojen ”II. Pyhämaa.” ja ”1. Varhempi rautakausi” alla; tieto näyttäisi liittyvän Pyhämaan seutuihin.). Edellä selostettu kallioalue on kuitenkin mahdoton kalanpyydysten merkille liian kaukana rannasta sijaitsevana.

Nimi Ratimenvuori on Turun yliopiston Suomen kielen laitoksen arkistossa olevasta sanalipusta, joka kuuluu Birgitta Tommilan Leikluodosta 1970–1971 keräämiin paikannimiin. Tosin arkistoaineiston perusteella ei ole aivan selvää, mikä maastonkohta on luettu Ratimenvuoreksi, mutta yllä selostettu kivilatomus näyttäisi olevan joka tapauksessa Ratimenvuorella tai ainakin sen vieressä.

T8 Varevuori

Ei ole ollut muinaisjäännösrekisterissä.

PERUSTIEDOT

MJ-tyyppi: kivirakenteet – rajamerkit

Ajoitus: historiallinen

Rauhoitusluokka: ei ole määritetty entuudestaan

Lukumäärä: 1

Peruskartat: 1042 08 VARTSAARI (merkitty v:n 2001 peruskarttalehdelle rajapisteenä)

P = 6733 800, i = 3198 670, z = 25–27,5

Koordinaattiselite: koordinaatit luettu peruskarttalehdeltä.

Maastomerkintä: ei merkintää

Pinta-ala: merkin ala

Etäisyystieto: Taivassalon kirkosta noin 7,7 km luoteeseen.

ARKISTOTIEDOT

Tätä ei tiettävästi ole aiemmin tarkastettu arkeologisena kohteena, joten arkistotietoja ei ole sitä kautta syntynyt, mutta tämä on huomioitu maantieteellisessä tutkimuksessa.

Anna Unhola–Vehmas

tark.

INVENTOINTI 2007

Aika: 11.9.2007

Löydöt: –

Karttaotteet: n:o 2

Kuvat: –

LYHYT KOHDEKuvaus

Suuri luonnonkivistä ladottu rajamerkki korkealla avokalliolla rakentamattomalla metsäalueella.

TUTKIMUSKERTOMUS

Sijainti ja maasto:

Sijaitsee laajahkolla avokallioalueella Urnan ja Hilloisten kylien rajan käänteessä.

Kohteen kuvaus:

Kylänrajan polvekkeessa on korkea rajakivi, jota ympäröi nelikulmainen ehkä noin 40 cm:n korkuinen pyöreähköistä kivistä ilman laastia ladottu reunus. Reunuksen pohjan pituus pohjois–etelä-suunnassa on noin 4 metriä ja sen leveys on noin 3,5 metriä. Reunuksen etelä-, länsi- ja itäisivun keskeltä kohoaa jokaisella yksi kivi selvästi muuta reunusta korkeammalle. Pohjoislaidan keskikohdalla on muusta reunuksesta vain hieman kohoava kivi. Reunuskivien ympäröimään pitkään keskuskiveen on hakattu ”RÄ”, muita merkintöjä en siitä erottanut. Tämän rajamerkin koillispuolella on 4–7 viisarikivien ryhmää, ja niistä useimmat ovat kalliolla paljon alemmalla kohdalla kuin rajamerkki. Rajamerkin kaakkoispuolella taas oli avokalliolla 5–7 ryhmässä viisarikiviä.

Luokitus ehdotus: –

Lisäyksiä: Tiedossani ei ole Taivassalosta yhtä huoliteltuja rajamerkkejä, eikä muualtakaan monia.

Paljolti samanlaisia ovat mm. Vahdon pitäjän vanhaa kruununmetsää ympäröineet rajamerkit.

T9 Haaganvuori

Ei ole ollut muinaisjäännösrekisterissä.

PERUSTIEDOT

MJ-tyyppi: puolustusvarustukset – linnavuoret

Ajoitus: historiallinen?

Rauhoitusluokka: ei ole määritetty entuudestaan

Lukumäärä: 1

Peruskartat: 1042 10 (Paikannimi Haaganvuori on merkitty v:n 2001 peruskarttalehdelle)

P = 6727 450, i = 3204 900, z = 27,5

Koordinaattiselite: koordinaatit osoittavat vuoren laen keskipaikoille.

Maastomerkintä: ei merkintää

Pinta-ala: noin 5 hehtaaria

Etäisyystieto: Taivassalon kirkosta noin 1½ km etelään.

ARKISTOTIEDOT

Tästä ei ole arkistoituja tietoja aiemmista arkeologisista tarkastuksista tai muista kenttätöistä.

INVENTOINTI 2007

Aika: 9.10.2007

Löydöt: –

Karttaotteet: n:o 9 ja 15

Kuvat: KF2007:1048–:1050

LYHYT KOHDEKUVAUS

Laaja osaksi jyrkkärinteinen metsäinen kalliomäki asfalttitien, pihojen, laitumien ja vainioiden lähellä.

TUTKIMUSKERTOMUS

Sijainti ja maasto:

Sijaitsee Taivassalon keskustaaajamasta Hakkeenpähän menevän tien vierellä noin 1½ kilometrin päässä Taivassalon kirkosta.

Kohteen kuvaus:

Tästä Haaganvuoresta on kirjoittanut Unto Salo artikkelissaan ”Suomen kaupunkilaitoksen syntyjuuria ja varhaisvaiheita” (Historiallinen Arkisto 78. Vammala 1982.). Tämän Haaganvuoren nimen selitysmahdollisuutena hän on samalla tuonut esille ajatuksen varhaiskeskiaikaisesta linnoituksesta tai kartanolinnasta.

Haaganvuori on pääosin jyrkkärinteinen mäki, jonka laella on pitkää puustoa ja laajalti tasaista avokalliotakin. Haaganvuoren eteläisellä loivalla rinteellä näytti olevan muutamassa pieneläisessä kasassa kiviä, jotka näyttivät olevan kooltaan sopivia heittoaseiksi. Yksi niistä kivikasoista näytti kasatulta, muista ei oikein selvinnyt, olivatko ne esim. rantavoimien kokoamia. Samalla rinteellä oli hajallaan ja ryhmissä runsaasti monenkokoisia kiviä. Yhdessä kohtaa oli pitkänomainen kiviryhmä, jossa kivet, jotka siinä olivat yleensä arviolta puolimetrisiä läpimitaltaan, olivat lähes kiinni toisissaan tai ehkä aivan vieretystenkin (karttaotteella n:o 15 osa G). Pituussuunnassaan tämä ryhmä oli noin neljän metrin levyinen, ja sen leveys oli alle metrin luokkaa, tähän kokonaisleveyteen mahtui ehkä lähes kaikkialla kaksi, ehkä kolme, läpimitaltaan puolimetristä kiveä vieretysten. Ryhmän kivet olivat kallionpinnan kynnysmäisen murroskohdan yläpuolella pitkin sitä murroskohtaa. Päällekkäisiä kerroksia ei tässä näkynyt yhtä enempää. En saanut selvyyttä siitä, oliko tämä kiviryhmä luonnollinen vai kasattu.

Haaganvuoren päällä on suuria ja syviä vesilammikoita. Tiedustelin näistä lammikoista siitä talosta, jonka maalla tämä vuori on: kuulemma ne taitavat olla alkuperältänsä luonnollisia, vaan yhtä niistä on joskus hieman syvennetty.

Haaganvuorella on myös nimi Mustavuori, ja se on vanha nimi. Tarkastelematta on, kumpaako, Mustavuorta vai Haaganvuorta, olisi pidettävä vanhempana nimenä tälle mäelle. Haaganvuoren lounaisrinteen juurella on ollut Haagan torppa, jossa oli asunut Viiaisten kartanon seppä. (Tietolähteet: 1) Turun yliopiston Suomen kielen laitoksen arkisto, sanaliput, paikannimet/Taivassalo. 2) Turun maakuntamuseolla valmistettu päällepiirros, jossa historiallisen kartan kuvioita on sijoitettu nykyiselle peruskarttapohjalle, 3) Turun maakuntamuseolle arkistoidut vanhan rakennuskannan inventointitiedot.).

Luokitusehdotus: 2

Lisäyksiä:

T10 Makkarvuori

Ei ole ollut muinaisjäännösrekisterissä.

PERUSTIEDOT

MJ-tyyppi: maarakenteet – kuopat

Ajoitus: historiallinen

Rauhoitusluokka: ei ole määritetty entuudestaan

Lukumäärä: 2

Peruskartat: 1042 11 HILLEINEN (ei merkitty v:n 2001 peruskarttalehdelle)

P = 6732 130, i = 3205 730, z = 7,5–10

Koordinaattiselite: koordinaatit osoittavat pohjoisempaa kahdesta sudenkuopasta (Eteläisemmän kuopan koordinaatit ovat: p = 6731 920, i = 3205 910, z = 2,5–5.).

Maastomerkintä: ei merkintää

Pinta-ala: kuoppien ala

Etäisyystieto: Taivassalon kirkosta 3 km pohjoiskoilliseen.

ARKISTOTIEDOT

Tätä ei tiettävästi ole aiemmin tarkastettu arkeologisena kohteena, joten arkistotietoja ei ole sitä kautta syntynyt, mutta tämä on huomioitu maantieteellisessä tutkimuksessa.

Anna Unhola–Vehmas

tark.

INVENTOINTI 2007

Aika: 25.10.2007

Löydöt: –

Karttaotteet: n:o 6

Kuvat: –

LYHYT KOHDEKUVAUS

Kaksi osaksi täyttynyttä ja umpeen kasvanutta sudenkuoppaa kahdella matalalla mäellä lähellä vainioita.

TUTKIMUSKERTOMUS

Sijainti ja maasto:

Pohjoisempi kuoppa sijaitsee metsäisellä harjanteella noin 150 metriä itään risteyksestä, jossa Inkerannan ja Onnikmaan välisestä tiestä n:o 1964 haarautuu tie etelään kohti Muntinsalmea. Toinen kuoppa on pienellä viljelemättömällä saarekkeella edellisestä noin 250 metriä kaakkoon.

Kohteen kuvaus:

Näistä sain tiedon Anna Unhola–Vehmaksen alla mainitusta tutkielmasta. Pohjoisempi kuoppa on pienen mäen harjalla, toinen on tasamaalla. Molempien kuoppien seinämät ovat kasvaneet umpeen. Pohjoisempi kuoppa on suustaan arviolta noin 1,7 metrin läpimittainen, toinen on ehkä 1,5 X 1,5 metriä.

Pohjoisemmän kuopan pohjalla oli oksia, toisen pohjaa peitti karike. Kuoppien suu ja reunat ovat varmaankin aikojen mittaan valuneet, kuoppien havaittava syvyys on vähentynyt niin, että se on nyt noin metrin luokkaa. (Anna Unhola–Vehmas TAIVASSALON YMPÄRISTÖSUUNNITELMA. Laudatur-tutkielma 1990. Käsikirjoitus Turun yliopiston maantieteen laitoksen arkistossa. Sivu 122.).

Luokitusehdotus: 2.

Lisäyksiä:

T11 Keräsaaren kärjäkivet

Ei ole ollut muinaisjäännösrekisterissä.

PERUSTIEDOT

MJ-tyyppi: kivirakenteet – latomukset

Ajoitus: ajoittamaton

Rauhoitusluokka: ei ole määritetty entuudestaan

Lukumäärä: 1?

Peruskartat: 1044 01 ASKAINEN (ei merkitty v:n 1995 peruskarttalehdelle)

P = 6728 270, i = 3211 610, z = 15

Koordinaattiselite: koordinaatit alla mainittavan tutkielman karttamerkinnän mukaan.

Maastomerkintä:

Pinta-ala: ei tiedossa

Etäisyystieto: Taivassalon kirkosta 7 km itään.

ARKISTOTIEDOT

Tätä ei tiettävästi ole tarkastettu arkeologisena kohteena, joten arkistotietoja ei ole sitä kautta syntynyt, mutta tämä on huomioitu maantieteellisessä tutkimuksessa.

Anna Unhola–Vehmas tark.

INVENTOINTI 2007

Aika: En käynyt tässä inventoidessani. Kuvaus perustuu Anna Unhola–Vehmaksen tutkielmaan ”TAIVASSALON YMPÄRISTÖSUUNNITELMA” (Anna Unhola–Vehmas TAIVASSALON YMPÄRISTÖSUUNNITELMA. Laudatur-tutkielma 1990. Käsikirjoitus Turun yliopiston maantieteen laitoksen arkistossa. Sivu 115.).

Löydöt: –

Karttaotteet: n:o 7

Kuvat: –

LYHYT KOHDEKUVAUS

Kallion laella kivikasa ja hajanaisia kiviä.

TUTKIMUSKERTOMUS

Sijainti ja maasto:

Tämä on havaittu Suvirannan, Koivurannan ja Kallioniemen talojen keskivaiheilta.

Kohteen kuvaus:

Keräsaaren kärjäkiviksi on sanottu suunnilleen metrin levyistä ja puolentoista metrin pituista kivikasaa ja hajanaista muutamien suurempien kivien ryhmää. Kivistä ei ole havaittu muodostuvan selvää ympyrää.

Luokitusehdotus: –

Lisäyksiä: Keräsaari-nimestä on J. A. Lopmeren päätelmä hänen teoksessaan ”VANHAN VEHMAAN KIHlakunnan PITÄJEN JA KYLIEN NIMET II” (H:ki 1947). Keräsaari liittyy sen mukaan murrenanaan *kerejä*, ’kärjät’ (sivu 59, m. t.). (Jotkin Keräsaaresta ilmoitetut kärjäkiviksi nimetyt kivet on todettu vuonna 2001 luonnonmuodostumaksi, ks. edellä kohde T2.)

T12 Vuorila

Ei ole ollut muinaisjäännösrekisterissä.

PERUSTIEDOT

MJ-tyyppi: kulkuväylät – merenkulun turvalaitteet
 Ajoitus: ajoittamaton
 Rauhoitusluokka: ei liene rauhoitettu
 Lukumäärä: yksi alue, jossa useita syvennyksiä kalliossa
 Peruskartat: 1042 10 TAIVASSALO (painovuosi 2001)
 P = 6722 330, i = 3204 140, z = 7,5
 Koordinaattiselite: koordinaatit luettu peruskartalta.
 Maastomerkintä: ei merkintää
 Pinta-ala: kuoppa-alueen läpimitta on yli 10 metriä
 Etäisyystieto: Taivassalon kirkosta runsas 6 km etelään.

ARKISTOTIEDOT

Jarmo Grönros	tark. 1984	–
Anna Unhola–Vehmas	tark.	

INVENTOINTI 2007

Aika: 10.9.2007
 Löydöt: –
 Karttaotteet: n:o 13
 Kuvat: –

LYHYT KOHDEKUVAUS

Matalia loivareunaisia syvennyksiä avokalliossa pihojen ja teiden lähellä.

TUTKIMUSKERTOMUS

Sijainti ja maasto:

Sijaitsevat lähellä Mattilan ja Kleemolan taloja Hakkenpään sahan luona olevassa taajamassa.

Kohteen kuvaus:

Sanomalehtitiedon mukaan tällä kohteella on käynyt Jarmo Grönros Turun maakuntamuseosta. (Uudenkaupungin Sanomat 12.7.1984.). Käynnistä kirjoitettua selontekoa en ole nähnyt, enkä tiedä, onko sellaista tehty.

Tarkastin tämän saatuaani sijaintitiedot Taivassalosta kotoisin olevalta opettaja Harri Veistiseltä puhelimesta. Veistinen ilmoitti kalliossa olevan kuoppia, ja hänen selostuksensa perusteella menin paikalle.

Kallion korkeimmalla kohdalla oli moniulokkeinen matala syvennys, jonka läpimitaksi arvioin kymmenisen metriä ja suurimmaksi syvyydeksi noin 25 cm. Siinä syvennyksessä hahmotin olevan ehkä viisi haaraketta. Pienehkö roskanpolttopaikka oli syvennyksen kohdalla. Tämän monihaaraisen syvennyksen lähettyvillä oli joukko pitkänomaisia pienempiä syvennyksiä. Näitten pienempien syvennyksien pituussuunta vaihteli selvästi: osalla se oli pohjois–etelä-suunta, jossakin myös itä–länsi-suunta. Kallion pinta oli tasainen lukuun ottamatta mainittuja syvennyksiä. Kallion pinnasta näytti irronneen ohuita liuskoja. Otaksuin sellaisen kivipinnan murenemisen liittyneen ehkä tarkastettavien syvennyksien syntyyn. Kallion pinnassa erottui pystysuoria halkeamia, joita kulki useassa suunnassa: ajattelin joidenkin sellaisten halkeamien reunojen alkaneen rapautumaan kerroksittain, ja syvennyksien saaneen siten alkunsa. Kuopat olivat verraten laajalla avokalliolla, jonka laidalla on rakennuksen seinä. Kuulemani mukaan siinä rakennuksessa oli joskus ollut kanala (Alarik Salomaa oli sitä pitänyt).

Luokitusehdotus:

Jos ihmistoiminta on myötävaikuttanut kuoppien syntyyn, niin se olisi voinut tapahtua esim. siten, että kalliolle olisi syytetty aika ajoin merkkitulua. Kallion pinta olisi mahdollisesti voinut tulla tässä kuopille ilman ihmisenkin vaikutusta, mikäli kiviaineksessa on helposti rapautuvia kohtia. Osa kuopista oli niin kaltevilla kohdalla, että niitten pohjalle ei ole mahdollista kertyä vettä kovinkaan laajaksi lammikoksi.

Lisäyksiä:

Mattilan talossa, ja toisessakin talossa, josta kysyin, ei tiedetty näitten syvennyksien alkuperää. Aiemmin on arveltu kuoppien syntyneen poltettaessa merkkitulua merenkulkijoille, ja niissä on muistettu olleen hiiliä, vielä 1980-luvulla yhdessä nurmnettuneessa kuopassa on sanottu olleen hiiliä (Uudenkaupungin Sanomat 12.7.1984.). Lähellä näitä näytti olevan jakso kiviaitaa. Se oli kohdassa 6722 410, 3204 070.

Kiintojäännöksiä ilman inventointinumeroa

Näissä ovat mukana sellaiset kohteet, jotka tavallisesti jätetään merkittämättä muinaisjäännösrekisteriin, ja niihin alustavasti rinnastetut. Tähän on sijoitettu kohteita seuraavien ominaisuuksien perusteella:

- Verraten uudeksi ajoittuminen: esim. topografisten mittausten merkkipaikat; niitä on suositeltu luettavaksi muinaisjäännöksiin vain, jos ovat 1800-luvun alkupuolelta tai sitä vanhempia.
- Yleisyys: joihinkin historiallisten kiintojäännösten lajityyppeihin kuuluvista kohteista luettaneen vain osa muinaisjäännöksiin, lukuisien samaan kiintojäännöstyyppiin kuuluvien kohteitten jäädessä muinaisjäännösten luettelointien ulkopuolelle. Ennestään näin on menetelty tietääkseni ainakin tervahautojen osalta. Alempana esiteltävät luonnonesineet, joihin liittyy kansanperinteessä paikallistarina tai yleinen vaellustarina, ts. tarinapaikat, ovat yleensä runsain määrin esiintyvä lajityyppi. Yleisiä myös mm. ovat hävinneitten töllien ja yksittäisten talojen paikat, vanhat talvitien paikat, rannikoilla paikoin yleisiä ovat laivanrakennuspaikat.
- Ajoituksen epävarmuus yhdistyneenä lajityypin yleisyyteen: Kivisillat ja kummelit, tulenpidon jäljet kallioitten laella (vartiotulipaikkoja tai uudempia juhlatulien polttopaikkoja).

Tarinapaikkoja

Ristinkylän lähde

Sijaitsee ”Vuorenpää ja Ristinkylä” -nimisen rekisterikylän alueella (ei merkitty v:n 2001 peruskarttalehdelle.)

Sijaitsee peruskarttalehden 1042 10 TAIVASSALO alueella kohdassa: p = 6726 260, i = 3205 320, z = 5–10. On aivan lähellä kylänrajaa, joka erottaa toisistaan ”Viainen ja Ristinkylä” sekä ”Vuorenpää ja Ristinkylä” -nimiset rekisterikylät. Lähde on sata metriä länteen tämän rajan pohjoisimmasta käänteestä. Lähteen kohdalla pihamaan ja ajotien välillä on nykyisin kaivo, jossa on kahdeksankulmainen sementistä valettu runko, ja sen päällä on katos. Tähän lähteeseen on liittynyt paikallistarinan aihe, jonka mukaan **piispa Henrik olisi kastanut ihmisiä tällä lähteellä**. ”Vanha suvusta sukuun kulkenut perimätieto kertoo, että juuri tälle paikalle on ensin risti pystytetty – siitä nimikin Ristinkylä – ja lähteen äärellä ovat seudun ensimmäiset kristityt kastetut, sen vuoksi paikkaa yhä vieläkin pidetään pyhänä ja lähde lähimpine ympäristöineen on säilynyt kaikilta nykyajan viljelys- ja uudistuspyrkimyksiltä”. (TAIVASSALON NUORISOSEURAN JUHLAJULKAISU 50-VUOTISPÄIVÄNÄ. Turku 1939, ss. 10–11.)

Tähän saattaa liittyä Timo Miettisen inventointikertomuksen kohta, jossa on seuraavasti: ”Viiaisten talon, joka nykyisin toimii pitäjänmuseona, entisen isännän majuri Erik von Wittfoothin mukaan on Viiaisten talon eteläpuolella olevan Ristinkylän talon itäpuolella ollut perimätiedon väitteen mukaan uhrilehto tai kastepaikka sekä jonkinlainen uhrikivi”. (Suomen Kuvalehden matkaoppaassa vuodelta 1961 on mainittu Taivassalosta nähtävyytenä Ristinkylän lähde ilmoittamatta kuitenkaan, mikä siitä olisi tehnyt erityisen.) Tämä lähde tiettävästi on ollut aineksena jossakin Santeri Ivalon historiallisessa romaanissa tai muussa kaunokirjallisessa teoksessa.

Ojaluodon piispanpöytä

Vuoden 2001 peruskartalle on merkitty Ojaluodon rantaan erisnimi Piispankivi. Se tarkoittanee tiettyä **kiveä, josta on kerrottu, että sen äärellä olisi piispa Henrik aterioinut** ristiretkellä ollessaan. Kiven korkeus on Anna Unhola–Vehmaksen mukaan noin 70 senttimetriä, kiven leveydeksi hän on ilmoittanut metrin ja pituudeksi puolitoista metriä. Kivi on hänen laatimansa kartan mukaan suunnilleen sijainnissa p = 6735 420, i = 3194 090, z = 0–5, kutakuinkin sille kohtaa peruskartan nimi Piispankivi sattuu. (Anna Unhola–Vehmas TAIVASSALON YMPÄRISTÖSUUNNITELMA, s. 93. Laudatur-tutkielma 1990. Käsikirjoitus Turun yliopiston maantieteen laitoksen arkistossa.)

Nimetyn tai nimeämättömän piispan tai muun henkilön pöydäksi sanottuja kiviä tunnetaan joitakuuta muitakin. Kustaa Killisen mukaan Järppilän kartanon lähellä Taivassalossa on tien vierellä ollut Pispan kivi eli Pispan pöytä -niminen tasainen kivi. Killinen ei ole kuitenkaan maininnut, että tarina olisi kertonut jonkun piispan aterioineen sen kiven ääressä. (Suomen Muinaismuistoyhdistyksen aikakauskirja VII. Kustaa Killinen: Muinaisjäännöksiä Vehmaan kihlakunnasta. S. 201. Helsinki 1885.). Suomen Museossa on J. R. Aspelin maininnut, että Nousiaisissa Repolan kylässä oli Reinholmin tietämän mukaan

ollut St. Henrikin pöytä, ja siinäkään yhteydessä ei ole selvästi mainittu, liittyikö se tarinaan tai legendaan, jossa olisi kerrottu piispan aterioineen matkallaan (Suomen Museo IX, 39.). Yhden Yläneen ja Mynämäen pitäjien välisen rajapaikan nimeksi on vuonna 1773 ilmoitettu Sanct Henrics bord, samasta käytettiin myös nimiä Flemingin pöytä ja Haganristi (Vrt. edellä kohde T3, sen viimeinen kappale.). Norjan Eikenistä tunnetaan kahta tiettyä kiveä tarkoittanut erisnimi Sankt-Olavs bord aa fosed. (Martti Haavio: Piispa Henrik ja Lalli, 227–231.) On vaikeata tietää, liittyykö näihin kohteisiin, jokin tietty vaellustarinan tyyppi tai muuta, mikä selittäisi niiden nimittämisen merkkihenkilöitten pöydiksi.

Löfvingin luola

Vähän Helsinginrannasta etelään sijaitsevassa Kolkan saarella on tiettävästi luola, jossa **sissi-tiedustelija Tapani Löfvingin on kerrottu yöpyneen**. Luolan sijainti on merkitty Anna Unhola–Vehmaksen tutkielmaan TAIVASSALON YMPÄRISTÖSUUNNITELMA kuuluvalla kartalla saaren eteläpähän kohtaan, jonka koordinaatit ovat suunnilleen: 6733 190, 3194 970. (Anna Unhola–Vehmas TAIVASSALON YMPÄRISTÖSUUNNITELMA. Laudatur-tutkielma 1990. Käsikirjoitus Turun yliopiston maantieteen laitoksen arkistossa. Sivu 91.)

Ei voine olla varmuutta siitä, olisiko Löfving, kuten kertomusperinne väittää, yöpynyt Kolkan luolassa, hänen muistiinmerkinnöissään ei taida olla mitään sen sisältöistä mainintaa. Löfving on kylläkin liikkunut myös nykyisen Taivassalon alueella: hän on kirjoittanut päiväkirjaansa menneensä 26.9.1715 Kaitaisiin, jossa yöpyi; sitten hän oleskeli Fagernäsissä eli nykyisen Kustavin kunnan alueella sijaitsevassa Kunnaraisissa syyskuun 30. päivään, jolloin meni Kaitaisten ja Kurjalan kautta Taivassalon emäseurakunnan pappilaan. Löfving kertoo siirtyneensä pappilasta Mussalon ja Laupusten (Löpe) kautta Iniöön lokakuun 1.–2. päivinä. (LÄHTEITÄ ISON VIHAN HISTORIAAN I, toim. Yrjö Koskinen, sivut 426–428. H:ki 1865.)

Epäiltevä on, oliko Löfving vielä omana aikanaan niin huomattu henkilö, että hänen vaiheisiinsa liittyvistä paikoista olisi jäänyt tietoa kansankertomuksiin jo tuoreeltaan. Kyösti Vilkun suositun romaani ”Tapani Löfvingin seikkailut” on saattanut Löfvingin toimintaa tunnetuksi tehtyään välillisesti vaikuttaa Kolkan luolaa koskevan tarinan syntyyn.

Perkiön vuoren luola

Kustaa Killinen on kirjoittanut vuonna 1885 ilmestyneessä kihlakunnankertomuksessaan Särkilahden kartanon lähellä olevan Perkiön vuoren luolasta seuraavasti: ”*Perkiön vuorella* on luolan kaltainen ontelo, josta sanotaan maan-alainen tie käyvän *Pärkän* kellariin Lokalahdella” (Kustaa Killinen: Muinaisjäännöksiä Vehmaan kihlakunnassa. Suomen Muinaismuistoyhdistyksen aikakauskirja VII. Helsinki 1885.). Yleinen vanha **maanalaisesta käytävästä kertova vaellustarina** on tässä liitetty Särkilahden kartanon seutuun. Muualla on esim. nykyisin Vammalan kaupungin alueella sijaitsevalta Pirunvuorelta kerrottu menevän käytävä Vesilahden Laukon kartanon kellariin tai lähemmäksi pappilan kellariin. (Esim. Antero Varelius: Suomen kansaa, Jyväskylä 1985. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 424. Siinä sivuilla 80–81.)

Perkiön vuoren luolan sijainti on merkitty Anna Unhola–Vehmaksen tutkielmaan TAIVASSALON YMPÄRISTÖSUUNNITELMA kuuluvalla kartalla kohtaan, jonka koordinaatit ovat suunnilleen: 6733 070, 3209 500. Samassa tutkielmassa on ilmoitettu luolan suuaukon olevan mäen lakialueella maapeitteisen louhikon sivussa. Matalasta suuaukosta pitäisi olla käynti noin metrin levyiseen ja seitsemän metrin pituiseen kivipaasien reunustamaan maaonkaloon, jonka korkeus olisi suulla noin metrin luokkaa, perällä noin neljän metrin luokkaa. Tätä luolaa on väitetty käytetyn piilopaikkana. (Anna Unhola–Vehmas TAIVASSALON YMPÄRISTÖSUUNNITELMA. Laudatur-tutkielma 1990. Käsikirjoitus Turun yliopiston maantieteen laitoksen arkistossa. Sivu 91.)

Vanhojen merimerkkien sijaintipaikkoja

(Pohjatiedot ovat tässä ”Merenkululaitoksen luotsi- ja majakkaosaston” vuonna 1920 ilmestyneen julkaisun ”Suomen rannikon loistot, majakat ja purjehdusmerkit” mukaan. Siinä näitten merimerkkien sijainnit on myös karkeasti annettu asteina ja kokonaisina minuutteina.)

Kummeli n:o 778. Reitillä Palvansalmesta Vehmaansalmelle. ”Kapkari.” Valkoiseksi maalatun kivikummelin valmistumis- tai muutosvuosi 1894. Muita vuonna 1920 julkaistuja tätä koskevia tietoja: ”Kapkari saaren IE niemellä Vehmansalmen suulla.”
”Osoittaa Vehmaansalmeen johtavan väylän suuta, jätetään P:n ja L:n.”
Merkin korkeus merenpinnasta 2,7 m ja perustuksesta 1,8 m.
Sijainti peruskarttalehden 1042 11 HILLEINEN alueella (Ei merkkiä vuoden 2001 karttalehdellä.).
Kaappikari on ruutujen 6731/3210 ja 6731/3211 rajalla.

Kummeli n:o 777. Reitillä Palvansalmesta Vehmaansalmelle. ”Lehtinen.” Valkoiseksi maalatun kivikummelin valmistumis- tai muutosvuosi 1894. Muita vuonna 1920 julkaistuja tätä koskevia tietoja: ”Lehtisen PLP niemellä.”
Merkin korkeus merenpinnasta 3,4 m ja perustuksesta 1,8 m, ”jätetään I:n”. Tämän on ilmoitettu osoittavan Vehmaansalmeen johtavaa väylää.
Sijainti peruskarttalehden 1042 10 TAIVASSALO alueella (Ei merkkiä vuoden 2001 karttalehdellä.).
Lehtinen on saari ruutujen 6728/3209 ja 6729/3209 rajalla.

Kummeli n:o 776. Reitillä Palvansalmesta Vehmaansalmelle. ”Vähä Rouhu.” Valkoiseksi maalatun kivikummelin valmistumis- tai muutosvuosi 1894. Muita vuonna 1920 julkaistuja tätä koskevia tietoja: ”Suurella kivellä, Taivassalon Vähä Rouhu nimisellä itä niemellä.”
Merkin korkeus merenpinnasta 2,1 m ja perustuksesta 1,5 m, ”jätetään L:n”. Tämän on ilmoitettu osoittavan Vehmaansalmeen johtavaa väylää.
Sijainti peruskarttalehden 1042 10 TAIVASSALO alueella (Vähässä Rouhunpäässä on vuoden 2001 karttalehdellä ehkä tätä kummelin paikkaa osoittava karttamerkki kohdassa 6727 640, 3208 780).

Kummeli n:o 775. Reitillä Palvansalmesta Vehmaansalmelle. ”Isoletto.” Valkoiseksi maalatun kivikummelin valmistumis- tai muutosvuosi 1894. Muita vuonna 1920 julkaistuja tätä koskevia tietoja: ”Isoletto saaren pohjois niemellä.”
Merkin korkeus merenpinnasta 3,7 m ja perustuksesta 2,1 m, ”jätetään I:n”. Tämän on ilmoitettu osoittavan Vehmaansalmeen johtavaa väylää.
Sijainti peruskarttalehden 1042 10 TAIVASSALO alueella (Leton saarella on vuoden 2001 karttalehdellä ehkä tätä kummelin paikkaa osoittava karttamerkki kohdassa 6724 140, 3207 510).

Kummeli n:o 774. Reitillä Palvansalmesta Vehmaansalmelle. ”Omensaaren pohjoinen.” Valkoiseksi maalatun kivikummelin valmistumis- tai muutosvuosi 1894. Muita vuonna 1920 julkaistuja tätä koskevia tietoja: ”Omensaaren pohjois niemellä.”
”Ohjaukseksi Vehmaansalmesta purjehtijoille, jätetään E:hen.”
Merkin korkeus merenpinnasta 4 m ja perustuksesta 1,8 m.
Sijainti Omensaaren pohjoisella niemellä peruskarttalehden 1041 12 VELKUA alueella (Tätä ei näytä merkityn Omenasaaren vuoden 1984 peruskarttalehdelle). Vrt. seuraava.

Kummeli n:o 773. Reitillä Palvansalmesta Vehmaansalmelle. ”Omensaari.” Valkoiseksi maalatun kivikummelin valmistumis- tai muutosvuosi 1894. Muita vuonna 1920 julkaistuja tätä koskevia tietoja: ”Omensaaren LP niemellä.”
”Osoittaa Hakkenpään ja Vehmaansalmelle johtavaa väylää, jätetään I:n ja E:n.”
Merkin korkeus merenpinnasta 4,6 m ja perustuksesta 1,8 m.
Sijainti Omensaaren luoteisella niemellä peruskarttalehden 1041 12 VELKUA alueella (Omenasaarella on vuoden 1984 karttalehdellä ehkä tätä kummelin paikkaa osoittava karttamerkki kohdassa 6721 120, 3204 540).

Kummeli n:o 804. Reitillä Hakkenpäästä Lehmänkurkkuun. ”Karekari.” Valkoiseksi maalatun kivikummelin valmistumis- tai muutosvuosi 1891. Muita vuonna 1920 julkaistuja tätä koskevia tietoja: ”Karekari saaren LE puolella.”
”Osoittaa pohjoisesta ja lännestäpäin purjehtijoille väylän haaraantumiskohdan, jätetään I:n”
Merkin korkeus merenpinnasta 2,4 m ja perustuksesta 1,8 m.
Sijainti peruskarttalehden 1041 12 VELKUA alueella (Karekarissa on vuoden 1984 karttalehdellä ehkä tätä kummelin paikkaa osoittava karttamerkki kohdassa 6720 860, 3205 680).

Kummeli n:o 805. Reitillä Hakkenpäästä Lehmänkurkkuun. ”Varniemi.” Valkoiseksi maalatun kivikummelin valmistumis- tai muutosvuosi 1891. Muita vuonna 1920 julkaistuja tätä koskevia tietoja:

”Taivassalon Hakkenpään eteläisimmällä niemellä.”

”Osoittaa pohjoisesta ja idästäpäin purjehtijoille Tippsundin salmeen, Hakkenpään ja Kahiluodon välitse johtavan väylän suuta, jätetään P:n ja I:n.”

Merkin korkeus merenpinnasta 2,4 m ja perustuksesta 1,5 m.

Sijainti peruskarttalehden 1041 12 VELKUA alueella (Vaarniemessä on vuoden 1984 karttalehdellä ehkä tätä kummelin paikkaa osoittava karttamerkki kohdassa 6721 160, 3202 760).

Kummeli n:o 806. Reitillä Hakkenpäästä Lehmänkurkkuun. ”Peuraluoto.” Valkoiseksi maalatun kivikummelin valmistumis- tai muutosvuosi 1891. Muita vuonna 1920 julkaistuja tätä koskevia tietoja: ”Peuraluodon pohjois puolella.”

”Osoittaa Lypertölle johtavan väylän haaraantumiskohdan, jätetään E:hen.”

Merkin korkeus merenpinnasta 3,7 m ja perustuksesta 1,8 m.

Sijainti peruskarttalehden 1041 12 VELKUA alueella (Peuraluodossa on vuoden 1984 karttalehdellä ehkä tätä kummelin paikkaa osoittava karttamerkki kohdassa 6720 930, 3202 480).

Kummeli n:o 807. Reitillä Hakkenpäästä Lehmänkurkkuun. ”Vartimaa.” Valkoiseksi maalatun kivikummelin valmistumis- tai muutosvuosi 1891. Muita vuonna 1920 julkaistuja tätä koskevia tietoja: ”Vartimaa saaren etelä puolella.”

”Osoittaa lännestäpäin purjehtijoille Vartimaan ja Peuraluodon välitse johtavan väylän suuta, jätetään P:n”

Merkin korkeus merenpinnasta 4 m ja perustuksesta 1,8 m.

Sijainti peruskarttalehden 1041 12 VELKUA alueella (Vartimaassa on vuoden 1984 karttalehdellä ehkä tätä kummelin paikkaa osoittava karttamerkki kohdassa 6720 760, 3201 820).

Kummeli n:o 808. Reitillä Hakkenpäästä Lehmänkurkkuun. ”Kärnäkäri.” Valkoiseksi maalatun kivikummelin valmistumis- tai muutosvuosi 1891. Muita vuonna 1920 julkaistuja tätä koskevia tietoja: ”Kärnäkäri saaren itä niemellä.”

”Osoittaa idästäpäin Tippsundin salmeen johtavan väylän suuta, jätetään LE:n”

Merkin korkeus merenpinnasta 1,8 m ja perustuksesta 1,2 m.

Sijainti peruskarttalehden 1041 12 VELKUA alueella (Kernekarissa on vuoden 1984 karttalehdellä ehkä tätä kummelin paikkaa osoittava karttamerkki kohdassa 6721 180, 3202 500).

Merimerkki numerolla 809 reitillä Hakkenpäästä Lehmänkurkkuun ”Tippsundinkari”. Saaren itärannalla on tai on ollut valkoiseksi maalattu yksinäinen kivi. Sijainti peruskarttalehden 1042 10 TAIVASSALO alueella (painovuosi 2001).

Merimerkit numerolla 810. Reitillä Hakkenpäästä Lehmänkurkkuun. ”Kuusisen merkit.” Valkoiseksi maalattu kivikummeli ja valkoiseksi maalattu kivi; jommankumman tai molempien valmistumis- tai muutosvuosi 1891. Muita vuonna 1920 julkaistuja tätä koskevia tietoja:

”Saaren länsi niemellä.” (Molemmat siellä.)

”Osoittavat väylää”

Merkin korkeus merenpinnasta 2,4 m ja perustuksesta 1,0 m.

Sijainti peruskarttalehden 1042 10 TAIVASSALO alueella (Näitä ei näy merkittyinä Kuusisen saaren rannalle vuoden 2001 peruskarttalehdellä.).

Kummeli numerolla 811. Reitillä Hakkenpäästä Lehmänkurkkuun. ”Pitkäkarin itäinen.” Valkoiseksi maalatun kivikummelin valmistumis- tai muutosvuosi 1891. Muita vuonna 1920 julkaistuja tätä koskevia tietoja:

”Pitkäkäri saaren itä niemellä.”

”Osoittaa väylän taitetta, jätetään L:n”

Merkin korkeus merenpinnasta 4 m ja perustuksesta 1,5 m.

Sijainti peruskarttalehden 1042 10 TAIVASSALO alueella (Pitkäsäkarissa on nykyisin kaksi valkoista kivikummelia; ehkä niistä kohdassa 6724 560, 3202 360 oleva on sama kuin 811. Molemmat Pitkänkarin kummelit on merkitty vuoden 2001 peruskarttalehdelle.).

Kummeli numerolla 812. Reitillä Hakkenpäästä Lehmänkurkkuun. ”Pitkäkarin pohjoinen.” Valkoiseksi maalatun kivikummelin valmistumis- tai muutosvuosi 1891. Muita vuonna 1920 julkaistuja tätä koskevia tietoja:

”Pitkäkäri saaren P rannalla.”

Merkin korkeus merenpinnasta 3,7 m ja perustuksesta 1,5 m, ”jätetään E:n”. Myös tämän on ilmoitettu osoittavan väylän taitetta.

Sijainti peruskarttalehden 1042 10 TAIVASSALO alueella (Pitkässäkarissa on nykyisin kaksi valkoista kivikummelia; ehkä niistä kohdassa 6724 670, 3202 280 oleva on sama kuin 812. Molemmat Pitkänkarin kummelit on merkitty vuoden 2001 peruskarttalehdelle.).

Kummeli numerolla 813. Reitillä Hakkenpäästä Lehmänkurkkuun. ”Korvaniemenpää.” Valkoiseksi maalatun kivikummelin valmistumis- tai muutosvuosi 1891. Muita vuonna 1920 julkaistuja tätä koskevia tietoja:

”Asunmaan pohjois niemellä.”

”Osoittaa pohjoisestapäin purjehtijoille Leikluodon ja Asunmaan välitse johtavan väylän suuta.”

Merkin korkeus merenpinnasta 4 m ja perustuksesta 1,5 m.

Sijainti peruskarttalehden 1042 10 TAIVASSALO alueella (Aasamaan pohjoisimmassa niemessä Korvenniemessä on vuoden 2001 karttalehdellä ehkä tätä kummelin paikkaa osoittava karttamerkki kohdassa 6725 300, 3201 260).

Merimerkki n:olla 814 ”Mussalokari” reitillä Hakkenpäästä Lehmänkurkkuun on tai on ollut puurakenteinen. Sijainti peruskarttalehden 1042 07 PARATTULA alueella (painovuosi 2001).

Kummeli numerolla 815. Reitillä Hakkenpäästä Lehmänkurkkuun. ”Kaitainen.” Valkoiseksi maalatun kivikummelin valmistumis- tai muutosvuosi 1891. Muita vuonna 1920 julkaistuja tätä koskevia tietoja:

”Sydsalon itä puolella.”

”Osoittaa väylää ja jätetään L:n”

Merkin korkeus merenpinnasta 6,4 m ja perustuksesta 1,5 m.

Sijainti peruskarttalehden 1042 07 PARATTULA alueella (Tätä ei näytä merkityn Kaitaisten rannalle vuoden 2001 peruskarttalehdelle).

Merimerkki numerolla 816 ”Kahjo”. Reitillä Hakkenpäästä Lehmänkurkkuun on tai on ollut Kahjon saaren luoteisniemellä valkoiseksi maalattu kivi. Sijainti peruskarttalehden 1042 07 PARATTULA alueella (painovuosi 2001).

Kummeli numerolla 817. Reitillä Hakkenpäästä Lehmänkurkkuun. ”Rajakari.” Valkoiseksi maalatun kivikummelin valmistumis- tai muutosvuosi 1891. Muita vuonna 1920 julkaistuja tätä koskevia tietoja:

”Rajakari saaren pohjois rannalla.”

”Osoittaa väylää ja jätetään LE:n.”

Merkin korkeus merenpinnasta 4,6 m ja perustuksesta 2,7 m.

Sijainti peruskarttalehden 1042 07 PARATTULA alueella (painovuosi 2001), Rajakari on Kustavin kunnan puolella.

Kummeli numerolla 818. Reitillä Hakkenpäästä Lehmänkurkkuun. ”Vasikkari.” Valkoiseksi maalatun kivikummelin valmistumis- tai muutosvuosi 1891. Muita vuonna 1920 julkaistuja tätä koskevia tietoja:

”Vasikkari saaren LE rannalla.”

Merkin korkeus merenpinnasta 3,4 m ja perustuksesta 1,8 m, ”jätetään IP:n”. Tämän on ilmoitettu osoittavan väylää.

Sijainti peruskarttalehden 1042 07 PARATTULA alueella (Vasikkaluodossa on vuoden 2001 karttalehdellä ehkä tätä kummelin paikkaa osoittava karttamerkki kohdassa 6732 220, 3196 090).

Kummeli numerolla 819. Reitillä Hakkenpäästä Lehmänkurkkuun. ”Vareksenkari.” Valkoiseksi maalatun kivikummelin valmistumis- tai muutosvuosi 1891. Muita vuonna 1920 julkaistuja tätä koskevia tietoja:

”Vareksenkarin LP niemellä.”

Merkin korkeus merenpinnasta 2,7 m ja perustuksesta 1,8 m, ”jätetään IP:n”. Tämän on ilmoitettu osoittavan väylää.

Sijainti peruskarttalehden 1042 08 VARTSAARI alueella (Vareksenkarissa on vuoden 2001 karttalehdellä ehkä tätä kummelin paikkaa osoittava karttamerkki kohdassa 6732 830, 3195 640).

Kummeli numerolla 820. Reitillä Hakkenpäästä Lehmänkurkkuun. ”Kunneton.” Valkoiseksi maalatun kivikummelin valmistumis- tai muutosvuosi 1891. Muita vuonna 1920 julkaistuja tätä koskevia tietoja:

”Kunnettoman pohjois puolella.”

Merkin korkeus merenpinnasta 4 m ja perustuksesta 2,7 m, ”jätetään LE:n”. Tämän on ilmoitettu osoittavan väylää.

Sijainti peruskarttalehden 1042 08 VARTSAARI alueella (Kunnettomassa on vuoden 2001 karttalehdellä ehkä tätä kummelin paikkaa osoittava karttamerkki kohdassa 6735 520, 3193 820.)

Tuntemattoman ikäinen kivisilta

Peruskarttalehden 1042 08 VARTSAARI alueella on Kotirannan talon pihamaan pohjoispuolella kohdassa 6736 820, 3198 660 pienehköistä kivistä koottu silta kohdassa, jossa tilustie ylittää pienen puron. Sillasta en tiedä, onko se uusi vai ehkä vanhakin. Silta ja tilustie ovat ehkä noin 20–30 metriä sivussa nykyistä Kuutniemenaukon itärantaa seurailevasta ajotiestä. Tämä Kuutniemenaukon itärannan tie näkyy vuoden 1882 venäläisellä topografikartalla; pelkästään sen kartan perusteella ei voi helpolla todeta, onko tien vanha linja kulkenut nykyisen ajotien kohdalla vai hieman idempää sanotun kivisillan kautta. Tämä siltarakenne on alle 2,5 metrin korkeudella merenpinnasta. Silta näytti osaksi ränsistyneeltä.

Talvitien uraa

Jonkin talvitien paikka on kulkenut Koivistossa, siitä on tullut nimi Talvitienpelto Marttilan talon maalla olevalla peltolohkolla. Talvitienpellon kohtaa pitäisi olla peruskarttalehdellä 1042 10 sijainnissa: 6729 050, 3205 880, lähellä Muntinsalmen siltoja. (Turun yliopisto, Suomen kielen laitos: sanaliput ja niihin liittyvät kartat/paikannimet/ Taivassalo/Kirsti Salminen: Talvitienpelto.)

Hooperinvuoren tähystystornin paikka

Taivassalon kotiseutuarkistossa on Lasse Lindströmin laatima ”Taivassalo-kirja” -niminen painamaton kotiseutututkimus vuodelta 1983, jossa on kerrottu mm. vanhoista venäläisten tähystystorneista. Yhden tähystystornin oli siinä todettu olleen Venäjän vallan aikana Hakkenpäässä sijaitsevalla **Hooperinvuorella**. Lindström ei ole selostanut tästä Hooperinvuoresta eikä sen tornista ainakaan siinä yhteydessä muuta, kuin että sen kiinnitysrenkaiden oli havaittu olleen jäljellä kalliolla. Samalla hän on maininnut kahdesta muusta tornista, ks. niistä torneista tarkemmin paikantamattomien kohteiden esittelyssä jäljempänä (Ratimenvuoren ja Korvenniemen kohteet).

Tiedustellessani Hakkenpäässä Hooperinvuoren tornin sijaintia, tornista kerrottiin mm., että sen juurella olisi ollut jonkinlainen koppi. Oli puhuttu ryssäntornista.

Venäläisiä oli joskus ollut majoituksessa Hooperinvuoren lähellä sijaitsevan Mattilan talon salissa, ja näiden kanssa oli talonväki tullut hyvin toimeen. Naantalissa oli ollut venäläisten jonkinlainen pääpaikka.

Saamienvuoren tiedonantojen mukaan tornin paikka olisi ollut Hooperinvuoren korkeimmalla kohdalla, missä on nyt hirsistä rakennettu loma-ajan asumus (Sijainti: p = 6722 310, i = 3203 880, z = 22,5). Koordinaattien osoittamassa paikassa tällainen loma-ajan asumus on kallion huipulla. Siinä olevalla pihalla havaitsin runsaasti tiilen paloja. Kalliolla oli yksi noin 30 mm:n läpimittainen poranreikä, sisällä siinä ei näkynyt rautatappia (Poranreikä oli matalassa pienessä kallionsyvennyksessä, sanotun loma-ajan asumuksen eteläseinän seinälinjan jatkeella noin 8 metrin päässä rakennuksen lounaisnurkasta länteen.).

Hooperinvuoren tornin paikaksi ilmoitettu kohta on alle neljän kilometrin etäisyydellä jäljempänä tarkemmin selostettavista Korvenniemen ja Ratimenvuoren sanotuista tornin paikoista. Näitä tornin paikkoja ei ole mainittu julkaisussa, jossa on lueteltu 1800-luvun lopulla kartoituksissa käytettyjen tornien sijaintikohtia (Fennia 10: Katalog öfver trigonometriska och astronomiska punkter i södra Finland intill 61:sta breddgraden bestämda åren 1860–1886 af Ryska Generalstabens Topografiska afdelning H:fors 1894–1901.).

Hankkilanmäen asumuksen paikka

Pienen asumuksen jäännöksiä on lähellä Taivassalon ja Uudenkaupungin rajaa aivan lähellä Suuren Postitien linjaa. Kävin niillä 19.9.2007. Ne ovat metsässä noin 40 metriä luoteeseen risteyksestä, jossa tien numero 1955 liittyy Kyrön taloon menevä Kyröntie. Tulisijan jäännös erottui sammalpeitteisenä

kohoumana; tulisijan vieressä oli maan pinnassa syvennys. Näitten yhteydessä näkyi kiviaitaa, joka oli ehkä ollut rajaamassa nurkkaa tai kahta pihamaan laidasta. Asumuksen jäännösten sijainti on: p = 6735 840, i = 3201 930, z = 12,5. Vuoden 1895 venäläisellä topografikartalla on lehdellä XI-13 merkitty niille tienoille torppa, jonka pihalta tulee polku Suuren Postitien yli suoraan etelään Järvenperän kylään, ja sille lehdelle ei ole merkitty muita torppia samoille tienoille. (Paavo Pensikkalan kirjassa ”Sota Lokalahdella” on mainittu Hankkilan mäen päällä olleen Lokalahden ja Taivassalon tai ehkä koko kihlakunnankin yhteisen piiskaustaikan, siinä yhteydessä hän on myös maininnut **Hankkilan Miikkaan torpan**, missä oli asunut piiskurin tehtäviä hoitanut asukas, ja piiskaustaikka oli Kyrön metsän puolella. Pensikkala, mt. s. 99–100.)

Vuoden 2001 peruskarttalehdelle on sijoitettu yksi lohkarkeen merkki Kyröön menevän tien varteen. Sen tarkoittamasta lohkarkeesta noin 30 metriä koilliseen oli Kyröntien pohjoislaidan lähellä jokin lyhyt kivirivi, sen satuin huomaamaan, kun etsin merkkejä Miikkaan torpan jäännöksistä sieltä. Kivirivi on kohdassa: p = 6735 780, i = 3202 100, z = 15. Peruskarttalehti 1042 08.

Styrmannin vanha tontti

Lemmoisissa on vanha talonpaikka Isontalon ja Vähätalon nykyisiä pihamaita yhdistävän tien pohjoispuolella, ja se on noin 1½ kilometriä länsilounaaseen Vehmassalmen sillasta; Kustaviin menevä tie kulkee noin viidenkymmenen metrin päästä tästä talonpaikasta. Vanhalla kartalla on tälle talonpaikalle merkitty Isontalon eli ”Styrmannin” talon tontti (Tiedon lähteenä Turun maakuntamuseolla valmistettu päällepiirros, jossa historiallisen kartan kuvioita on sijoitettu nykyiselle peruskarttapoljalle.).

Käydessäni tällä Styrmannin tontilla, siellä oli ajotien yläpuolisessa loivasti luoteeseen nousevassa rinteessä noin kuuden aarin laajuinen avoin kohta, joka ylärinteessä rajoittui männikköön. Samoilla tienoilla näkyi laakeita avokallioita. Suurehkon lohkarkeen eteläpuolella näkyi 6 X 6 metrin laajuinen kivijalka, jonka luoteisnurkassa oli tulisijan jäännös, ja kivijalan sisällä erottui maanpinnassa montun kohta (Sijaitsevat kohdassa: p = 6733 670, i = 3208 670, z = 12,5. Peruskarttalehti on 1042 11.). Tästä noin 12 metriä lounaaseen oli kivijalan kulmaus, josta kivijalkaa lähti toiseen suuntaan noin 3 metrin pituinen osuus, ja toiseen noin 4 metrin pituinen. Tästä nelisen metriä lounaaseen oli kaksi lohkaretta, jotka oli siihen joskus asetettu ehkä nurkkakiviksi. Sanotusta 6 X 6 metrin laajuudesta kivijalasta kaakkoon oli samantapainen kivijalan kulmaus kuin se, joka oli siitä lounaaseen. Näistä alarinteeseen oli ajotien vieressä tienristeyksen luona noin 1½ metrin läpimittainen maakivi, jonka lähellä oli myllynkivi ja pienempiä kiviä, joista yhdessä näkyi noin 25 cm:n pituinen poranjalki.

Ristinkylän tontti

Lähellä Taivassalon Viiaisissa olevaa museota on mäki, jolla on vuonna 1779 laaditun kartan mukaan ollut talon tontti. (Tietolähteenä Turun maakuntamuseolla valmistettu päällepiirros, jossa historiallisen kartan kuvioita on sijoitettu nykyiselle peruskarttapoljalle.) Katsoin 24.9. tämän talon sijaintipaikkaa ja sen lähitienoita Hakkenpään menevän asfalttitien länsipuolella. Kartan tarkoittaman tonttialueen arvelin olleen osaksi tasaisella avokalliolla ja osaksi sen eteläpuolella. Vainion pohjoislaidan ja kallion etelälaidan välisellä kapealla viljelemättömällä kohdalla on nyt pensaikon peittämiä rakennuksen kiviosien jäännöksiä. Kuulin, että niitä pidetään Viiaisten kartanon navettarakennuksen raunioina. Kiviosien jäännöksissä erottui kaksi rinnakkaisen huonetilan kohtaa, joitten kummankin pituusunta oli itä-länsi. Huonetilojen leveys näytti olleen 5–6 metriä, kummankin pituus oli ollut ehkä 8 metriä. Molempien länsipään näytti tehdyn oviaukko, ja niiden vierillä kolmas oviaukon kohta oli huonetilojen yhteisellä pitkällä seinällä. Kivirakenteisiin en huomannut liittyneen tiiliosia. Kiviosien korkeus oli silmämääräisen arvion mukaan enimmillään noin 1,2 metrin luokkaa. Kivistä en huomannut kiulasarjojen jälkiä. Otin yhden valokuvan tästä rakenteesta (KF2007:1047). (Viiaisten pihapiirin vanhoista rakennuksista on hieman seuraavassa julkaisussa: Irja Sahlberg: Kolme Taivassalon kartanoa Vuorenpää, Kahiluoto ja Viiainen. Varsinais-Suomen maakuntakirja 19. Uusikaupunki 1963.) Muualta viljelemättömältä kohdalta en havainnut rakenteen jäännöksiä, ryteikkö häittäsi tarkasteluja. Kivirakenteiden sijainti: p = 6726 320, i = 3205 190, z = 5. Peruskarttalehti 1042 10.

Sunnin vanha talontontti

Tuomoisten kylän Sunnin talo on merkitty joskus ehkä 1700-luvun lopulla laaditulle kartalle niin, että se on paikannettavissa kohtaan: p = 6733 400, i = 3196 840, z = 5–10. Peruskarttalehti 1042 08. (Tietolähteenä Turun maakuntamuseolla valmistettu päällepiirros, jossa historiallisen kartan kuvioita on sijoitettu nykyiselle peruskarttapohjalle.)

Kävin Tuomoisissa 11.9., jolloin näin tieltä, että sillä paikalla, joka on vanhan kartan perusteella osoitettavissa Sunnin talon vanhaksi paikaksi, oli matala pienialainen avokallionnokka, jota ympäröi viljelysvainio. En käynyt katsomassa sitä lähempää.

Kasarmin jäännöksiä Helsinginrannassa

Venäjänsä vallan aikaisen sotilaskasarmin jäännöksiä on vanhan rakennuskannan inventoinnissa koottujen tietojen mukaan lähellä Helsinginrannassa olevaa kivilouhimoa. Sotilaita oli 1910-luvulla majoitettu siellä vanhaan asuinrakennukseen (Kohdeinventointilomake Honkarannan tilasta, täyttänyt Tapio Laaksonen 1996.). Helsinginrannassa tien ja asuinrakennuksen välisessä rinteessä on tämän kasarmin toimineen rakennuksen jäännöksiä kohdassa 6734 920, 3195 700. Ne erottuivat korkeina kivrakenteina pihamaan laidalla lähellä ajotietä. Peruskarttalehti 1042 08 VARTSAARI.

Hävinneiden asumuksen jäännöksistä on tietoja edellä myös Suuren Postitien muinaisjäännösryhmän esittelyssä Tylpänniemen, Hankkilanmäen ja Kaustion rannan yhteydessä.

Tarkemmin paikantamattomia, epämääräisiä tai mahdollisesti hävinneitä kohteita

Ratimenvuoren huippu ja Korvenniemi

Seuraavassa selostettavat Ratimenvuoren huippu ja Korvenniemi ovat mahdollisesti olleet kolmiomittauksen tähystystornien paikkoja, mihin tallennettu muistitieto toisen osalta viittaaakin. Mikäli näillä maastonkohdilla olisi ollut mittaustoimintaa ehkä joskus 1800- ja 1900-luvun vaihteen tienoilla, ne eivät kuuluisi muinaisjäänöksiin. Täyttä selvyyttä mittausten laadusta ei kuitenkaan ole; on mahdollista, että tornit olisivat kuitenkin olleet esim. ensimmäiseen maailmansodan aikaisia sotilasrakennelmia.

Tähystystorneja on sanottu olleen aikoinaan Leikluodon saarella **Ratimenvuoren huipulla** olevalla tasaisella kohdalla ja läheisen Aasamaan pohjoiskärjessä **Korvenniemen** päässä olevalla korkealla kallionhuipulla. Nämä olisivat olleet näköyhteydessä toisiinsa (Sanottujen tornin paikkojen etäisyys toisistaan on alle puolitoista kilometriä.). Lisäksi on paikannimien tutkimuksen yhteydessä merkitty muistiin, että Ratimenvuoren torni oli hirsinen ja kuului karttojen tekoa varten rakennettuihin; samalla Korvenniemen tornista on sanottu, että se venäläisten rakentama.

Ratimenvuori on merkitty paikannimien keruuseen liittyvällä kartalla melko tarkalleen peruskarttalehden ruudun 6725/3202 keskipaikkeille; merkintä osoittaa noin 200–300 metriä kaakkoon vuoren 34,6 metriä korkeasta laesta. Sanalipun mukaan Ratimenvuori olisi Heikkilän talosta kaakkoon oleva puuton jyrkkä kallio; kuitenkin sanalippuun liittyvä karttamerkintä osoittaa luoteeseen Heikkilän pihapiiristä (vuoden 2001 peruskarttalehdelle merkitystä). (Turun yliopiston Suomen kielen laitos, arkisto, sanaliput, paikannimet. Birgitta Tommila 1970–1971.) (Vrt. edellä selostettu Hooperinvuoren tähystystornin paikka.)

Onnikmaan laivanrakennuspaikka

Taivassalossa Onnikmaan rannassa on tehty laivanrakennustöitä, siitä on tietoja historiallisissa lähteissä ainakin vuoden 1575 tienoilla. Laivaa tai laivoja on tehty Onnikmaan rannassa useampana vuonna alkaen vuonna 1575. Siellä tai muualla Taivassalossa oli vuonna 1581 suunniteltu rakennettavan tammesta alus (Rinne, Toivo T.: Varsinais-Suomen talonpoikaiskauppa, kalastus ja teolliset elinkeinot 1500-luvulla, sivut 112 ja 118. Teoksessa: Varsinais-Suomen historia V, 5–6.). Onnikmaan kylä on karttalehtien 1042 10 ja 1042 11 rajoilla niitten vasemman laidan lähellä.

Noemaan laivanrakennuspaikka

Iso-Särkilän Noëmaan rannalla on rakennettu priki Liitto, joka oli laskettu vesille vuonna 1873 (Taivassalon maamiesseuran juhla-julkaisu 50-vuotispäivänä 1935, s. 14.). En käynyt Noemaassa inventointiaikana. Laivanrakennuspaikka lienee ollut jossakin niillä tienoilla, missä on Noemaan asuinrakennus. Tämän asumuksen koordinaatit ovat: 6731 240, 3208 520 (karttalehti 1042 10); se sijaitsee noin 300 metriä kaakkoon Tammimaan rakennuksista, ja on merkitty vuoden 2001 peruskartalle ilman talonnimeä.

Kurjalan niemen laivanrakennuspaikka

Kurjalan niemessä on vuosien 1875–1876 aikana rakennettu kuunarparkki Ilma. Kurjalassa oli jo aiemmin vuonna 1860 rakennettu kuunari Väinö. (Taivassalon maamiesseuran juhla-julkaisu 50-vuotispäivänä 1935, s. 14; Ismo Heervä & Timo Joutsamo: Kustavin historia, liite 5.).

Rouhun Heinlahden laivanrakennuspaikka

Rouhun Heinlahdessa on rakennettu kuunari Sovinto vuonna 1875 (Taivassalon maamiesseuran juhla-julkaisu 50-vuotispäivänä 1935, s. 14; Ismo Heervä & Timo Joutsamo: Kustavin historia, liite 5.). Myös paikannimien keruussa on Heinlahdessa ilmoitettu olleen laivanrakennuspaikan, ja tietoa koskeva viite mainitsee O. A. Salmisen kirjoittaman julkaisun tai käsikirjoituksen ”Piirteitä vanhasta Taivassalon pitäjästä”. Paikannimien keruun yhteydessä on myös kirjattu muistiin maininta, että Vähän Rouhunlahden ja Vilulahden välillä olisi ollut Varvinranta, missä olisi tehty ja lastattu laivoja (Turun yliopiston Suomen kielen laitos, arkisto, sanaliput, paikannimet/Taivassalo. Kirsti Salminen.). Varvinranta sattuu peruskarttalehden 1041 10 alueelle, rannan paikannimistä peruskarttalehdelle on merkitty Vilulahti mutta

ei Vähää Rouhunlahtea (vuoden 2001 karttalehti). Varvinranta on merkitty sanalippuihin liittyvällä kartalla Vilulahden ja Vähän Rouhunpään (se on merkitty vuoden 2001 karttalehdelle) välille itään laskeutuvalla rannalle. Heinlahti ja tämä Varvinranta ovat siksi lähellä toisiaan, että on vaikeata saatavissa olevien arkistotietojen perusteella sanoa, onko niitä koskevilla maininnoilla tarkoitettu yhtä laivanrakennuspaikkaa vai mahdollisesti kahta rinnakkaista tai kahta eri aikoina käytettyä.

Raumaharjan laivanrakennuspaikka

Raumaharjalla Taivassalon kaakkoisosassa on rakennettu priki Suometar noin vuosien 1872–1880 tienoilla. Ainakin 1930-luvulla on ollut tämän laivan rakennuspaikalla näkyvillä pajan paikka ja palkkeja varten kaivetut syvennykset. Rakennuspaikan on sanottu olleen Raumaharjun niemen päässä. (Entispäivän Taivassalo / Kotiseutulukemisto IV. Painettu vuonna 1994. Taivassalon maamiesseuran juhlijulkaisu 50-vuotispäivänä 1935, s. 14.)

Helsingin rannan laivanrakennuspaikka

Helsingin kylän rannassa on rakennettu vuosien 1873–1875 aikana parkkilaiva Toivotar (Taivassalon maamiesseuran juhlijulkaisu 50-vuotispäivänä 1935, s. 14.). Samoihin aikoihin, vuonna 1874, on Helsingissä rakennettu myös kaljaasi Onni (Ismo Heervä & Timo Joutsamo: Kustavin historia, liite 5.).

Kahiluodon meritaistelupaikka

Sijaitsee peruskarttalehden 1042 07 PARATTULA alueella. (karttaote n:o 17 ja piirros n:o 1)
Taistelualueen lähellä Haltinmaan saaren luoteisrannalla pitäisi olla 29.9.1990 paljastettu taistelun muistomerkki.

Tähän taistelupaikkaan liittyvä laivaväylä kulkee alle kilometrin levyisen saarten välisen selän kautta. Suuremmat taistelualuetta rajoittavat saaret ja niemet ovat Isoluoto eli Ruoninluoto, Karjamaa, Haakanniemi ja Haltinmaa.

Kahiluodossa on käyty taisteluita Venäjän ja Ruotsin saaristolaivaston alusten välillä 27.9.–2.10.1808. Silloisen taistelualueen on vuonna 1855 julkaistun piirroksen perustella katsottu olleen Karjamaan ja Kahiluodon saarten välillä (Ks. karttaote n:o 17 ja piirros n:o 1). Piirrosta on arveltu muistinvaraisesti tehdyksi; siihen merkittyjä saaria on osaksi vaikeata identifioida (Käsikirjoitus nimeltä ”KAHILUODON TAISTELUPAIKALLA 29.9.1990”, kopiona Taivassalon kotiseutuarkistolla ja Turun maakuntamuseolla.). Piirroksella näkyvä suurehko saari Koivimaa on varmaankin sama saari, joka tunnetaan nyt Isoluotona eli Ruoninluotona; saman saaren nimenä on Koifvisto kartalla, joka on julkaistu teoksessa ”Sota Suomesta” sivulla 239. Ruotsalaisten laivat olivat taisteluissa venäläisten pohjoispuolella. (Vakka-Suomen Sanomissa on julkaistu 27.9.1990 Kahiluodon taisteluja selostava lyhennelmä Eero Auvisen kirjoituksesta.).

Kivikehä Perkkiömäellä

Tutkielmassa ”TAIVASSALON YMPÄRISTÖSUUNNITELMA” on todettu, että pään kokoisista kivistä koottu kolmen metrin läpimittainen kehä olisi ylävässä kuusikossa Perkkiömäen pohjoisosassa. Kehän ikää ei tunneta, mutta sitä on pidetty vanhana. Tutkielman karttaliitteessä on merkitty tämän kivikehän sijainti niin, että se olisi kutakuinkin 140 metriä itään rajapisteestä, jossa Palon, Rihteenvalkomaan ja Iso-Särkilän rekisterikylät yhdistyvät. (Anna Unhola–Vehmas TAIVASSALON YMPÄRISTÖSUUNNITELMA. Laudatur-tutkielma 1990. Käsikirjoitus Turun yliopiston maantieteen laitoksen arkistossa. Sivut 115.)

Koetin 25.10. löytää Perkkiömäeltä kivikehää. Sanotun karttaliitteen merkinnän osoittamasta paikasta en löytänyt mitään kiviryhmiä. Maasto sillä kohtaa oli tasaista, metsään oli kaivettu ojia, jotka muodostivat hieman erilaisen kuvion, kuin se, joka näkyy vuoden 2001 peruskarttalehdellä. Näkyvyyttä oli metsässä yleensä kohtalaisesti, paikoin vain tiheiköt peittivät hieman näkyvyyttä. Sammalkerros oli paksua. Koetin erityisesti tarkastella, olisiko sanottu kivikehä jäänyt lähekkäisten kuusennäreitten tai muitten tiheikköjen alle. (Otin myös huomioon mahdollisuutena, että kivet voisivat olla osaksi maan sisässä ja reunoiltaan sammalten peitossa.) Etsiskelin kivikehää useitten kymmenien metrien säteellä. Ojien reunoissa tai ojista luodussa maassa en havainnut mitään pään kokoisia tai suurempia kiviä.

Uhrikivi Ristinkylässä?

Timo Miettinen on kirjannut vuoden 1971 inventointikertomukseensa tiedonannon, jonka mukaan Ristinkylän talon itäpuolella olisi perimätieto väittänyt olleen uhrilehdon tai kastepaikan sekä jonkinlaisen uhrikiven. (Vrt. kohdassa ”Kiintojäänöksiä ilman inventointinumeroa” oleva Ristinkylän lähde.)

Kiviröykkiöitä Patakahjassa?

Turun maakuntamuseolle vuonna 1996 tulleen ilmoituksen mukaan Taivassalon Patakahjan saarella olisi kalliopohjalla ja osaksi sammalen alla metsässä jotakin, joka oli vaikuttanut kiviröykkiöiltä. Havainto niistä oli tehty vedenhakumatkalla, ja sen oli ilmoittanut Katriina Nurmi. Patakahja on hieman Kaitaisten saaresta pohjoiseen lähellä Kustavin rajaa. Patakahjasta suurin osa on 20 metrin käyrän alapuolella, vain noin 6 hehtaarin verran saaren korkeimmista kohdista on sen käyrän yläpuolella. Tämän saaren pohjois- ja länsirannalle on peruskartalle merkitty runsaasti kesämökkejä, joitakin on saaren muissakin osissa. Tietämättä Patakahjan kiviröykkiöiltä vaikuttaneitten muodostumien tarkempaa sijaintia en inventoinnissa tiedustellut venekyydin mahdollisuuksia Patakahjan saareen.

Kenttälinoituksia?

Taivassalossa on väitetty olleen Suomen sodan aikaisia kenttälinoituksia. Niistä on mainittu mm. Suomen Kuvalehden vuonna 1961 julkaisemassa matkaoppaassa. Sijaintia ei ole samalla täsmennetty, eikä ole liioin annettu muita tietoja.

Tutkielmassa ”TAIVASSALON YMPÄRISTÖSUUNNITELMA” on todettu Kärnäkarin luoteisosassa laakealla rantakalliolla olevan matalia kivirivejä, joitten oli sanottu olleen jäänteitä Suomen sodan aikaisista linnoituksista. Samalla on mainittu läheisellä Pitkäkarilla olevan samanlaisia valleja (Anna Unhola–Vehmas TAIVASSALON YMPÄRISTÖSUUNNITELMA. Laudatur-tutkielma 1990. Käsikirjoitus Turun yliopiston maantieteen laitoksen arkistossa. Sivu 116.).

Katsoin pienialaisen Pitkäkarin maastoja 25.10. Yksi järeitten kivien ryhmä, joka näytti olevan hieman rivimäiseksi muotoiltu, oli noin 20 metriä länteen Pitkäkarin itäpäässä olevasta kummelistä. Siinä kivirivi näytti jatkuvan suuren siirtolohkareen itäsiivuun, tätä kiviriviä ei kuitenkaan voine pitää varustuksena; se oli kallionnokkien välisessä painanteessa (valokuva KF2007:1058). Muita kivirivejä en huomannut Pitkäkarista.

Sotilaiden hautoihin viittaavia tarinanaihelmiä?

Kahiluodon pohjoisimmassa kärjessä ja Kaitaisten kylässä **Karjamaan niemessä** on väitetty olevan maaperässä ehkä venäläisiin liittyviä hautoja tai muuta ympäristöstä erottuvaa. Tiedustelin Karjamaan niemeen liittyvistä kertomuksista 15.10. puhelimitse Mika Aromaalta. Hän kertoi kuulleensa isältään, että perimätiedon mukaan venäläisten hautoja olisi ollut lähellä Huhdanniemeä (joka on Karjamaassa). Paikalla pitäisi erottua muutama isompi kumpu. Aroma mainitsi kertomuksen haudoista liittyvän notkelmaan, joka on noin 50 metriä itään Huhdanniemen kohdalta ja noin 50 metriä ajotieltä keskimetsään päin. Niin ollen perimätieto sijoittuisi lähelle kohtaa, jonka koordinaatit olisivat: 6725 700, 3199 950. Kävin niillä tienoilla olevassa notkelmassa ja sen lähiympäristössä 24.9., jolloin tarkastelin maaston pinnanmuotoja. Havaitsin joitakin osittain umpeutuneita sarkaojia, mutta en muita syvänteitä enkä kumpuja (Aivan Huhdanniemen kärjessä oli kolme pientä kivikasaa, ajattelin niiden olevan ehkä joittenkin pyydysten merkiksi rannalle asetettuja; ehkä olisi mahdollista sekin, että ne olisivat hajonneiden kiviunien jäännöksiä.). (Aromaa mainitsi myös umpinaisen rautapallon kappaleen löytyneen Karjamaan niemen länsipuoliskosta. On hyvin mahdollista, että se olisi venäläisten etelästä päin Kahiluodon taisteluitten aikana ampuman laivatykin palloluodon kappale.)

Kahiluotoon liittyvistä tarinoista en ole saanut muuta tietoa kuin sen, että Kahiluodon pohjoiskärjen tienoihin olisi liitetty maininta ryssäin haudoista. Kahiluodon pohjoisinta osaa näkyy karttaotteella n:o 17.

Kuten edellä on mainittu, Kustaa Killisen mukaan Järvenperän kylästäkin olisi ollut tiedossa **sohaväen hautoja**. Killinen ei ole samalla maininnut, oliko kyse kuolleitten haudoista vai muuhun tarkoitukseen kaivetuista (Kustaa Killinen: Muinaisjäänöksiä Vehmaan kihlakunnasta. Suomen Muinaismuisto-Yhdistyksen aikakauskirja VII, sivu 202. Samassa Killinen on myös maininnut väitteen

Munninmaassa olevista hautapaikoista, hän lienee tarkoittanut Velkuanmaan ja Salavaisten saarten välillä olevaa Munninmaata.)

Taivassalon kirkolta Hakkeenpähän menevän tien vierellä kasvava tietty kuusi on ollut nimeltään Ryssänkuusi, ja sen alle oli kerrottu **haudatun venäläisiä sotilaita** Suomen sodan aikana. Kuusi oli rauhoitettu. Karttamerkin mukaan tämä kuusi sijaitisi noin 100 m lounaaseen tai länsilounaaseen S:talosta. Kansantarinat olivat liittäneet tämän kuusen tienoihin kertomuksen, jonka mukaan sen paikkeilla oli puolen yön tienoilla matkalainen voinut kokea outoja asioita (Jonkin erityisen papusopan heiton kulkijan niskaan on sanottu voineen keskiyöllä siellä tapahtua, sitä ei ole samalla selitetty tarkemmin.) (Turun yliopisto, Suomen kielen laitos: sanaliput ja niihin liittyvät kartat/paikannimet/ Taivassalo/Kirsti Salminen: Ryssänkuusi.). Vuoden 2001 peruskartalle on merkitty rauhoitettu puu tien vierelle (sijaintikohtaan 6728 440, 3204 770), ja se merkki tarkoittanee juuri tätä Ryssänkuusta. Samaan Ryssänkuuseen näyttää liittyneen toisaalta kerrontaa, että se liittyisikin jollakin tavalla ensimmäisen maailmansodan aikaan (Anna Unhola–Vehmas TAIVASSALON YMPÄRISTÖSUUNNITELMA. Laudatur-tutkielma 1990. Käsikirjoitus Turun yliopiston maantieteen laitoksen arkistossa. Sivu 101.).

Hankkilan piiskauspaikka

Useamman pitäjän yhteisen **piiskauspaikan** on väitetty olleen Kyrön metsän puolella ja Hankkilan mäen päällä. Siinä lähellä olisi ollut piiskurilla **torppa**, jota oli nimitetty Hankkilan Miikkaan torpaksi. (Pensikkala, mt. 99–100.) Inventoidessani havaitsin tulisijan perustuksia ja kiviaitaa kohdasta 6735 840, 3201 930, niille tienoille on vuoden 1895 topografikartalle merkitty torppa (Lähempi selostus edellä, ks. otsikko ”Kiintojäännöksiä ilman inventointinumeroa” ja sen alla ”Hankkilanmäen asumuksen paikka”).

Teloituspaikka

Taivassaloon tai Taivassalon seutuun väitetään liittyvän historiallinen **mestauspaikka, jonka sijainnista ei liene täyttä varmuutta**, (Vakka-Suomen Sanomat 30.8.2001.). Sen mestauspaikan tarina on esiintynyt painetussa tekstissä ainakin kahdesti, se on ollut kaksiosaisena jatkokertomuksena Turun Lehdessä 5.5.1891 ja 9.5.1891, sittemmin on Porissa painettu vuonna 1938 vihkonen ”Kahden kihlatun orpan surma”, näissä sisältö on pikaisesti vilkaistuna samanlainen tai lähes samanlainen.

Mestauspaikkaa on etsitty joitakin vuosia sitten, ja joillakin perusteilla, joita en tätä kirjoittaessani tunne, on päätelty sen olleen Postitien varrella vastapäätä tienhaaraa, jonka osoitenumero on 492. (6733 720, 3197 580) Arvellun mestauspaikan tienoille on joitakin vuosia sitten kiinnitetty kahden metallisen jalan varaan tekstitaulu muistomeriksi, se on paljastettu 2001 (Vakka-Suomen Sanomat 30.8.2001.). Taulu näkyy postitielle; sille ei ole tarvittu erityistä opastusviitaa. Taulussa on edellä mainittu kertomus, jonka mukaan joku Heikki Erkinpoika Paastola-niminen nuorukainen ja hänen Liisa Matintytär Uurnaksi nimitetty serkkunsa olisivat kumpikin tuomitut kuolemaan sukurutsaustapaukseen liittyvässä oikeudenkäynnissä. Tarinaan kuuluu myös mielikuvituksen tuotteelta kuulostava väite myös mainittujen serkusten yhteisen lapsen surmaamisesta oikeuden päätöksen perusteella. Tekstitaulun sijaintipaikkaa on nimitetty Kyynelten kallioksi.

Turun Lehden kertomuksesta en havainnut tarkkoja aikamääreitä, joitten perusteella olisi ollut mahdollista selvittää, onko kertomuksessa osaksikaan perää. Sen kirjoittaja on esiintynyt nimimerkillä ”Eno”. Kertomuksesta varmaankin ainakin osa on laskettavissa kaunokirjallisen tyyllittelyn tuotteeksi, silti osa voinee perustua perimätietoon ja miksei johonkin kirjoittajan tuntemaan vanhaan asiakirjaankin.

Tätä sanottua mestauspaikkaa ei tietääkseni ole tarkemmin ajoitettu. Mikäli kertomuksessa mainituissa kuolemantuomioista on perää, teloitamiset olisivat tapahtuneet ennen vuoden 1826 tienoita (Teloitusten päättymisestä Suomessa 1820-luvulla: esim. H. J. Boström: Kuolemantuomioista ja niiden täytäntönnpanosta Suomessa ennen vuotta 1826, s. 186. Defensor Legis 1929.).

Paikannimen perusteella vartiotulipaikoiksi oletettuja maastonkohtia

(Nämä ovat Linnaluotoa, Palonientä, Palomäkeä, Kaasavuorta, Hyyppivuorta, Inkerannanvuorta ja Vuorretta lukuun ottamatta mainitut Timo Havian tutkimuksessa ”Varsinais-Suomen merellinen vartiointi- ja hälytysjärjestelmä esihistoriallisen ajan lopussa ja keskiajalla. Suomen historian pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto. Huhtikuu 1981”. Inventoinnin aikana Havian käsikirjoitus ei ollut saatavilla; jos olisi ollut, niin joittenkin alla mainittujen kohteitten sijaintitiedot mahdollisesti olisivat täydellisemmät, kuin ne tässä ovat.)

Varttimaan vuori

Taivassalon Tuomoisissa, Mainitussa Timo Havian tutkimuksessa n:o 59. Havian paikannimiluettelon eli liitteen 1 ja samaan tutkimukseen kuuluvan yleiskartan perusteella tämä Varttimaan vuori olisi ehkä peruskarttalehden 1042 07 PARATTULA yläreunassa keskellä näkyvä Ketunpesänvuori lähellä suurta kivenlouhinta-alueetta tai ehkä todennäköisimmin jo louhitulla kohdalla (Nimi Ketunpesänvuori on mainittu Varttimaan vuoren rinnalla mainitussa Havian tutkimuksen liitteessä 1.).

Tästä Varttimaan vuoresta hieman luoteeseen on Kukonvuori (peruskarttalehden 1042 08 VARTSAARI alalaidan lähellä keskellä, näkyy ainakin vuoden 2001 lehdellä), joka on 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa mainittu kartoituksen merkkipisteen sijaintipaikkana nimellä Kokonvuori (Fennia 10: Katalog öfver trigonometriska och astronomiska punkter i södra Finland intill 61:sta breddgraden bestämda åren 1860–1886 af Ryska Generalstabens Topografiska afdelning H:fors 1894–1901, sivu 163.).

Kokonvuori, Kohovuori

Taivassalon Hakkenpäässä, Mainitussa Timo Havian tutkimuksessa n:o 64. Havian yleiskartan perusteella tämä olisi peruskarttalehdellä 1042 10 TAIVASSALO, lehden alareunassa keskellä, siihen merkittyjen Ristiniemen ja Hakalanvuoren tienoilla.

Kaasavuori

Tuomaraisten kylässä on kolmiomittauspaikkana käytetty Kaasavuori, joka on merkitty vuoden 2001 peruskarttalehdelle 1042 10 TAIVASSALO. Nimen kaasa- osa voi viitata vartionpitoon, vaikka ei sellaisenaan kovinkaan suurella varmuudella (Vrt. Havia, mt., siinä tästä nimityypistä yleensä sivuilla 10 ja 15.).

Valkiakallio

Taivassalon Marjuksenrannassa, Mainitussa Timo Havian tutkimuksessa n:o 65. Havian yleiskartan perusteella tämä olisi peruskarttalehdellä 1042 10 TAIVASSALO ruudun 6724/3207 luoteisnurkassa tai sen tuntumassa; Valkiakallio lienee jokin matala kallio niillä paikkeilla, missä ajotie tulee Marjuksenrantaan.

Kokonvuori

Taivassalon Rouhussa, Tämä näyttää luetun perimätiedon tai paikannimen perusteella oletettuihin vartiotuli-vuoriin vuonna 1979 tehdyllä kartalla (VARSINAIS-SUOMEN SUOJELUALUEET JA KOHTEET Vaihesetukaava 1 Salon seutukaavan muutos 1979, kartta.). Mainitussa Timo Havian tutkimuksessa n:o 66. Yli 43 metriä korkea Rouhunaukon rannalla sijaitseva Kokonvuori-nimi on merkitty peruskarttalehdelle 1042 10 TAIVASSALO ruutuun 6727/3208.

Paloniemi

Nimi Paloniemi on merkitty Kaitaisten saaren pohjoiskärkeen vuoden 2001 peruskartalle (n:o 1042 07). Tämä näyttää luetun perimätiedon tai paikannimen perusteella oletettuihin vartiotuli-vuoriin vuonna 1979

tehdyllä kartalla (VARSINAIS-SUOMEN SUOJELUALUEET JA KOHTEET Vaihesuutukaava 1 Salon seutukaavan muutos 1979, kartta.)

Palomäki

Nimi Palomäki on merkitty Taipaleen ja Tuomoisten kylien rajalle vuoden 2001 peruskartalle (n:o 1042 08). Tämä näyttää luetun perimätiedon tai paikannimen perusteella oletettuihin vartiotali-vuoriin vuonna 1979 tehdyllä kartalla (VARSINAIS-SUOMEN SUOJELUALUEET JA KOHTEET Vaihesuutukaava 1 Salon seutukaavan muutos 1979, kartta.)

Varttimaa

Varttimaa on yli kilometrin läpimittainen saari Kahiluodon lähellä (peruskarttalehdellä 1041 12 VELKUA). Varttimaa näyttää luetun perimätiedon tai paikannimen perusteella oletettuihin vartiotali-vuoriin vuonna 1979 tehdyllä kartalla (VARSINAIS-SUOMEN SUOJELUALUEET JA KOHTEET Vaihesuutukaava 1 Salon seutukaavan muutos 1979, kartta.) Mainitussa Timo Havian tutkimuksessa n:o 176.

Varttimaalle on merkitty kolmiomittauspaikka, jonka korkeus merenpinnasta on yli 30 metriä. Varttimaassa oli pitänyt olla ennen vartiopaikka meren tarkkailemista varten. (Varsinais-Suomen maakuntakirjan numerossa 19 on Irja Sahlbergin artikkelin kuvituksena julkaistu Kahiluodon rakennuksia Varttimaan suunnalta nähtynä esittävä piirros, jonka on vuonna 1796 tehnyt F. L. de la Myle-niminen henkilö.)

Vaarniemi

Taivassalon Hakkenpäässä, Mainitussa Timo Havian tutkimuksessa n:o 177. Havian yleiskartalle perusteella tämä on merkitty Varttimaan lähelle. Vaarniemi on merkitty peruskarttalehdelle niin, että se on kallioinen, matala niemenkärki ruudussa 6721/3202 (peruskarttalehdellä 1041 12 VELKUA).

Linnaluoto

Vuoden 2001 peruskarttalehdellä 1042 08 VARTSAARI on oikean alakulman lähellä niemenkärkeä tarkoittava paikannimi Linnaluoto. Tämä niemenkärki on luotona vuoden 1773 kartalla ja nimellä Linna luoto (Tietolähteenä Turun maakuntamuseolla valmistettu päällepiirros, jossa historiallisen kartan kuvioita on sijoitettu nykyiselle peruskarttapohjalle.)

Kustaa Killinen on kirjoittanut tästä Linnaluodosta Suomen Muinaismuisto-Yhdistyksen aikakauskirjassa VII vuonna 1885 seuraavaa: ”Tällä saarella ei kuitenkaan näy mitään jäännöksiä, jotka osoittaisivat tämän olleen varustetun. – Tarinat kertovat, että tästä luodosta on Järppilän linna ammuttu raunioiksi¹⁾.” Killisen alaviitteessä on seuraavasti: ”¹⁾ Reinholmin muistoonpanon mukaan kutsutaan Järppilää *Förstin linnaksi*, joka muistuttaa Pietari Brahen nimitystä (Förste) Visingsborgin alueella. Järppilän förstillä eli herralla oli koko pitäjä, kumminkin suuri osa siitä hallittavana, ja niin kova hän oli että kerran hautasi jonkun alamaisistansa elävältä linnansa alukseen. Vihdoin sai hän surmansa, kun riitaantui ‚Minämäen‘ (Saaristen) herran kanssa, jonka linnaa oli sanonut navetan näköiseksi. Tämä asettui sotaväkinensä saaren linnan kohdalle, teetti siihen patterit, joista toista sanotaan *Linnasaareksi*, ja ampui Järppilän linnan poroksi. Förstistä tuhon tullessa luopui hänen oma väkensä. – Varuisten vanha torpan ukko oli R:lle kertonut että ‚Ryssä‘ ison vihan aikana oli Linnasaaresta ampunut ja räntmästari Mörtengren 1781 rakentanut linnan rauniokivistä makasiinin ja suuren asuinrakennuksen aliosan.” (Järppilän rakennukset ja rakennuksen rauniot sijaitsevat Linnaluodosta katsoen lahden takana noin 1,2 kilometrin etäisyydellä. – Tarinat lienevät muodostuneet selitystarinoiksi, jolloin niihin on yhdistynyt mielikuvitukseen vetoavat rakennuksenrauniot ja Linnaluoto-niminen saari tai niemi.)

Linnaluodosta on väitetty Taivassalon paikannimiä käsittelevässä tutkielmassa, että siellä olisi jätteitä kivirakennelmista (Helmi Salminen: ”Taivassalon pitäjän, kylien ja asumusten nimistä”, Käsikirjoitus, vuodelta 1933, Turun yliopisto, Suomen kielen laitoksen arkisto, sivu 124.)

Tarkastelin Linnaluotoa 5.9.2007. Sieltä en tavannut kivirakennelmiin viittaavia merkkejä. Tiedustelin myös yhdelle siellä olevalle loma-asumukselle saapuneilta henkilöiltä, oliko heillä tiedossaan kivirakennelmia. Niitä he eivät tieneet, viereisestä salmesta vain oli kerrottu tarinana, että Järppilän kartanon vesikaton kuparilevyt olisi sinne joskus upotettu piiloon (Siinäkin on ehkä selitystarinan aihe, jonka synty saattaa olla yhteydessä siihen, että sota-aikoina suurempia pronssi- ja kupariesineitä on ryöstetty vallatuilta alueisilta pronssitykkien aineksiksi?).

Yhdellä mäenrinteellä Linnaluodossa oli järeistä kivistä muodostunutta rantavallia, joka ulkonäöltään oli hieman muurimaista. Tulin pohtineeksi, oliko sen kivikon kuvittelemisen rakennetuksi antanut pienelle luodolle joskus paikannimen. Toisaalta, linna-alkuiset paikannimet on yhdistetty myös mahdollisiin vartiotulipaikkoihin (Ainakin Havia, mt. s. 14.). Vartiotulen paikaksi tämä muinainen luoto saattaisi sopia, mikäli sen kohdalta olisi ollut näkyvyyttä Järppilän aukon ja Ihattulanaukon välisen muinaissalmen asutuksen suuntaan; sen salmen rannoillahan on arveltu olleen Taivassalon vanhinta asutusta, kuten edellä esipuheessa on mainittu.

Vuorte

Teoksessa ”Lokalahden historia” on sivulla 29 otettu esille taivassalolaisen yksinäistalon nimi Vuorte yhteydessä, jossa on pohdittu ruotsinkielisestä vartiopaikkaa merkitsevistä sanasta vård mahdollisesti juontuvia paikannimiä (Veikko Paasio: Lokalahden historia.). Siinä on ilmoitettu Vuortteen sijaitsevan Ketarsalmen lounaispuolella; on mahdollisesti tarkoitettu Ketarsalmen koillispuolta tai Vehmassalmen lounaispuolta.

Vuortteen talon pohjoispuolella on korkea Perkkiönmäki (merkitty vuoden 2001 peruskarttalehdelle 1042 11), jonka korkeus ja sijainti tekisivät sen kaiketi mahdolliseksi paikaksi vartionpidolle ja merkkitulien polttamiselle. Kävin 25.10. Perkkiönmäellä, en havainnut siellä mitään mainittavaa.

Hyyppivuori/Vartavuori

Nimi Vartavuori on mainittu kartoituksen merkkipaikan yhteydessä (Fennia 10: Katalog öfver trigonometriska och astronomiska punkter i södra Finland intill 61:sta breddgraden bestämde åren 1860–1886 af Ryska Generalstabens Topografiska afdelning H:fors 1894–1901, sivu 162.). Vartavuorella näyttää tarkoitetun Hyyppivuoren alueen jotakin kohtaa; paikannimi Hyyppivuori on merkitty vuoden 2001 peruskarttalehdelle 1042 10 TAI VASSALO ruutuun 6728/3202.

Ks. myös Inkerannanvuori inventointinumerolla 5, sen kohta Lisäyksiä.

Taivassaloon on merkitty vartiotuli-vuoriksi, myös joitakin maastonkohtia sen perusteella, että on päätelty niitten käytön merkkitulien paikkana olleen tarpeellista tai välttämätöntä kokonaisuuksina toimivien viestiyhteyksien aikaansaamiseksi (VARSINAIS-SUOMEN SUOJELUALUEET JA KOHTEET Vaihesuutukaava 1 Salon suutukaavan muutos 1979, kartta ja teksti.). Näistä maastonkohdista todettakoon tässä niitten karkeat sijainnit, jotka ovat seuraavat: Mussalon saaren pohjoispää, Kahiluoto, Muntin ja Koiviston tienoot, Hakkenpää (edelliset ovat kaikki yleisesti tunnettuja rantamaita ja saaria), Varevuoren tienoo (em. T8 siellä), Haaganvuoren tienoot (em. T9 siellä), ja Peuraluoto (Ahaistenluodon eteläpuolella). Kuumavuoren tienoille on merkitty jokin vastaava maastonkohta tarkoittaen ehkä Taivassalon aluetta tai ehkä Uuteenkaupunkiin kuuluvaa mäkiäluetta.

Alustavasti luonnonmuodostumaksi arvioitu kohde

Isolahti

Kalevi Saarinen näytti 25.10. minulle metsästä kivikon, jossa melkoinen määrä sekalaisen kokoisia kiviä näytti olevan kallionokalla. Kivikko sijaitsi peruskarttalehden 1042 11 alareunan lähellä kohdassa p = 6731 920, i = 3209 300, z = 12,5–15; se on noin 150 metriä koilliseen Kuuselan pihamaalta, se näkyy Kuuselaan menevälle ajotielle noin 50 metriä ennen tiessä olevaa etelään vievää haaraa. Kivikoko näytti vaihtelevan suuresti, mutta erikokoiset kivet eivät olleet aivan sekajärjestyksessä, vaan suurimpia kiviä oli kivikon laidoilla; niitten väliin jäävällä alueella oli löysähköltä vaikuttavana kasana pienempää kiviainesta. Vaikutti lisäksi, että tämä kivikko jatkui pintaturpeen alle näkyvien reunojensa ulkopuolelle, mikä ilmeni kohdassa, jossa pintaturvetta oli irti. Yksi suuri kivi oli siirretty ajolinjalta kivikon laidalle kertoi Saarinen, ja maassa näkyi yhä sen kiven kohdalle jäänyt kuoppa. Muistikuvani mukaan kivistä suurimmat olivat noin 0,5–0,7 metrin läpimittaisia. Niin suurien kivien kierittäminen olisi melkoisen hankalaa; ehkä niitä kuitenkin olisi voitu ajaa hevosen kivireellä. Maasto ympärillä oli melkoisen tasaista, kiviä ei yleensä erottunut hajallaan. Palattaessa tältä kivikolta tielle huomasi pienemmän kivirykelmän, jossa oli useita särmikkäitä ehkä louhittuja punertavia kivenlohkareita.

Suuremman kivikon merkitystä on vaikeata arvioida. Mikään tavanomainen selitys ei tunnu sille kovin mutkattomalta; suurimpien kivien kokoon katsoen näyttäisi kuitenkin mahdollisesti helpommalta etsiä pikemminkin luonnon kuin ihmisen vaikutukseen liittyviä selityksiä.

Luonnonkivikoita

Pirunpelto Ammevuorella

Ammevuori on lähellä Taivassalon ja Vehmaan rajaa; se on merkitty vuoden 2001 peruskarttalehdelle 1042 11 HILLEINEN. (Anna Unhola–Vehmas TAIVASSALON YMPÄRISTÖSUUNNITELMA. Laudatur-tutkielma 1990. Käsikirjoitus Turun yliopiston maantieteen laitoksen arkistossa. Sivu 94 ja kartta.)

Pirunpelto Kirkkovuorella

Kirkkovuori on lähellä Taivassalon ja Vehmaan rajaa; se on merkitty vuoden 2001 peruskarttalehdelle 1042 11 HILLEINEN. (Anna Unhola–Vehmas TAIVASSALON YMPÄRISTÖSUUNNITELMA. Laudatur-tutkielma 1990. Käsikirjoitus Turun yliopiston maantieteen laitoksen arkistossa. Sivu 95 ja kartta.)

Pirunpelto Hyyppivuorella

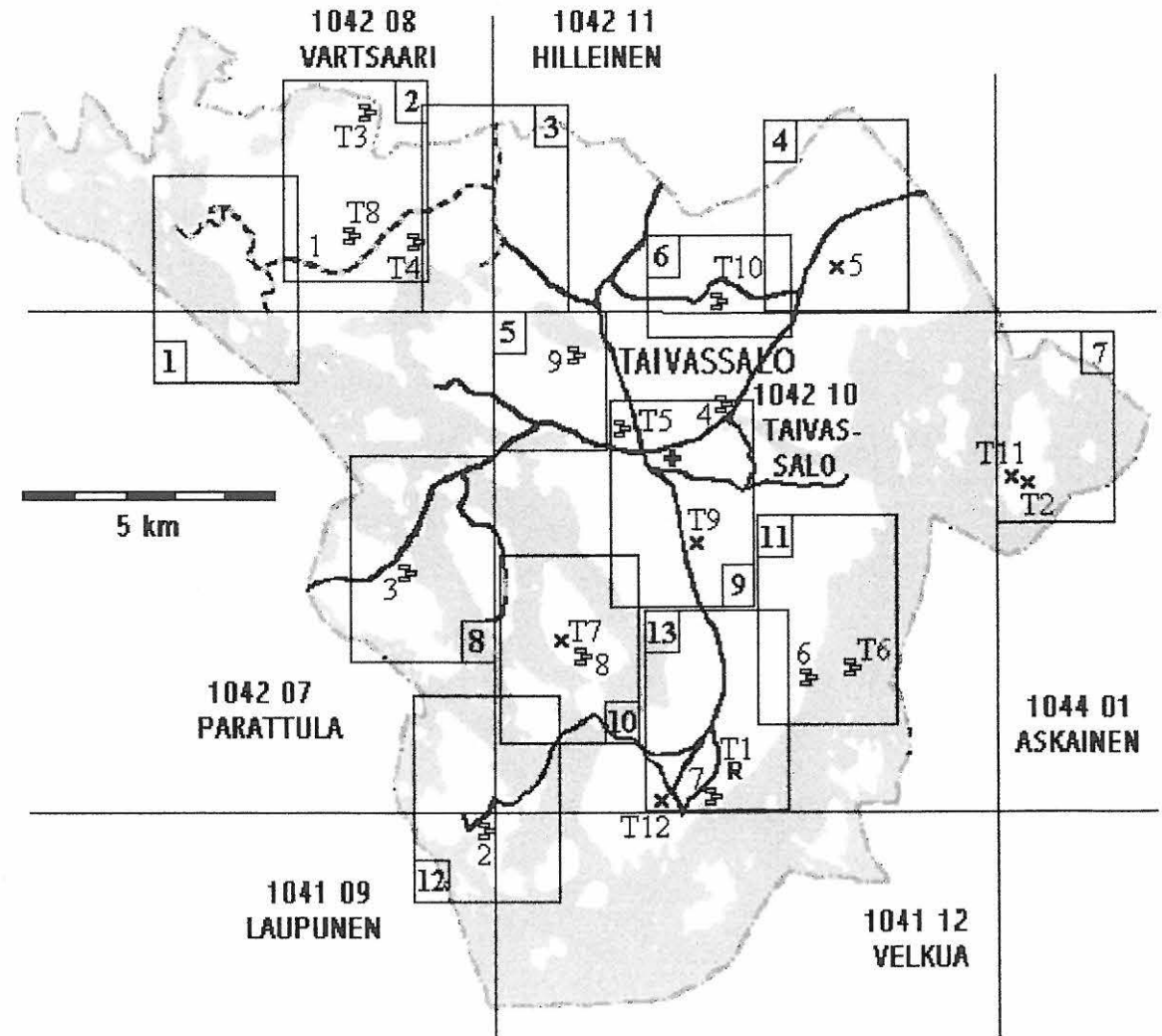
Hyyppivuori on lähellä Taivassalon ja Vehmaan rajaa; se on merkitty vuoden 2001 peruskarttalehdelle 1042 11 HILLEINEN. (Anna Unhola–Vehmas TAIVASSALON YMPÄRISTÖSUUNNITELMA. Laudatur-tutkielma 1990. Käsikirjoitus Turun yliopiston maantieteen laitoksen arkistossa. Sivu 96 ja kartta.)

Pirunpelto Omenasaassa

Omenasaassa on pirunpelto, jossa on nähty kaivelun jälkiä. Anna Unhola–Vehmas TAIVASSALON YMPÄRISTÖSUUNNITELMA. Laudatur-tutkielma 1990. Käsikirjoitus Turun yliopiston maantieteen laitoksen arkistossa. Sivu 96, ei karttamerkintää?).

**Yleiskartta
KIINTEITÄ MUINAISJÄÄNNÖKSIÄ
ja niiksi oletettavia kohteita
Taivassalossa**

MK 1:150 000

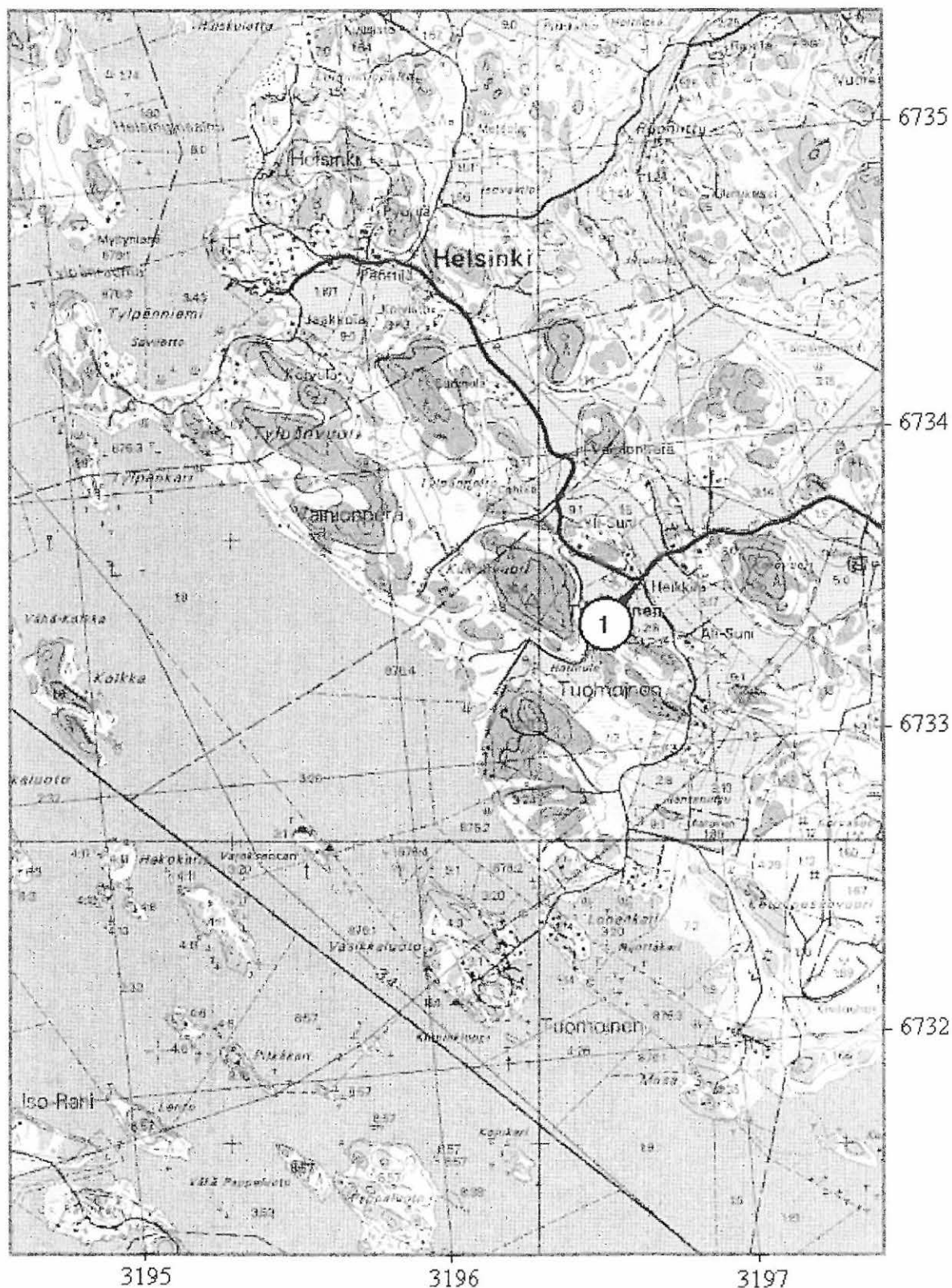

- Suuri postitie
- ≡ muu historiallisen ajan muinaisjäännös
- R kivistä kiviröykkiöryhmä
- × kohde, jonka ajoitus on epäselvä
- kunnanraja
- tie
- + kirkko

Karttaotteiden n:o 1-13 rajaukset osoitettu, muut juoksevat numerot ovat inventointikohteiden ja karttalehtien numeroita. T-kirjain osoittaa epävarmat muinaisjäännökset, ts. tentatiivikohteet.

Karttaote n:o 1

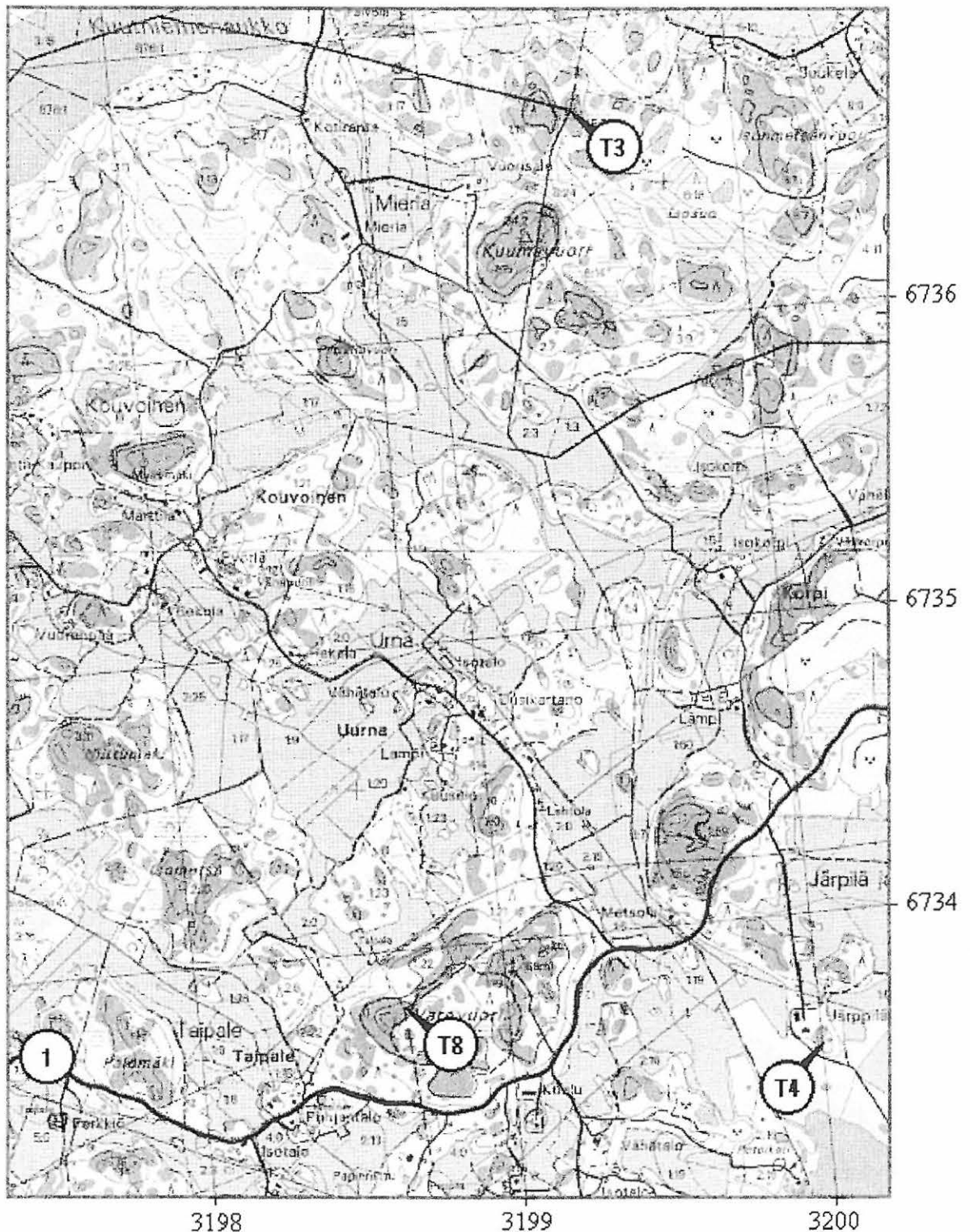
Ote peruskarttalehdiltä 1042 08 VARTSAARI ja 1042 07 PARATTULA,
mittakaava 1:20 000, molempien painovuosi 2001

1 Suuri Postitie, p = 6733 560, i = 3196 820, z = yli 1; muinaisjäännösryhmät: kulkuväylät, laiturit, kilometri- ja virstanpylväät, sillanpaikat ja taistelupaikat, historiallinen
Muut tämän kohteen Taivassalossa olevat osat ovat karttaotteiden n:o 2 ja 3 kattamalla alalla.

Karttaote n:o 2

Ote peruskarttalehdeltä 1042 08 VARTSAARI, mittakaava 1:20 000, painovuosi 2001

1 Suuri Postitie, sen Taivassalon kunnassa oleva osuus sijaitsee tämän ja karttaotteiden 1 ja 3 alueella.

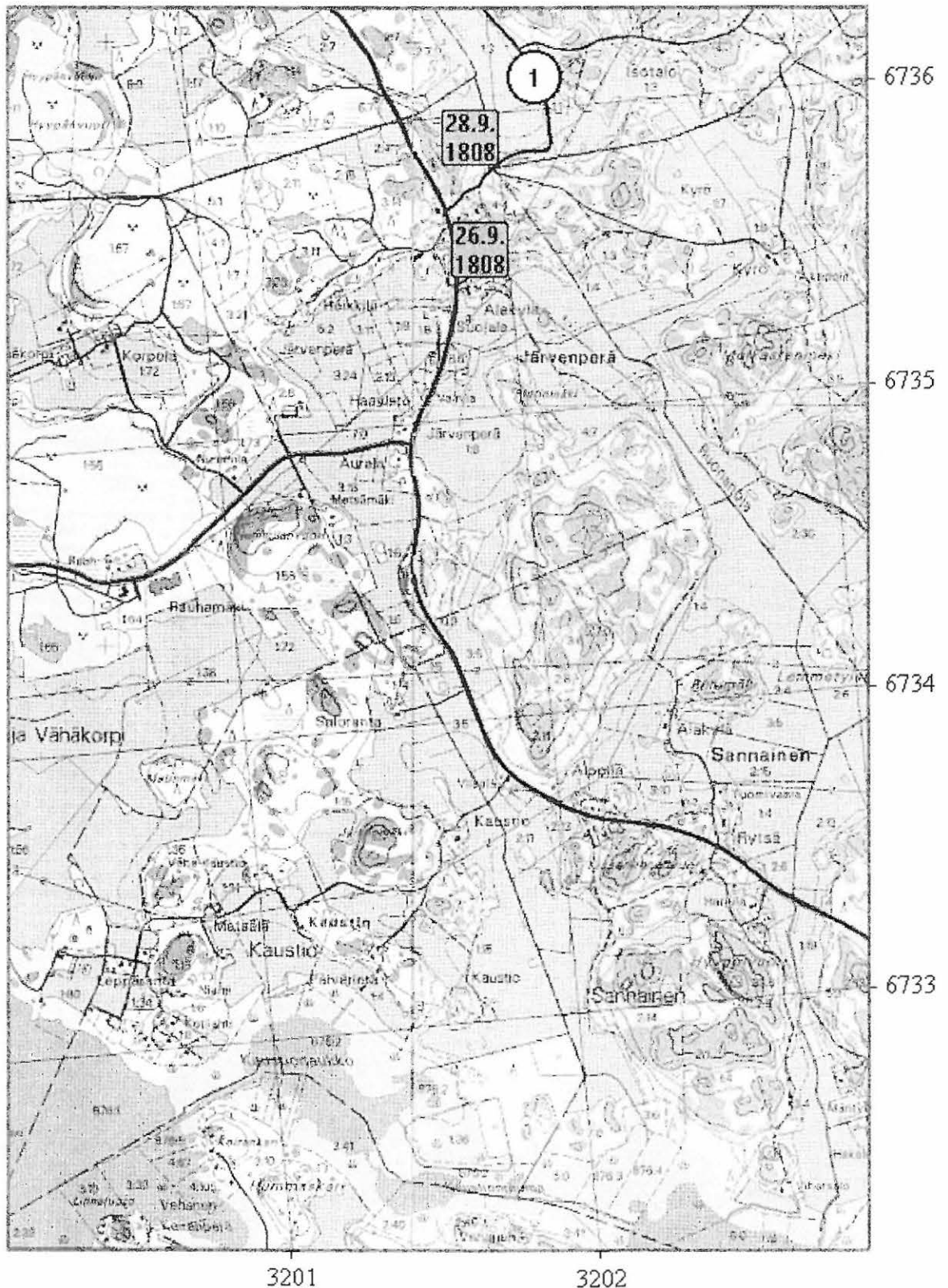
T3 Pitäjänrajan mutka, p = 6736 700, i = 3199 480, z = 15; kivirakenteet - rajamerkit, historiallinen

T4 Järppilän kartano, p = 6733 560, i = 3200 010, z = 5; asuinpaikat - talonpohjat, historiallinen

T8 Varevuori, p = 6733 800, i = 3198 670, z = 25-27,5; kivirakenteet - rajamerkit, historiallinen

Karttaote n:o 3

Ote peruskarttalehdiltä 1042 08 VARTSAARI ja 1042 11 HILLEINEN, mittakaava 1:20 000, molempien painovuosi 2001

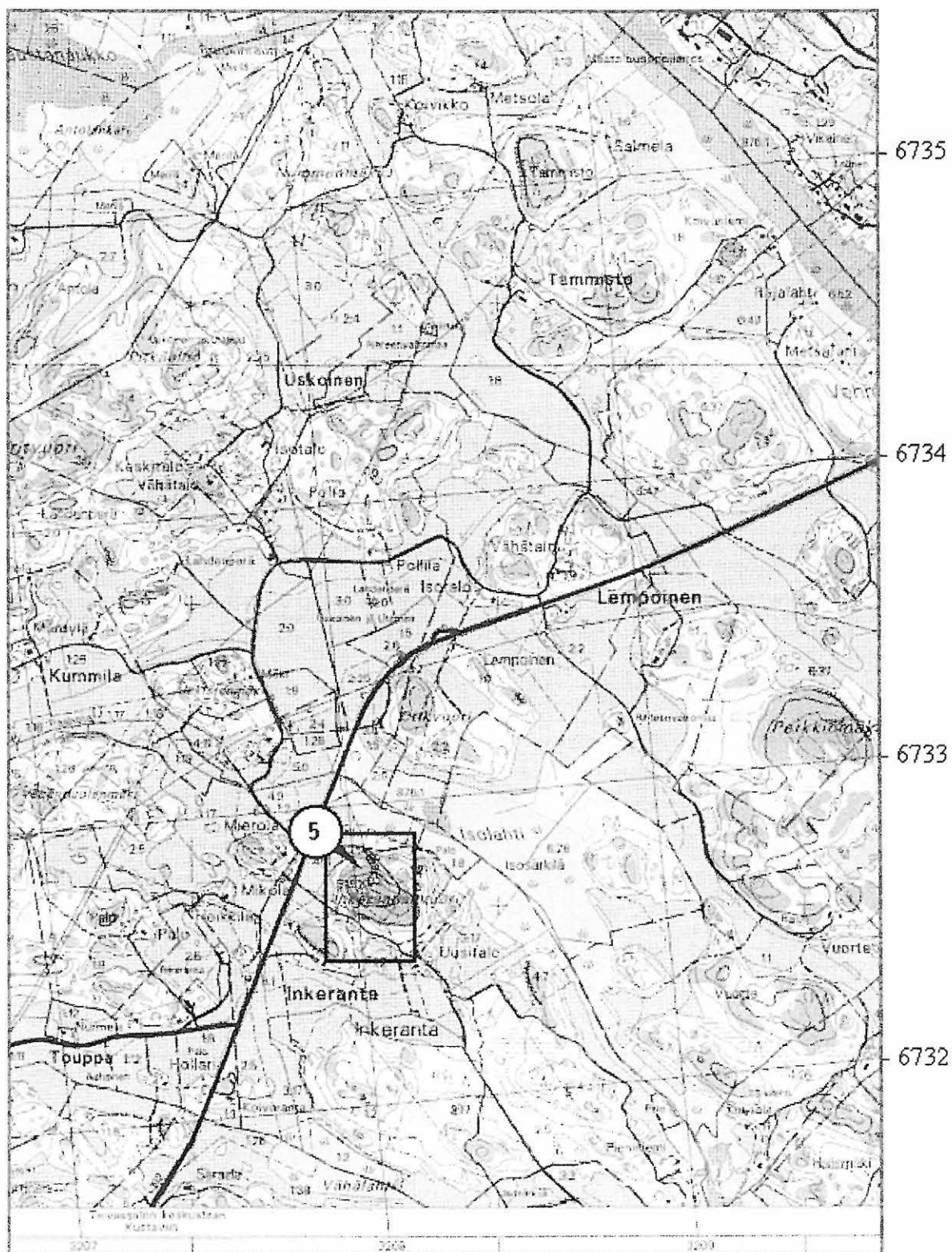

1 Suuri Postitie, sen Taivassalon kunnassa oleva osuus sijaitsee tämän ja karttaotteiden 1 ja 2 alueella.

Suomen sodan aikaisia Suuren Postitien kohdalla olevia taistelupaikkoja osoittavat kartalta kaksi päivämäärämerkintää, niiden sijoittaminen perustuu teoksessa "Sota Suomesta" julkaistuun karttaan.

Karttaote n:o 4

Ote peruskarttalehdeltä 1042 11 HILLEINEN, mittakaava 1:20 000, painovuosi 2001

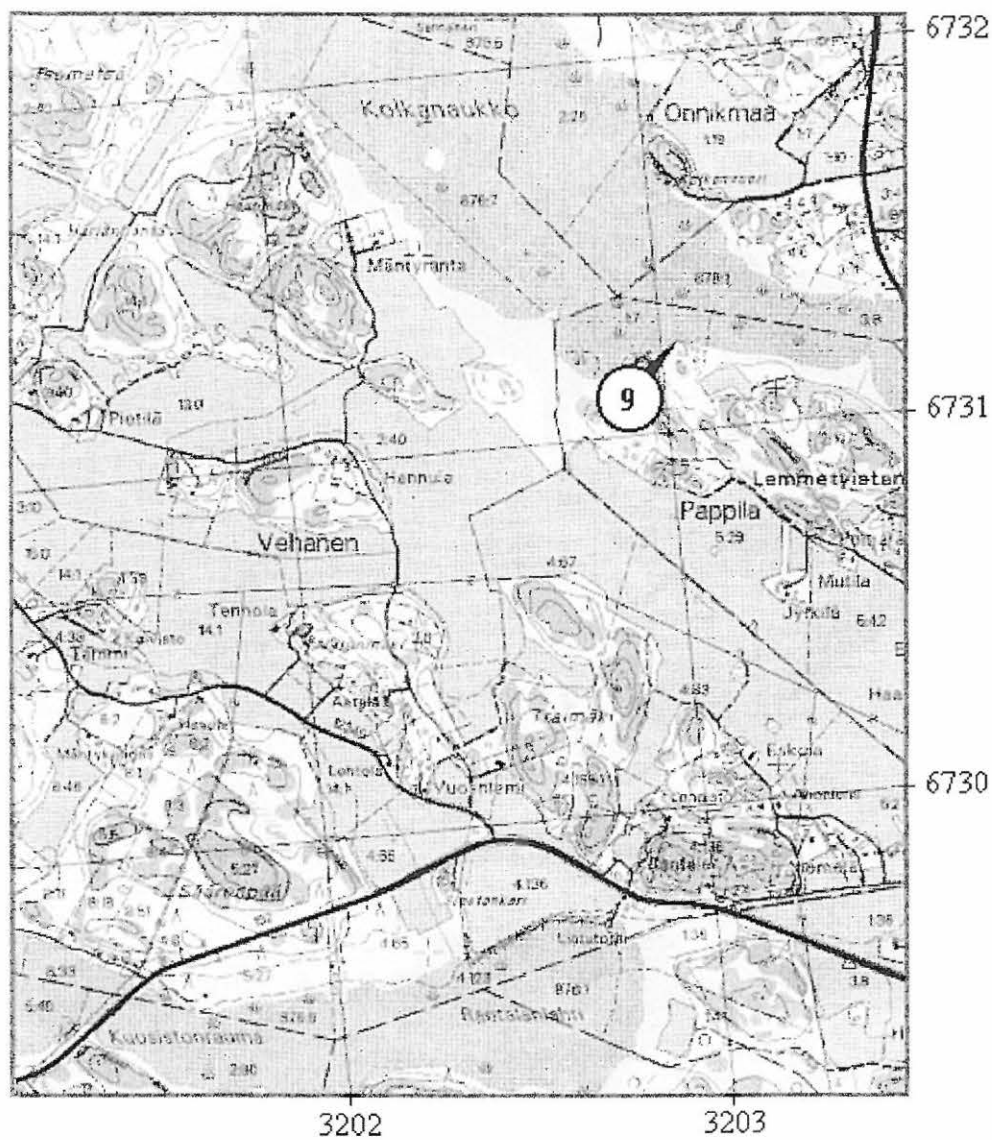

Karttaote n:o 14:n alue on rajattu.

5 Inkerannanvuori, p = 6732 770, i = 3208 020, z = 10-20; kivirakenne, latomus ajoittamaton.

Karttaote n:o 5

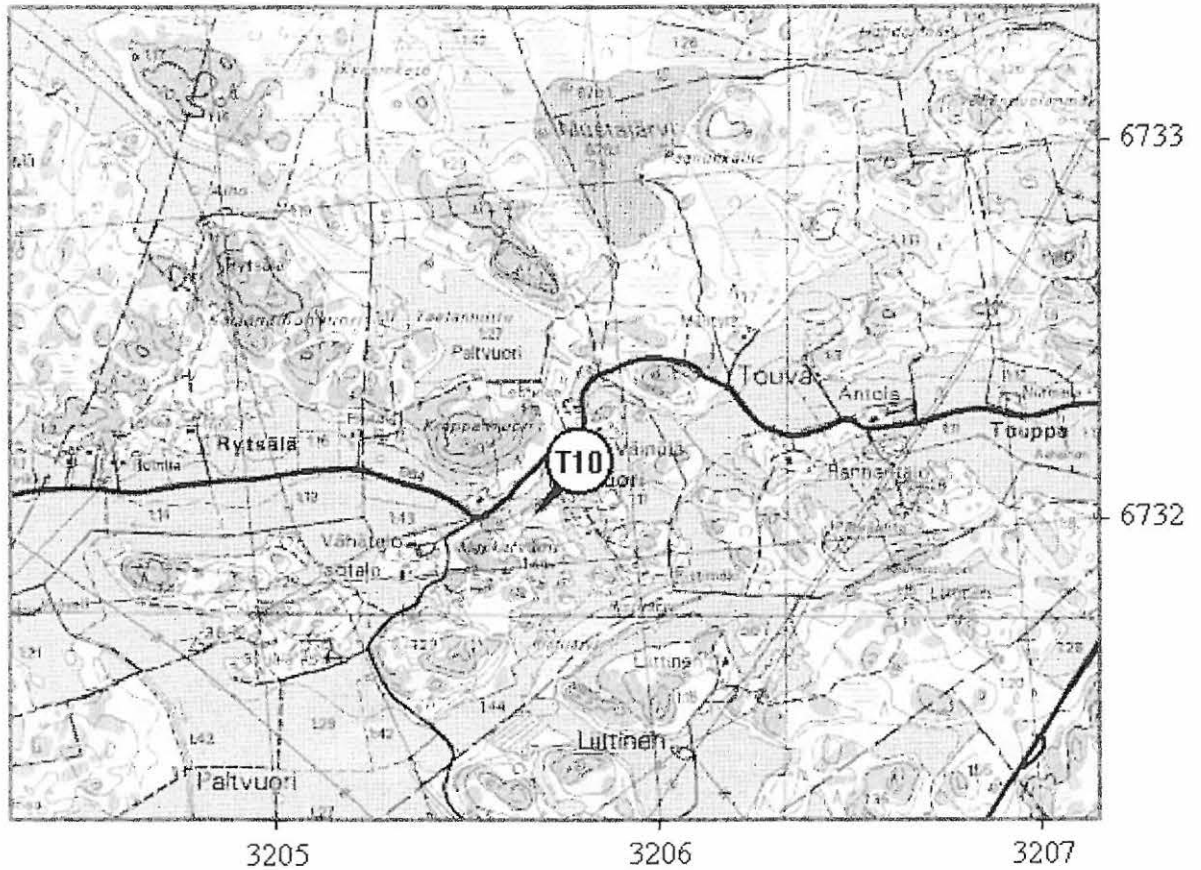
Ote peruskarttalehdeltä 1042 10 TAIVASSALO, mittakaava 1:20 000, painovuosi 2001

9 Lemmetyistenluoto, p = 6731 220, i = 3203 030, z = n. 1; muistomerkit - kalliopiirrokset, historiallinen

Karttaote n:o 6

Otteet peruskarttalehdiltä 1042 11 HILLEINEN ja 1042 10 TAIVASSALO, mittakaava 1:20 000 (molempien painovuosi 2001)

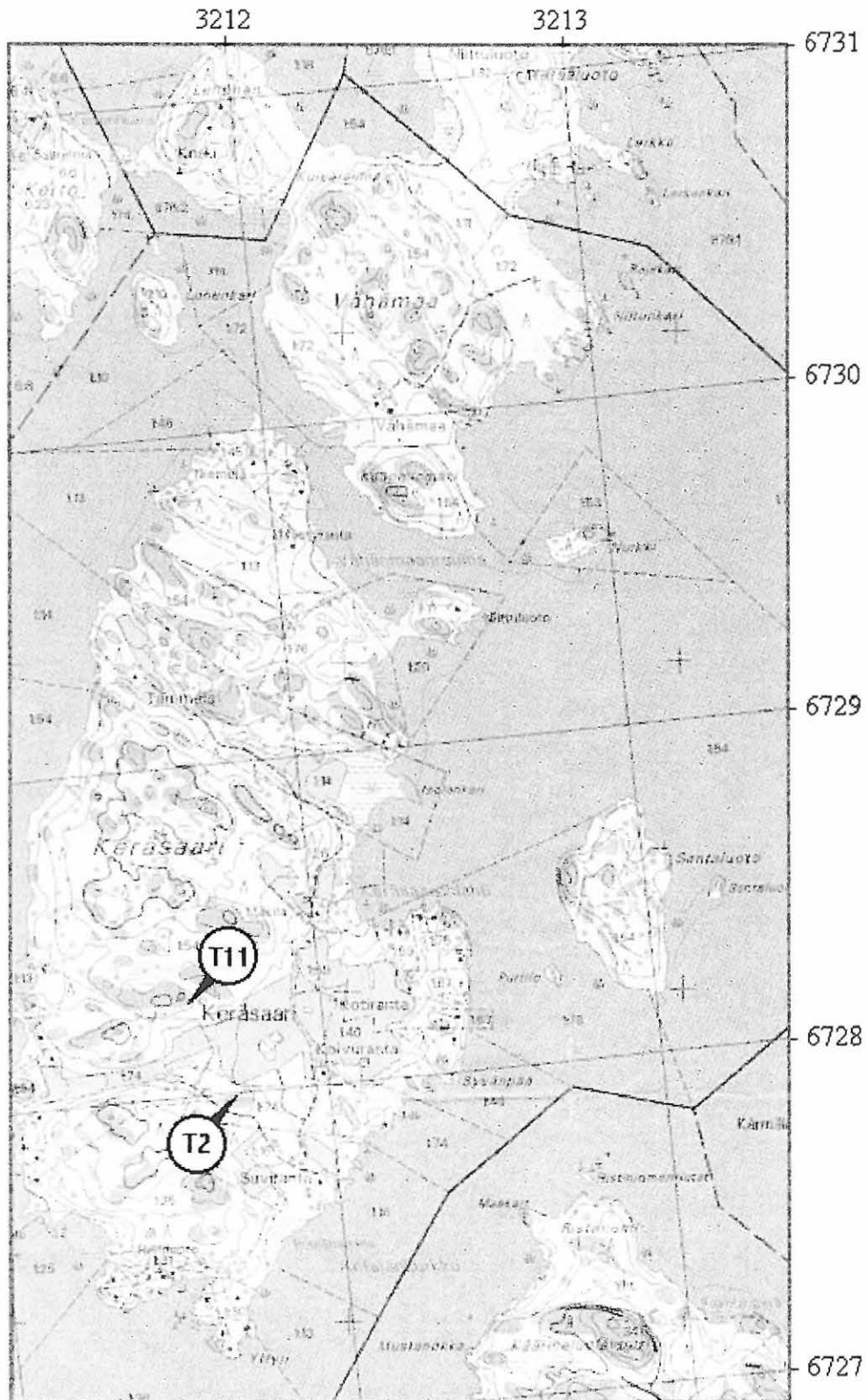

T10 Makkarvuori, p = 6732 130, i = 3205 730, z = 7,5-10; maarakenteet - kuopat, historiallinen

Karttaote n:o 7

Ote peruskarttalehdeltä 1044 01 ASKAINEN, mittakaava 1:20 000, painovuosi 1995

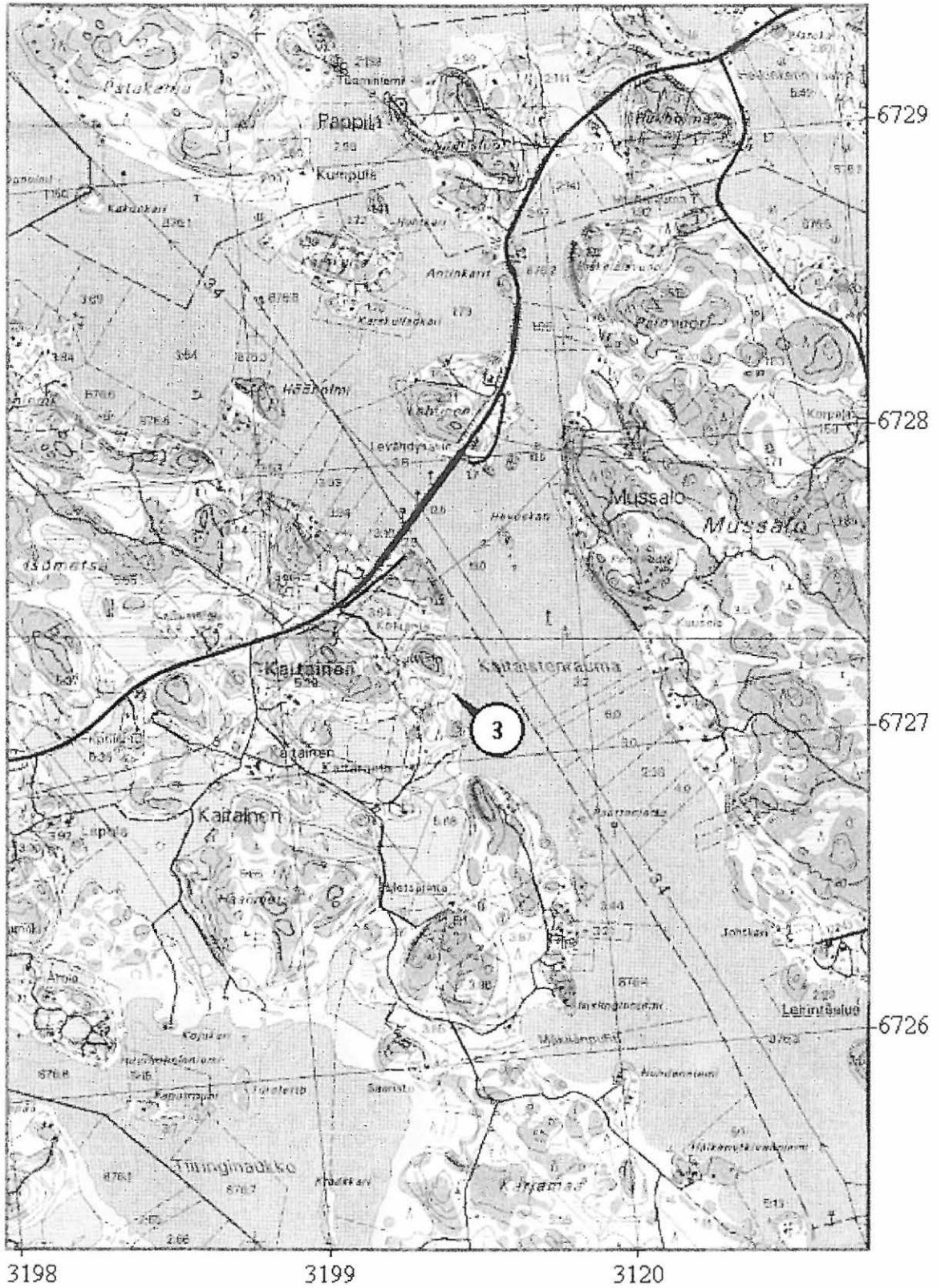

T2 Keräsaari, p = 6727 987, i = 3211 717, z = 10; kivirakenteet - latomukset, ajoittamaton

T11 Keräsaaren kärjäkiivet, p = 6728 270, i = 3211 610, z = 15, kivirakenteet - latomukset, ajoittamaton

Karttaote n:o 8

Ote peruskarttalehdeltä 1042 07 PARATTULA, mittakaava 1:20 000, painovuosi 2001

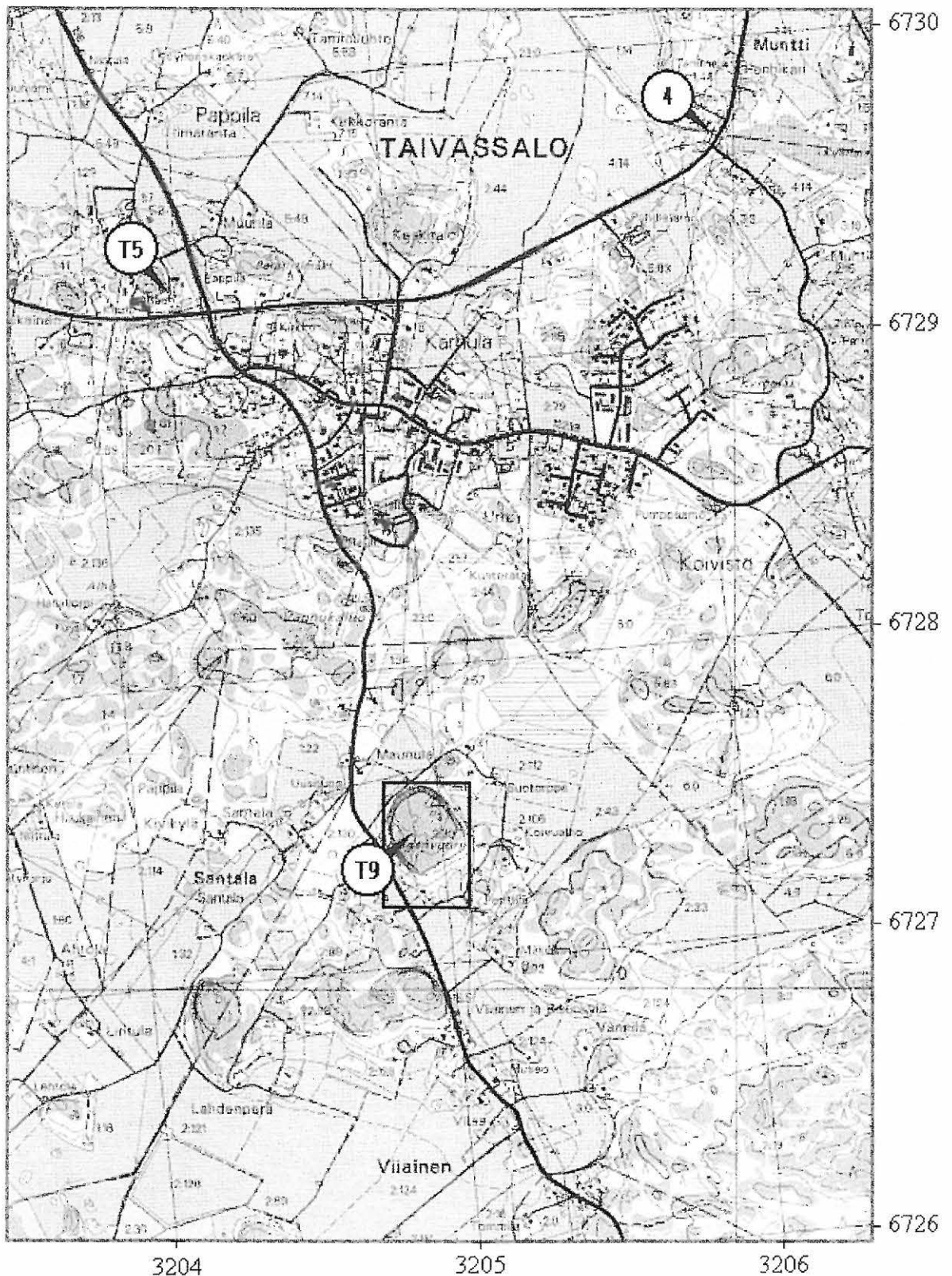

3 Laivaranta, p = 6727 220, i = 3199 550, z = 5; valmistuspaikat - laivanrakennuspaikat, historiallinen

Karttaote n:o 9

Ote peruskarttalehdeltä 1042 10 TAIVASSALO, mittakaava 1:20 000, painovuosi 2001

Karttaote n:o 15:n alue on rajattu.

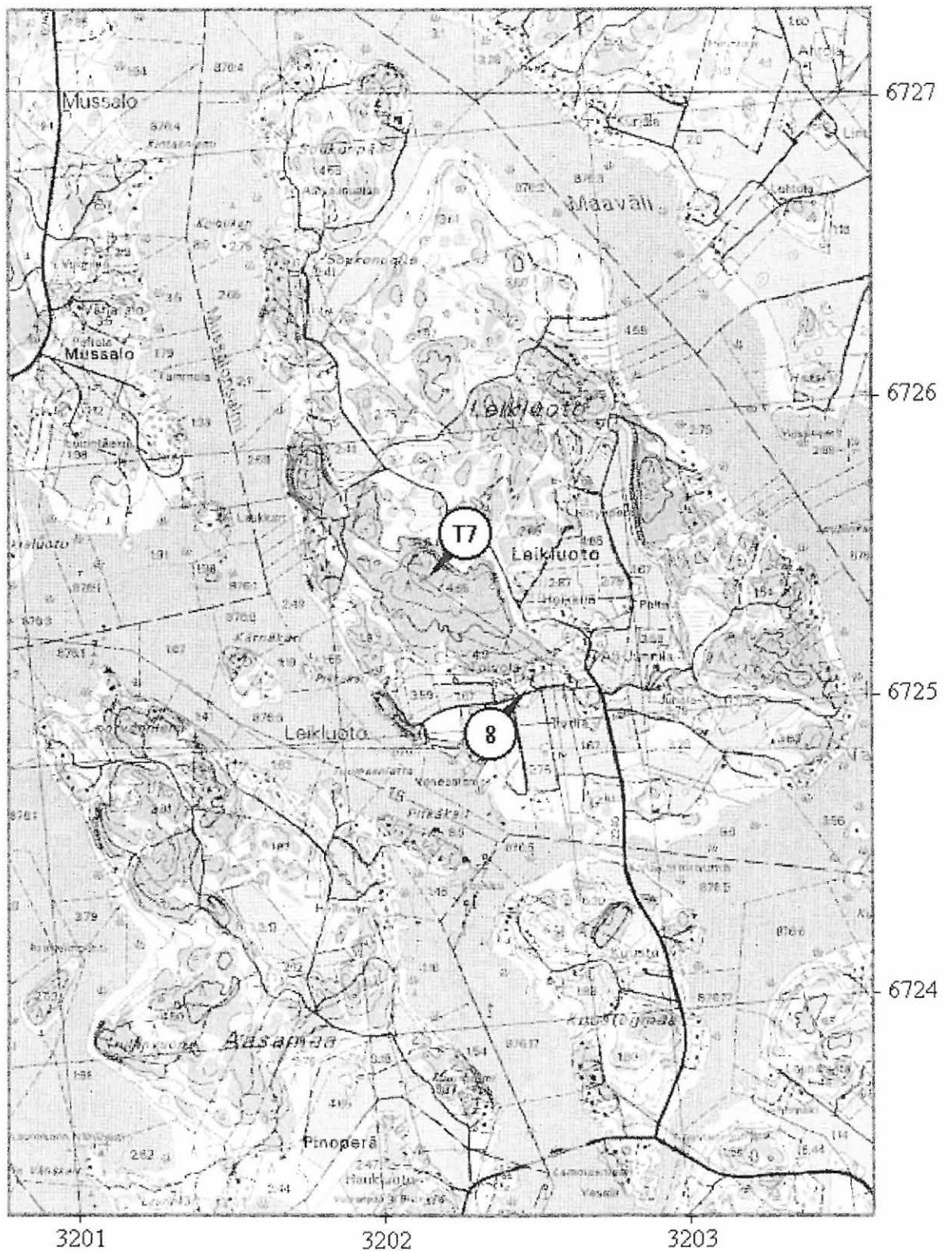
4 Muntinsalmi, p = 6729 680, i = 3206 110, z = n. 2; kulkuväylät - sillat, historiallinen

T5 Pappilan vanha kaivo, p = 6729 320, i = 3204 270, z = 10-15; kivirakenteet - kaivot, historiallinen

T9 Haaganvuori, p = 6727 450, i = 3204 900, z = 27,5; puolustusvarustukset - linnavuoret, historiallinen

Karttaote n:o 10

Ote peruskarttalehdeksi 1042 10 TAIVASSALO, mittakaava 1:20 000, painovuosi 2001

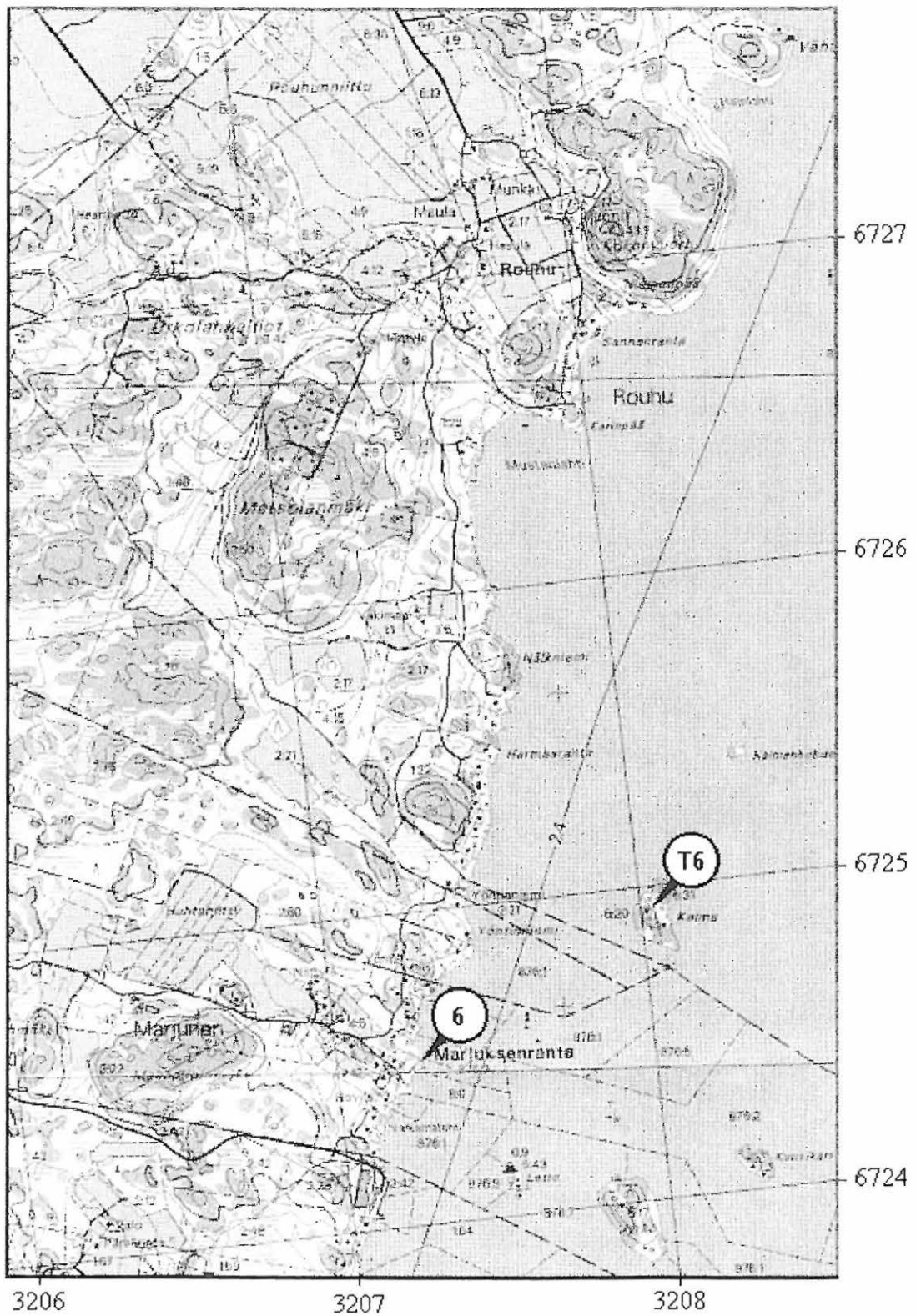

8 Keriniemen vainio, p = 6725 120, i = 3202 610, z = 2,5-5; valmistuspaikat -
tilenpoltouunit, historiallinen

T7 Ratimenvuori, p = 6725 520, i = 3202 330, z = 30; kivirakenteet - röykkiöt, ajoittamaton

Karttaote n:o 11

Ote peruskarttalehdeistä 1042 10 TAIVASSALO, mittakaava 1:20 000, painovuosi 2001

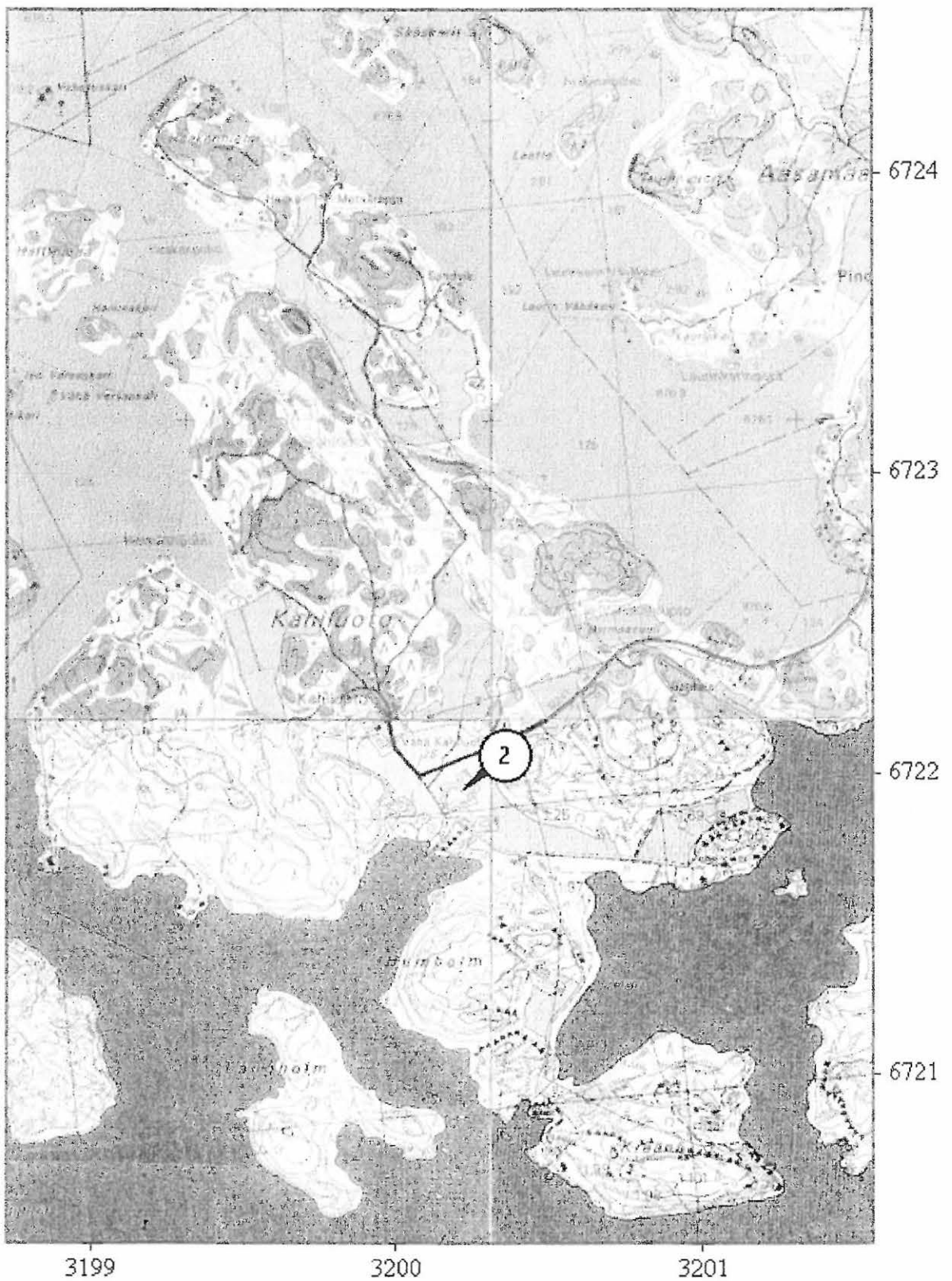

6 Marjustenranta, p = 6724 520, i = 3207 260, z = 0-5; muistomerkit -
kalliopirrookset, historiallinen

T6 Marjunen Kalmasaari, p = 6724 940, i = 3208 040, z = n. 4; maarakenteet -
kummut, historiallinen

Karttaote n:o 12

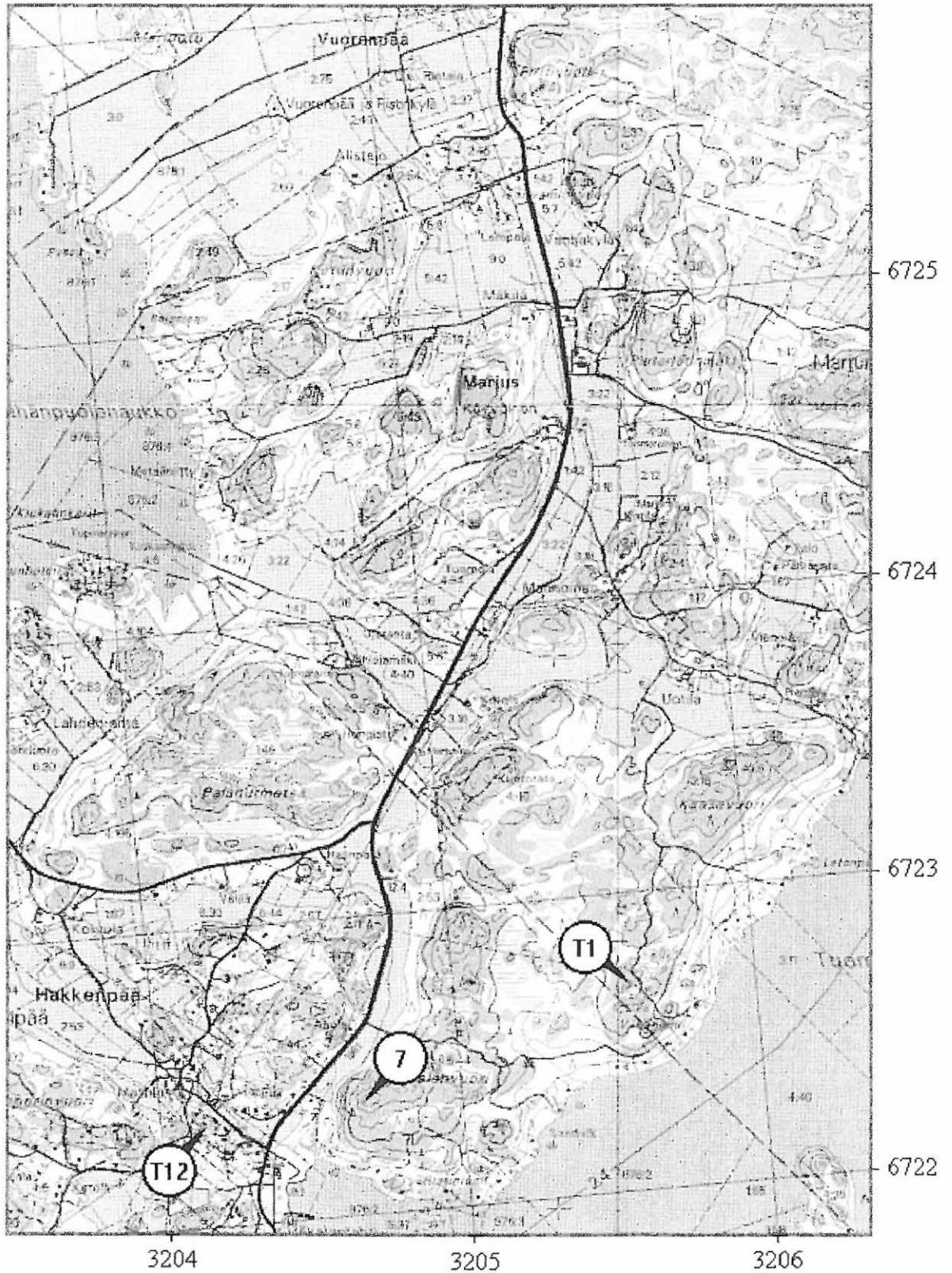
Otteet peruskarttalehdiltä 1042 10 TAIVASSALO (2001), 1041 12 VELKUA (1984),
LAUPUNEN 1041 09 (1968), ja PARATTULA 1042 07 (2001), mittakaava 1:20 000

2 Rantalahti, p = 6722 070, i = 3200 360, z = yli 5; taide, muistomerkit, kalliopiirrookset

Karttaote n:o 13

Ote peruskarttalehdeltä 1042 10 TAIVASSALO, mittakaava 1:20 000, painovuosi 2001

7 Hakalanvuori, p = 6722 370, i = 3204 680, z = 32,5; puolustusvarustukset - sotilasarakennelmat, historiallinen

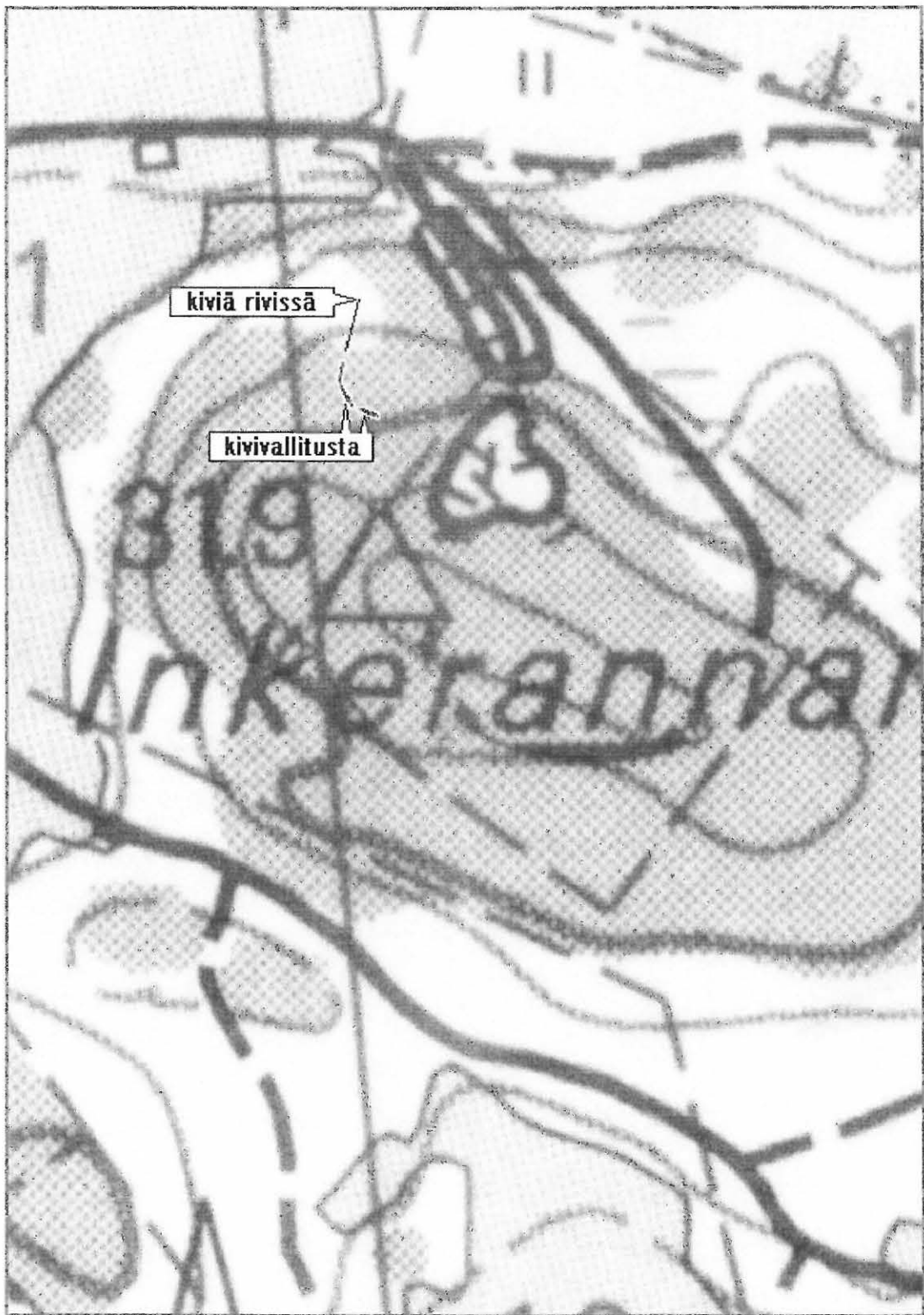
T1 Vähäniemi, p = 6722 780, i = 3204 576, z = 25; kivirakenteet - röykkiöt, esihistoriallinen?

T12 Vuorila, p = 6722 330, i = 3204 140, z = 7,5; kulkuväylät - merenkulun turvalaitteet, ajoittamaton

Karttaote n:o 14

Inkerannanvuoren kivivallirakennelma (inv. n:o 5)

Ote peruskarttalehdeltä 1042 11 HILLEINEN, mittakaava 1:20 000, painovuosi 2001

Tämän karttaotteen rajaus on merkitty karttaotteelle n:o 4.

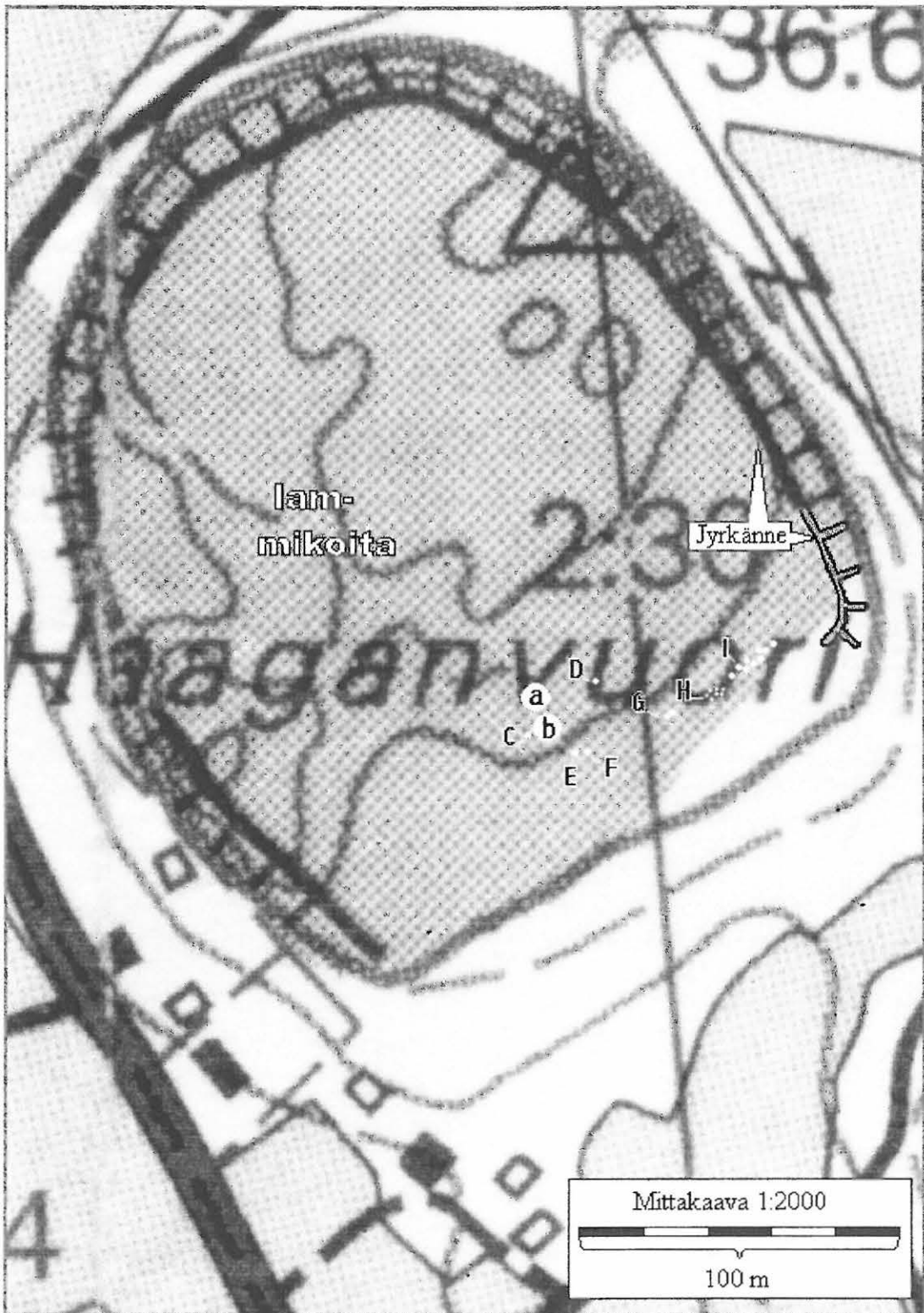

Karttaote n:o 15

Haaganvuori, inv. tunnus T9

Ote peruskarttalehdeltä 1042 10 TAIVASSALO, mittakaava 1:20 000, painovuosi 2001

Tämän karttaotteen rajaus on merkitty karttaotteelle n:o 9.

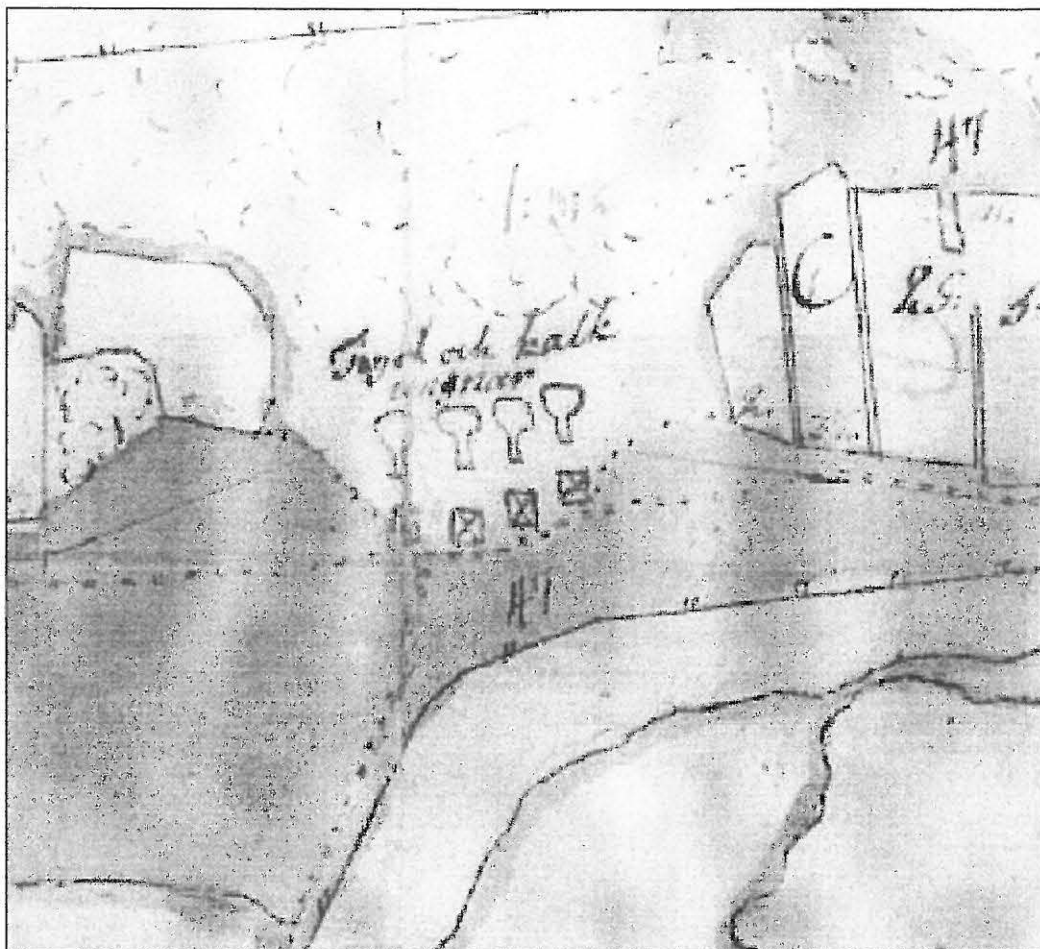

Tunnukset a ja b ovat merkityt tähän paikanmäärityksen vuoksi, ne osoittavat kahta noin 2½ metrin pituista siirtolohkareta, jotka ovat toisistaan 11 metrin etäisyydellä. C-F osoittavat pienten kivien kasoja; G:ssä on kiviä yhdessä kerroksessa tiiviinä ryhmänä noin 1 X 4 m:n alalla; H osoittaa sammalpeitteistä pikkukivikkoa; I:ssä on suurempaa, rantavallin näköistä kivikkoa.

Karttaote n:o 16

Ote Taivassalon Leikluodon peltoja esittävältä vuoden 1784 kartalta signumilla 28:1.

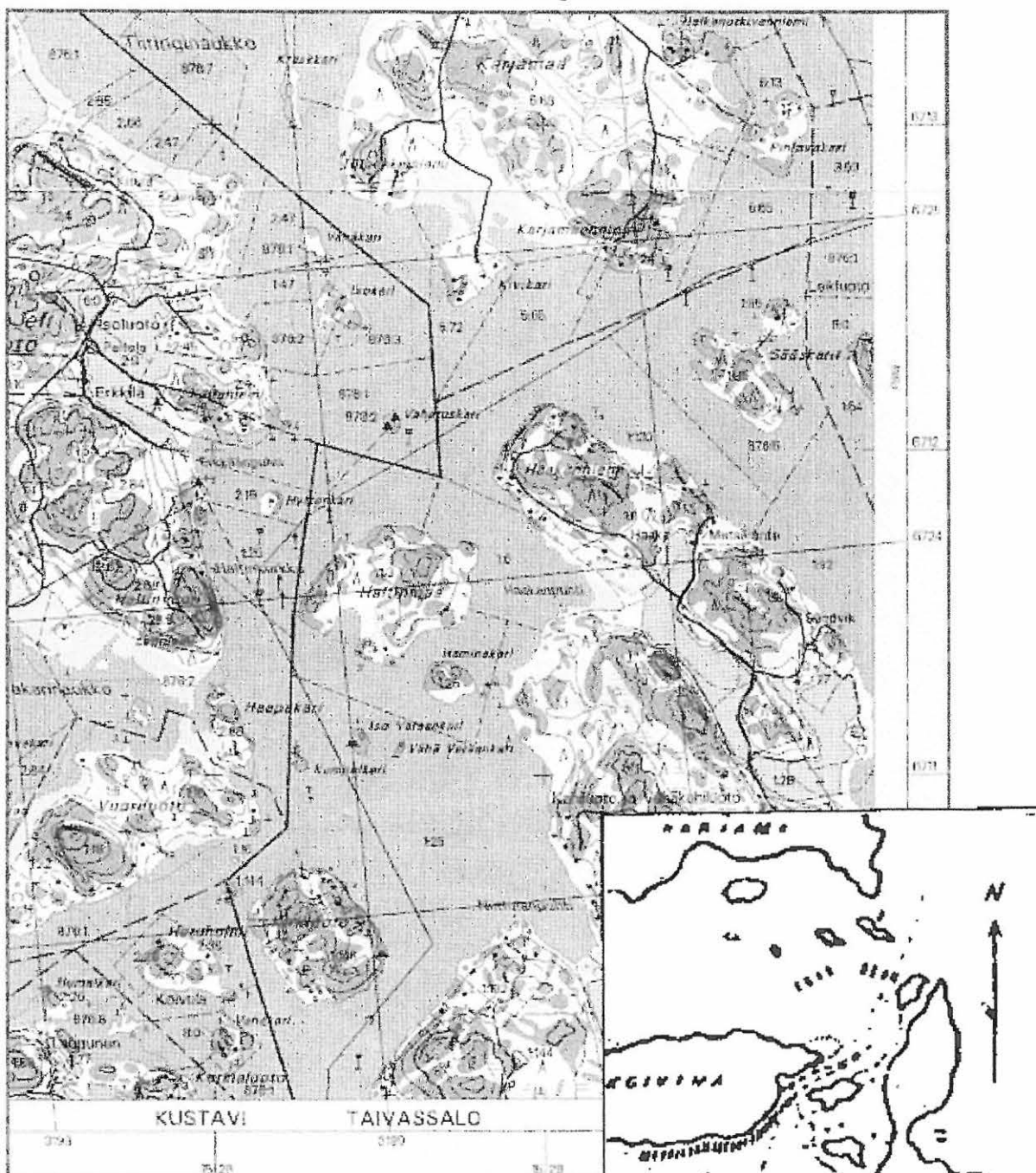
Tiiliuunit (inv. n:o 8)

Uuneissa on poltettu myös kalkkia, mihin viittaa myös kartan merkintä "Tegel och kalk ungnar".

Karttaote n:o 17 ja piirros n:o 1

Ote peruskarttalehdeltä 1042 07 PARATTULA, mittakaava 1:20 000, painovuosi 2001 ja Kahiluodon vuoden 1808 meritaistelua esittävä piirros. Vrt. edellä s. 50!

Piirroksen kuvioiden epätarkkuuden syyksi on arveltu, että se olisi muistinvarainen. Teos, jossa se on julkaistu, pitäisi olla J. Mankellin "Studier öfver skärgårds-flottans historia" vuodelta 1855. Tähän piirros on kopioitu paikallislehden jutun kuvasta.

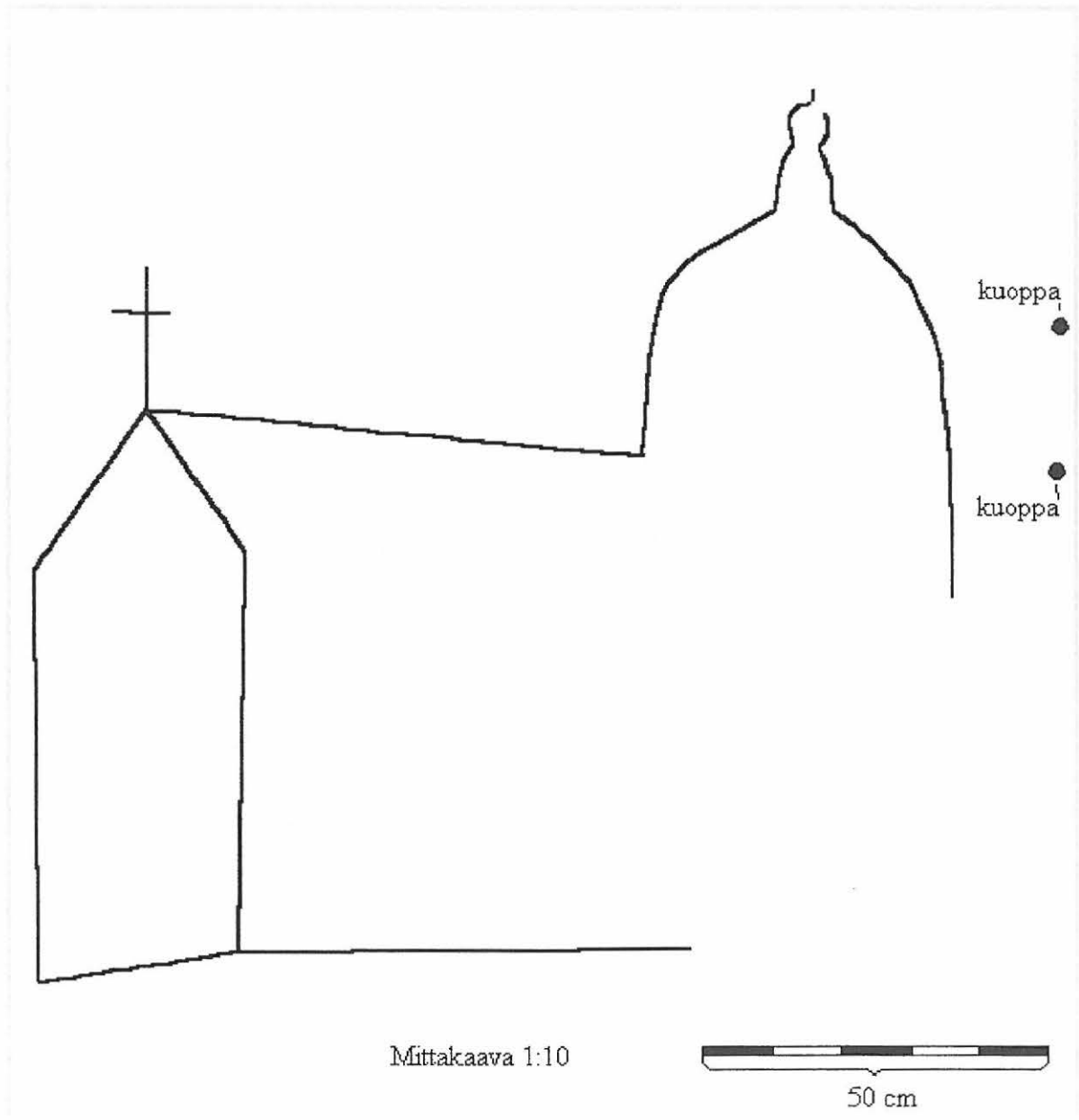
Kolme suurinta maa-aluetta sekä karttaotteella että piirroksella lienevät Kahiluodon, Karjamaan ja Isoluodon osia (Piirroksen paikannimi Koivima tarkoittanee Isoluotoa eli Koivistoa. Isoluodon kohdalle on kirjoitettu Koivisto kartassa, joka on julkaistu teoksessa "Sota Suomesta" sivulla 239.) Piirroksessa Koivimaan rannan tuntumassa olevat alukset ovat venäläisiä, Ruotsin aluksia on Koivimaan ja Karjamaan välillä ja Kahiluodon itärannan lahdelmassa.

Piirros n:o 2

Kallioon hakattu piirros ja kaksi hakattua kuoppaa.

(Inventointikohde 2 nimellä Rantalampi)

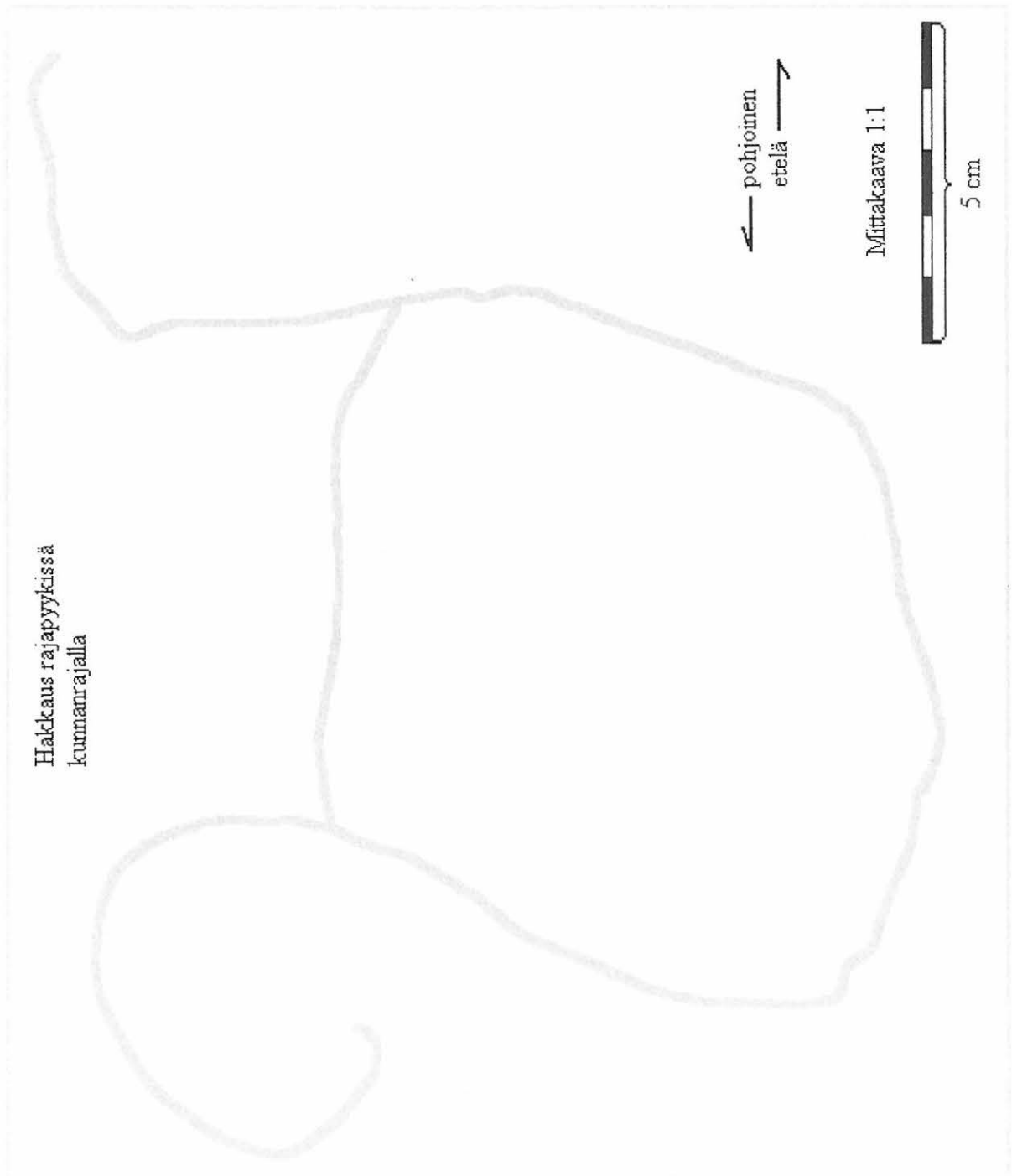
Vrt. asemapiirros n:o 2

Piirros n:o 3

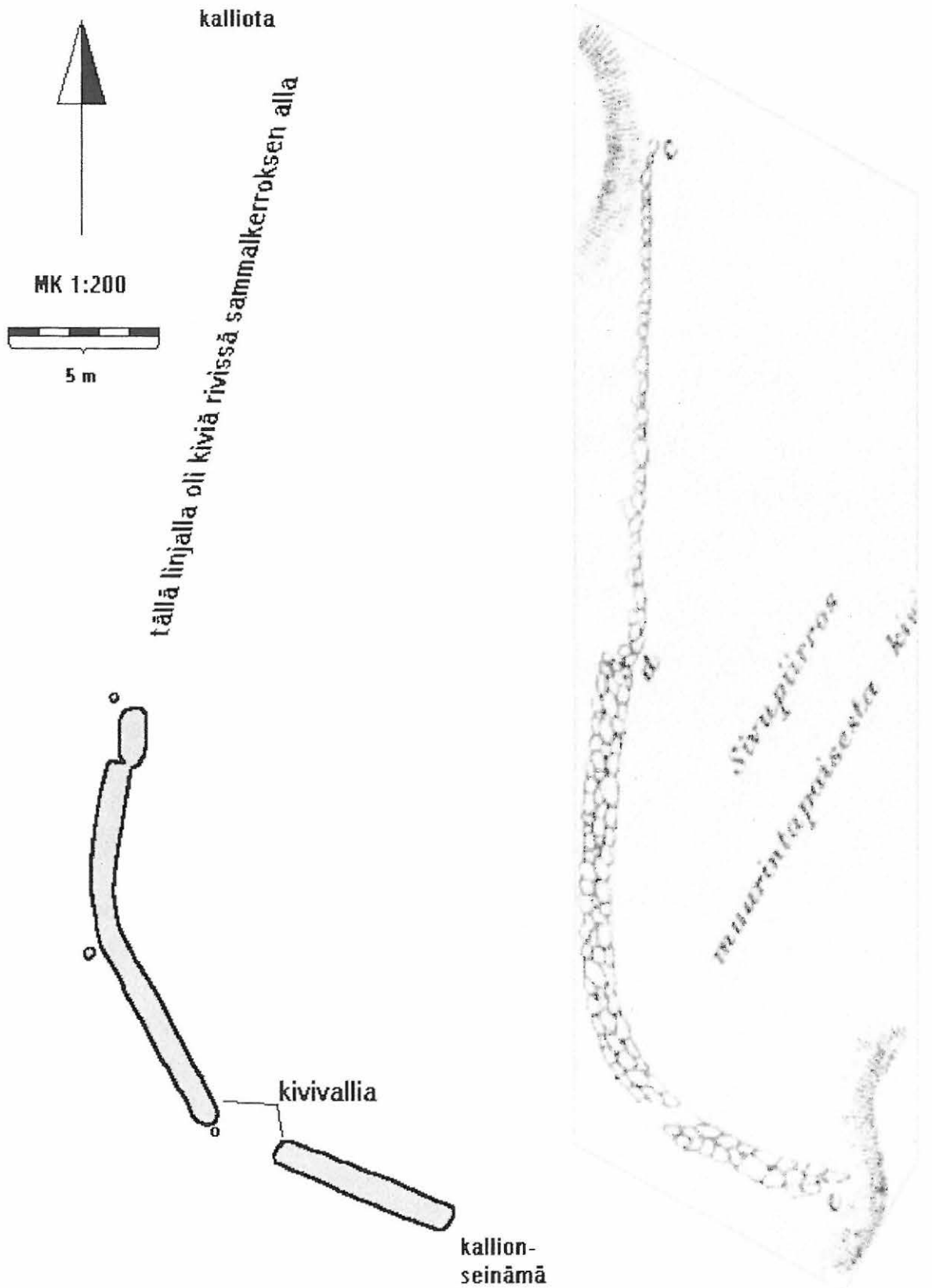
Kivihakkaus rajamerkin länsisivussa, sijaintikohta: p = 6736 580, i = 3199 400

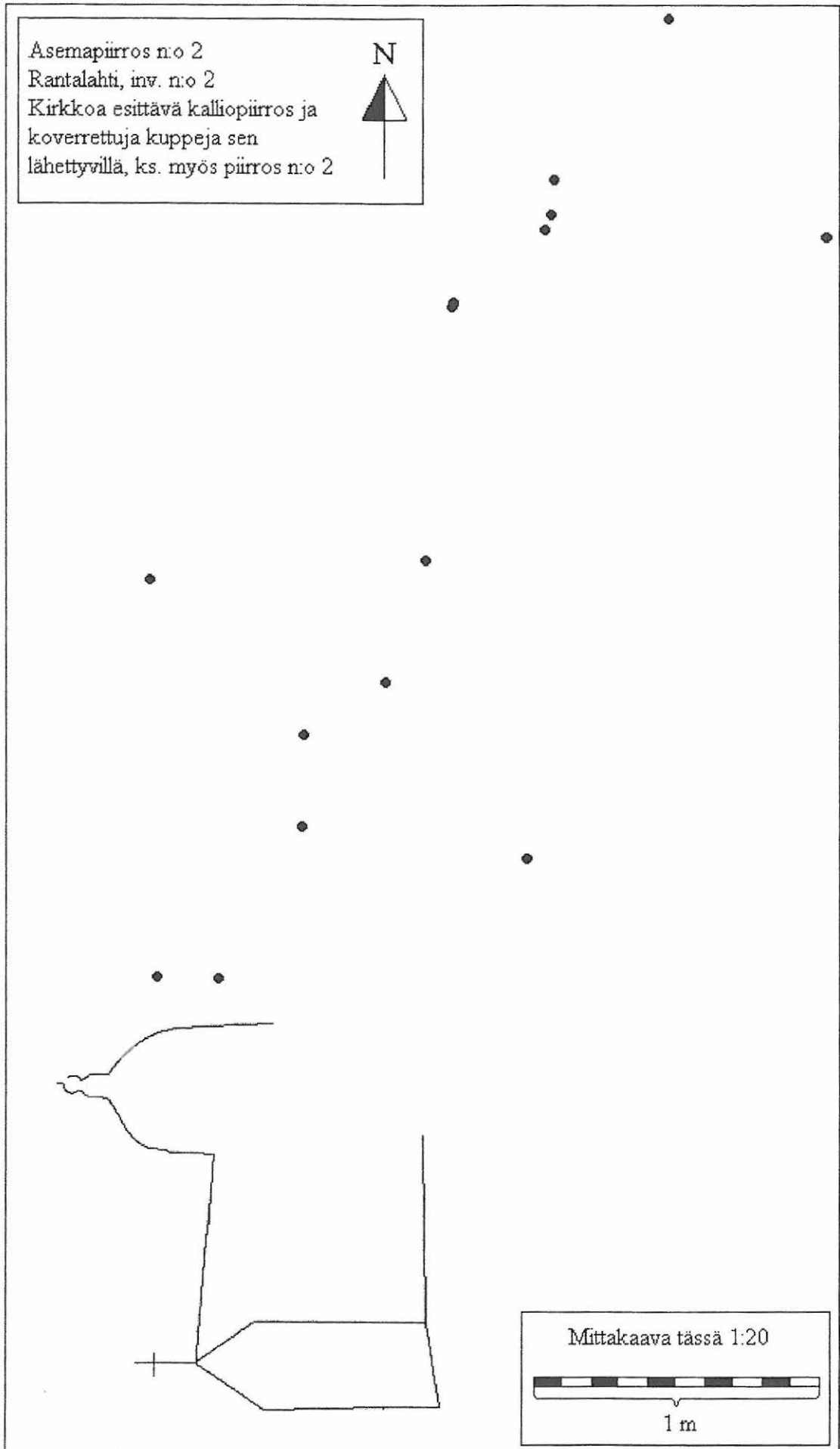
(Selostettu inventointikohteen T3 yhteydessä.)

Asemapiirros n:o 1

Asemapiirros Inkerannan vuoren kivivallituksesta sekä ote vastaavasta kartasta vuodelta 1869.

Luettelo inventoinnin negatiiveista

Negatiivit Turun maakuntamuseon valokuva-arkistossa tunnuksilla KF2007:1019 – :1058.

Kuvaajana kaikissa Esa Laukkanen.

Negatiivi-numero	Inventointi-kohde n:o	Kuvaus	Suunta, josta kuvattu	Päivämäärä
KF2007:1019	T1	Vähäniemen røykkiöryhmä, røykkiö A.	lounaasta	5.9.07
KF2007:1020	T1	Vähäniemen røykkiöryhmä, røykkiö B.	lännestä	5.9.07
KF2007:1021	T1	Vähäniemen røykkiöryhmä, røykkiö B.	lännestä	5.9.07
KF2007:1022	2	Rantalahti. Kallioon hakattu kirkon kuva.	idästä	10.9.07
KF2007:1023	2	Rantalahti. Kallioon hakattu kirkon kuva.	idästä	10.9.07
KF2007:1024	2	Rantalahti. Kallioon hakattu kirkon kuva. Mittanauha kuvassa.	idästä	10.9.07
KF2007:1025	2	Rantalahti. Kallioon hakattu kirkon kuva. Mittanauha kuvassa.	idästä	10.9.07
KF2007:1026	2	Rantalahti. Kallioon hakattu kirkon kuva. Mittanauha kuvassa.	idästä	10.9.07
KF2007:1027	2	Rantalahti Kahiluodossa. Etualalla tasaista kalliota, johon on tehty hakkauksia. Taustalla tuulimylly.	pohjoisesta	10.9.07
KF2007:1028	2	Rantalahti Kahiluodossa. Etualalla tasaista kalliota, johon on tehty hakkauksia. Mittanauha on kirkon kuvaa esittävän hakkauksen kohdalla. Taka-alalla näkyy tuulimylly.	pohjoisesta	10.9.07
KF2007:1029	2	Rantalahti Kahiluodossa. Etualalla tasaista kalliota, johon on tehty hakkauksia. Mittanauha on kirkon kuvaa esittävän hakkauksen kohdalla. Taka-alalla näkyy tuulimylly.	pohjoisesta	10.9.07
KF2007:1030	2	Rantalahti. Kallioon hakattu kirkon kuva.	idästä	10.9.07
KF2007:1031	2	Rantalahti. Kallioon hakattu kirkon kuva.	idästä	10.9.07
KF2007:1032	2	Rantalahti. Kivihakkausten paikka pohjoisesta läheiseltä tieltä.	pohjoisesta	10.9.07
KF2007:1033	1	Holviaukkoinen kivisilta Suuren Postitien varrella Vainionperän ja Tuomoisten rajalla. Kuvattu inventointikertomuksessa tunnuksella SP 09.1.02.	idästä	11.9.07
KF2007:1034	1	Työpänniemen kivilaituri Suuren Postitien varrella.	koillisesta	11.9.07
KF2007:1035	1	Suurta Postitietä Työpänniemen laiturin yläpuolella.	etelästä	11.9.07
KF2007:1036	1	Tuomoinen. Ennallistetun Suuren Postitien laiturin länsisivu.	lännestä	11.9.07
KF2007:1037	1	Tuomoinen. Ennallistettu Suuren Postitien laituri.		11.9.07
KF2007:1038	5	Inkerannanvuori. Kivivallin leveän osan pohjoispää	etelästä	19.9.07

Negatiivi-numero	Inventointi-kohde n:o	Kuvaus	Suunta, josta kuvattu	Päivämäärä
KF2007: 1039	5	Inkerannanvuori. Kivivallia siinä olevan katkoksen tai aukon yläpuolelta.	idästä	19.9.07
KF2007: 1040	5	Inkerannanvuori. Kivivallissa olevan katkoksen tai aukon etelälaita.	pohjoisesta	19.9.07
KF2007: 1041	T3	Pitäjänrajan mutka. Rajamerkki.	lännestä	19.9.07
KF2007: 1043	–	Reikäkiviä Muntinsalmelta. (Ks. sivun 7 taulukko 1, sen alin rivi.)		24.9.07
KF2007: 1044	4	Muntinsalmi. Kivisilta.	kaakosta	24.9.07
KF2007: 1045	3	Laivaranta. Pajan jäännökset.	lännestä	24.9.07
KF2007: 1046	–	Kahiluoto. Huutokaupasta ostettu merimiinan kuori.		24.9.07
KF2007: 1047	–	Viiasten vanhalla karjapihalla olevan kivinavetan jäännöksiä. (Selostus sivulla 47.)	koillisesta	24.9.07
KF2007: 1048	T9	Haaganvuori. Pieni kivikasa kalliolla.	idästä	9.10.07
KF2007: 1049	T9	Haaganvuori. Pieni kivikasa kalliolla.	idästä	9.10.07
KF2007: 1050	T9	Haaganvuori. Kiviryhmä, joka on merkitty kirjaimella G inventointikertomuksen karttaotteelle n:o 15.	lännestä	9.10.07
KF2007: 1051	T7	Ratimenvuori. Kivilatomus.	etelästä	17.10.07
KF2007: 1052	T7	Ratimenvuori. Kivilatomus.	lounaasta	17.10.07
KF2007: 1053	T7	Ratimenvuori. Kivilatomus.	lounaasta	17.10.07
KF2007: 1054	T7	Ratimenvuori. Kiviä lähellä latomusta.	lännestä	17.10.07
KF2007: 1055	1	Kivilaiturin jäännöksiä Kaustion rannassa Suuren Postitien vanhalla linjalla.	koillisesta	17.10.07
KF2007: 1056	6	Marjustenranta. Kalliossa suolamakasiinin seinustalla kiveen hakattu saksien kuva ja niiden alle merkittynä ”18 ¹⁵ /,48” ja ”J. F W”.		25.10.07
KF2007: 1057	–	Kummeli Aasamaahan kuuluvan Pitkänkarin itäkärjessä. (Sen selostus on sivulla 44.)	lännestä	25.10.07
KF2007: 1058	–	Kivirivi edellisessä otoksessa näkyvän kummelin länsipuolella Pitkänkarin itärannassa. (Sen selostus on sivulla 51.)	idästä	25.10.07

Luettelo inventoinnin diapositiiveista

Diapositiivit Turun maakuntamuseon valokuva-arkistossa tunnuksilla KD2007:161 – :170.

Kuvaajana kaikissa Esa Laukkanen.

Dia numero	Inventointi-kohde n:o	Kuvaus	Suunta, josta kuvattu	Päivämäärä
KD2007:161	2	Rantalahti. Kirkon kuva hakattuna sileään kalliopintaan. Tämän kirkon kuvan viivat on valokuvan ottamista varten selvennetty sirottelemalla niihin hienoa rypälesokeria.	idästä	10.9.07
KD2007:162	2	Sama selitys kuin edellisessä diassa.	idästä	10.9.07
KD2007:163	2	Rantalahti. Kahiluodon kartanon luona oleva mäki, jolla on kivihaakauksia tuulimyllyn vieressä.	pohjoisesta	10.9.07
KD2007:164	T3	Pitäjänrajan mutka. Rajamerkki.	länneestä	19.9.07
KD2007:165	4	Muntinsalmi. Kivisilta.	kaakosta	24.9.07
KD2007:166	4	Muntinsalmi. Kivisilta.	etelästä	24.9.07
KD2007:167	4	Muntinsalmi. Kivisilta.	kaakosta	24.9.07
KD2007:168	T7	Ratimenvuori. Kivilatomus.	pohjoisesta	17.10.07
KD2007:169	T7	Ratimenvuori. Kivilatomus.	pohjoisesta	17.10.07
KD2007:170	T7	Ratimenvuori. Kallionseinämä kahdessa edellisessä kuvassa näkyvän kivilatomuksen vierellä.	etelästä	17.10.07

Yllä KF 2007:1019. Tuomarainen. Kiviröykkiö, inventointi-
kohteen T1 osa A.

Alla KF 2007:1052. Leikluoto. Kiviröykkiö, inventointi-
kohde T7.

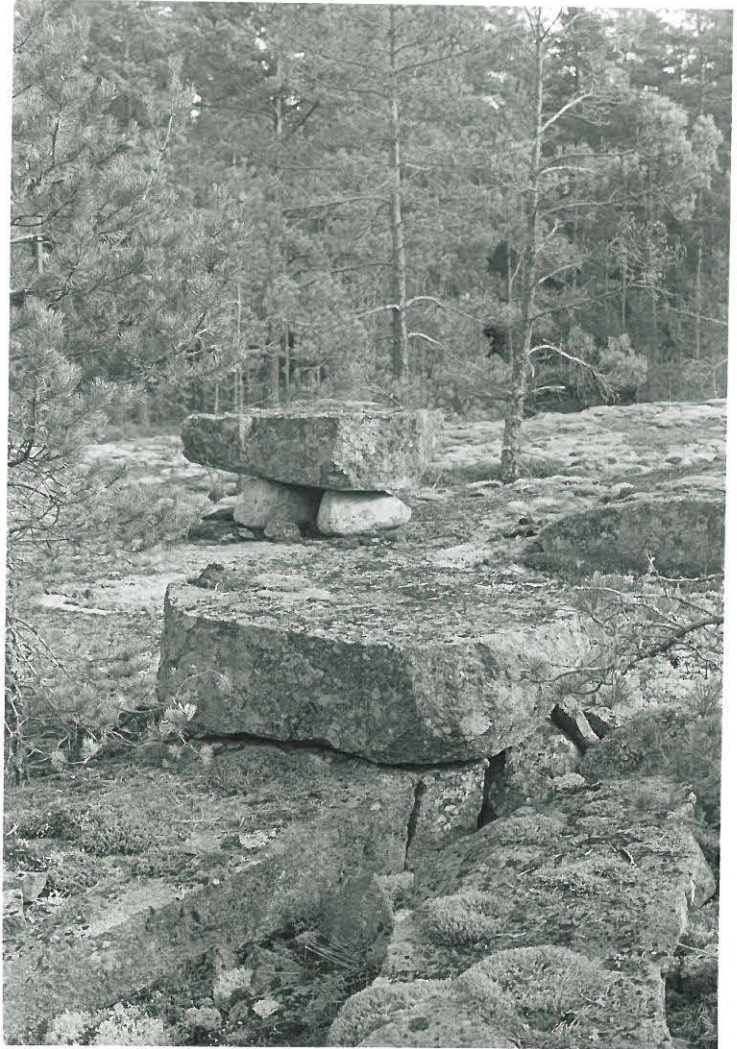
Yllä KF 2007:1034. Kivilaiturin kiviä Tylpänniemessä, inventointikohte nro 1, Suuri Postitie.

Alla KF 2007:1035. Suuren Postitien uraa tämän sivun toisessa kuvassa näkyvän laiturin yläpuolella.

Oik. KF 2007:1041
Inventointikohte
T3 pitäjänrajäl-
lä. Aluskiville
lapeelleen
asetetut
rajamerkit.

Alla KF 2007:1044,
Muntinsalmen
kivisilta, inv.
kohde n:o 4.

Yllä: KF 2007: 1026. Kahiluoto. Inventointikohteessa n:o 2 oleva kallioon hakattu kirkon kuva.

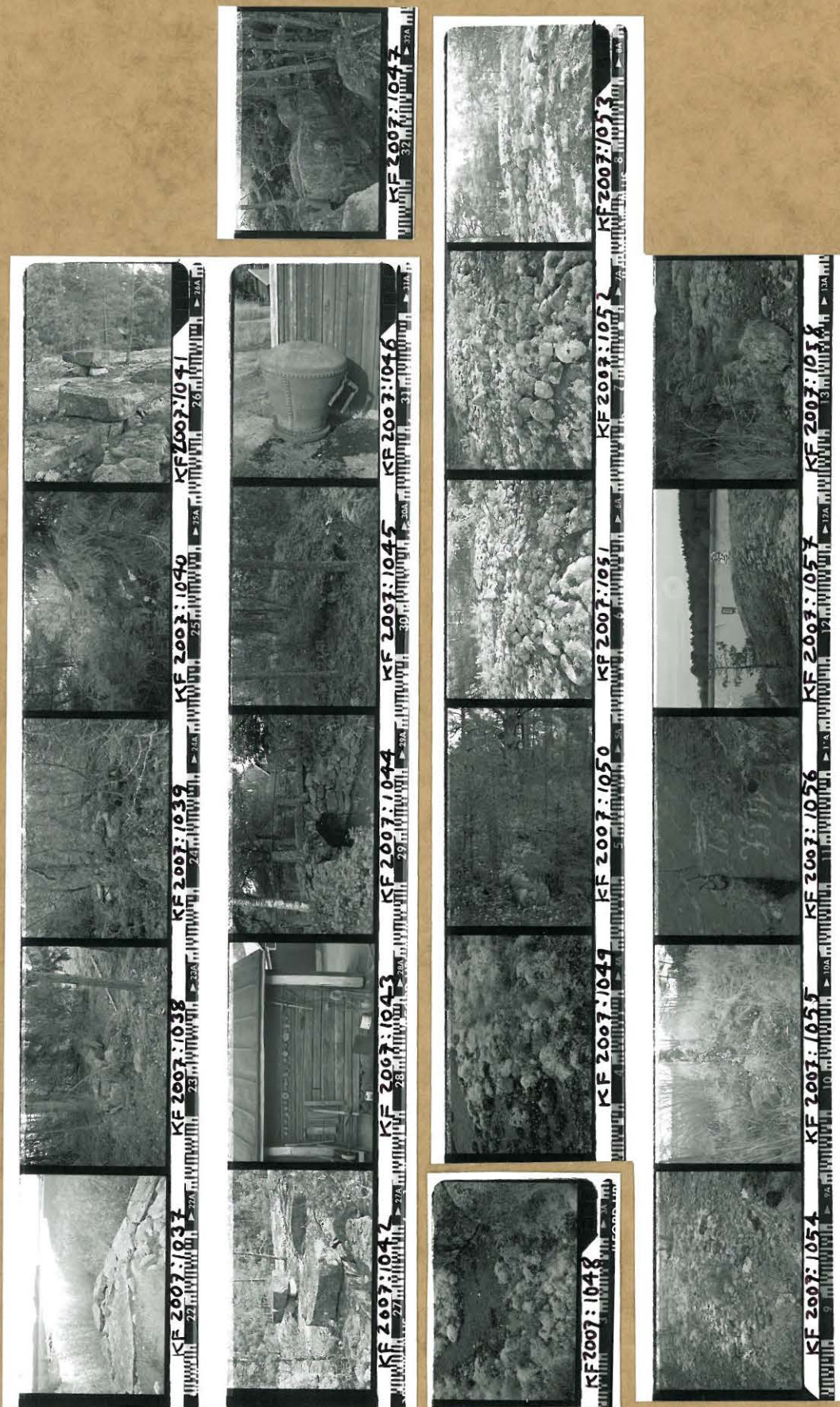
Alla: KF 2007: 1027. Kahiluoto. Kallioita, joihin on tehty hakkauksia, ovat inventointikohteessa n:o 2.

Negatiiviluettelossa mainitut otokset

Negatiiviluettelossa mainitut otokset.

Taulukko 3:
Luettelo inventointinumeroille merkityistä kohteista
peruskarttalehdittäin

PK- lehti n:o	Inv. n:o 2007	Paikannimi	Tyyppi	Ajoitus	p	i	z
1041 09	2	Rantalahti	taide, muisto- merkit – kalliopiirokset	historiallinen	6722 070	3200 360	yli 5
1042 07 1042 08 1042 11	1	Suuri Postitie	muinai- jäännösryhmät: kulkuväylät – laiturit, sillat, sillanpaikat, kilometri- ja virstanpylväät; sotilaskohteet – taistelupaikat	historiallinen	6733 560	3196 820	yli 1
1042 07	3	Laivaranta	Valmistus- paikat – laivan- rakennuspaikat	historiallinen	6727 220	3199 550	5
1042 08 1042 07 1042 11	1	Suuri Postitie	muinai- jäännösryhmät: kulkuväylät – laiturit, sillat, sillanpaikat, kilometri- ja virstanpylväät; sotilaskohteet – taistelupaikat	historiallinen	6733 560	3196 820	yli 1
1042 08	T3	Pitäjänrajan mutka	kivirakenteet – rajamerkit	historiallinen	6736 700	3199 480	15
1042 08	T4	Järppilän kartano	asuinpaikat – talonpohjat	historiallinen	6733 560	3200 010	5
1042 08	T8	Varevuori	kivirakenteet – rajamerkit	historiallinen	6733 800	3198 670	25– 27,5
1042 10	4	Muntinsalmi	kulkuväylät – sillat	historiallinen	6729 680	3206 110	n. 2
1042 10	6	Marjusten- ranta	taide, muisto- merkit – kalliopiirokset	historiallinen	6724 520	3207 260	0–5
1042 10	7	Hakalanvuori	puolustus- varustukset – sotilas- rakennelmat	historiallinen	6722 370	3204 680	32,5
1042 10	8	Keriniemen vainio	valmistus- paikat – tiilen- poltouunit	historiallinen	6725 120	3202 610	2,5– 5
1042 10	9	Lemmetyisten- luoto	taide, muisto- merkit – kalliopiirokset	historiallinen	6731 220	3203 030	n. 1
1042 10	T1	Vähäniemi	kivirakenteet – röykkiöt	esihisto- riallinen?	6722 780	3204 576	25
1042 10	T5	Pappilan vanha kaivo	kivirakenteet – kaivot	historiallinen	6729 320	3204 270	10– 15

PK-lehti N:o	Inv. n:o 2007	Paikannimi	Tyyppi	Ajoitus	P	i	z
1042 10	T6	Marjunen Kalmasaari	maarakenteet – kummut	historiallinen	6724 940	3208 040	n. 4
1042 10	T7	Ratimenvuori	kivirakenteet – röykkiöt	ajoittamaton	6725 520	3202 330	30
1042 10	T9	Haaganvuori	puolustus- varustukset – linnavuoret	historiallinen	6727 450	3204 900	27,5
1042 10	T12	Vuorila	kulkuväylät – merenkulun turvalaitteet	ajoittamaton	6722 330	3204 140	7,5
1042 11 1042 07 1042 08	1	Suuri Postitie	muinais- jäännösryhmät: kulkuväylät – laiturit, sillat, sillanpaikat, kilometri- ja virstanpylväät; sotilaskohteet – taistelupaikat	historiallinen	6733 560	3196 820	yli 1
1042 11	5	Inkerannan- vuori	kivirakenteet – latomukset	ajoittamaton	6732 770	3208 020	10– 20
1042 11	T10	Makkarvuori	maarakenteet – kuopat	historiallinen	6732 130	3205 730	7,5– 10
1044 01	T2	Keräsaari	kivirakenteet – latomukset	ajoittamaton	6727 987	3211 717	10
1044 01	T11	Keräsaaren kärjäkivet	kivirakenteet – latomukset	ajoittamaton	6728 270	3211 610	15

Omistajatietoja

OMISTAJATIEDOT (1 Suuri Postitie)

Rekisterikylä: kymmenen: Helsinki, Vainionperä, Tuomoinen, Taipale, Urna, Hilloinen, Järpilä ja Vähäkorpi, Kaustio, Sannainen, Järvenperä, niissä useita tiloja.

OMISTAJATIEDOT (2 Rantalahti)

Rekisterikylä: Kahiluoto ja Vähäkahiluoto (417)
Tila: Kahiluoto, RN:o 1:25 (833-417-0001-0025)
Omistaja: Heli Marjut Päivikki Lahdenperä
Osoite: Kahiluodontie 567, 23310 TAIVASSALO
Lisätietoja:

OMISTAJATIEDOT (3 Laivaranta)

Rekisterikylä: Kaitainen (418)
Tila: Laivaranta, RN:o 5:77 (833-418-0005-0077)
Omistaja: Outi Ulla Inkeri Salminen
Osoite: Punarinnankatu 6, 21210 RAISIO
Lisätietoja:

OMISTAJATIEDOT (4 Muntinsalmi)

Rekisterikylä: Maantiet (895)
Tila: Raisio-Kustavi seututie, RN:o 0:192 (833-895-0-0192)
Omistaja: käytetyssä tietokannassa ei ollut mainintaa omistajista
Osoitteet:
Lisätietoja:

OMISTAJATIEDOT (5 Inkerannanvuori)

Rekisterikylä: Inkeranta (412)
Tila: Mierola, RN:o 4:11 (833-412-0004-0011)
Omistajat: Seppo Tapio Pirilä ja Pirkka Helinä Pirilä
Molempien osoite: Santalantie 25, 23310 TAIVASSALO
Lisätietoja:

OMISTAJATIEDOT (6 Marjustenranta)

Rekisterikylä: Marjunen (433)
Tila: Rantapalsta Isossa rannassa, RN:o 878:1 (833-433-878-1)
Omistajat: käytetyssä tietokannassa ei ollut mainintaa omistajista
Osoitteet:
Lisätietoja:

OMISTAJATIEDOT (7 Hakalanvuori)

Rekisterikylä: Hakkenpää (402)
Tila: Laurila, RN:o 5:44 (833-402-0005-0044)
Omistaja: Toini Maria Pietilä
Osoite:
Lisätietoja:

OMISTAJATIEDOT (8 Keriniemen vainio)

Rekisterikylä: Leikluoto (429)
Tila: Tiilitehtaan tontti, RN:o 878:3 (833-429-878-3)
Omistajat: käytetyssä tietokannassa ei ollut mainintaa omistajista
Osoitteet:
Lisätietoja:

OMISTAJATIEDOT (9 Lemmetyistenluoto)

Rekisterikylä: Pappila (439)

Tila: Mutila, RN:o 5:42 (833-439-0005-0042)

Omistajat: Raimo Pellervo Jyrkmamia ja Anja Kyllikki Jyrkmamia

Osoitteet:

Lisätietoja:

OMISTAJATIEDOT (T1 Vähäniemi)

Rekisterikylä: Tuomarainen (454)

Tila: Mannoinen, RN:o 4:40, (833-454-0004-0040)

Omistaja: Eero Olavi Uotila

Osoite: Tuomarainen, 23310 TAIVASSALO

Lisätietoja:

OMISTAJATIEDOT (T2 Keräsaari)

Rekisterikylä: Keräsaari (421)

Tila: Kallioniemi, RN:o 1:74 (833-421-0001-0074)

Omistajat: Toivo Valdemar Luotonen ja Maili Marju Marjatta Luotonen

Osoitteet:

Lisätietoja:

OMISTAJATIEDOT (T3 Pitäjänrajan mutka)

Tilus- ja kylänrajalla. Kylät Mierla, Pyöli ja Pinipaju.

OMISTAJATIEDOT (T4 Järppilän kartano)

Rekisterikylä: Järppilä ja Vähäkorpi (415)

Tila: Järppilä, RN:o 1:56 (833-415-0001-0056)

Omistajat: Maija Liisa Jaakkola, Marjo Liisa Jaakkola, Riitta Maija Jaakkola–Laborne ja Eva-Maria Jaakkola

Osoitteet: Marjo Liisa Jaakkolan: Arvinkatu 8 B 4, 20100 TURKU

Riitta Maija Jaakkola–Labornen: USA DARIENCE 06820, 42 Rocatond Rd

Eva-Maria Jaakkolan: Järvenpäntie 9, 20960 TURKU

Lisätietoja:

OMISTAJATIEDOT (T5 Pappilan vanha kaivo)

Rekisterikylä: Pappila (439)

Tila: Pappila, RN:o 1:7 (833-439-0001-0007)

Omistaja: Taivassalon seurakunta

Osoite:

Lisätietoja:

OMISTAJATIEDOT (T6 Marjusten Kalmasaari)

Rekisterikylä: Rouhu (444)

Tilat: Mäkitupa, RN:o 6:30 (833-444-0006-0030) ja Mäkipirtti, RN:o 6:31 (833-444-0006-0031)

Omistajat: Mäkipirtin: Simo Juhani Salonen ja Tellervo Marja-Leena Salonen;

Mäkituvan: Seppo Heikki Pohjaranta ja Maija Kristiina Pohjaranta

Osoitteet: Pohjarantojen: Naakanpolku 7, 23310 TAIVASSALO; toisten omistajien osoitetta ei ollut käytetyssä tietokannassa.

Lisätietoja: Pohjarantojen puhelinnumeroita: 0400-532476 ja 02-878309.

OMISTAJATIEDOT (T7 Ratimenvuori)

Rekisterikylä: Leikluoto (429)

Tila: Heikkilä, RN:o 4:65 (833-429-0004-0065)

Omistaja: Jarmo Kalervo Merilä

Osoitteet: Leikluodontie 195, 23310 TAIVASSALO

Lisätietoja:

OMISTAJATIEDOT (T8 Varevuori)

Sijaitsee tilojen ja kylien rajalla. Kylät Urna ja Hilloinen.

OMISTAJATIEDOT (T9 Haaganvuori)

Rekisterikylä: Viainen ja Ristinkylä (460)

Tila: Vainionperä, RN:o 2:30 (833-460-0002-0030)

Omistajat: Ari Mauri Antero Fager ja Eila Inkeri Fager

Osoite: Hakkenpääntie 222, 23310 TAIVASSALO

Lisätietoja:

OMISTAJATIEDOT T10 (Makkarvuori)

Rekisterikylä: Paltvuori (438)

Tila: Vähätalo, RN:o 1:44 (833-438-0001-0044)

Omistajat osoitteineen:

Liina Selma Karoliina Seikola, osoite: Löytänänkatu 2 C 13, 20540 TURKU

Juho Antero Seikola, osoite: Tammistontie 92, 23450 LOKALAHTI

Jouko Kaleva Seikola, osoite: Tiltuntie 286, 21380 AURA

Maija Talvikki Seikola, osoite: Yo-kylä 12 B 1, 20540 TURKU

Eveliina Eila Maria Fager, osoite: Hakkenpääntie 222, 23310 TAIVASSALO

Mikko Toivo Antero Seikola, osoite: Suotorpantie 46, 23310 TAIVASSALO

Marianne Maila Elina Seikola, osoite: Kurjalantie 66, 23310 TAIVASSALO

Lisätietoja:

OMISTAJATIEDOT (T11 Keräsaaren kärjäkivet)

Rekisterikylä: Keräsaari (421)

Tila: Keräsaari, RN:o 1:54 (833-421-0001-0054)

Omistaja: Ynninkolkka Oy.

Osoite:

Lisätietoja:

OMISTAJATIEDOT (T12 Vuorila)

Rekisterikylä: Hakkenpää (402)

Tila: Vuorila, RN:o 3:81 (833-402-0003-0081)

Omistaja: Teemu Johannes Lindroth

Osoite:

Lisätietoja: